

Bitti Bitti Bitmedi

Vedat Türkali

AYRINTI

Türkçe Edebiyat Dizisi

BİTTİ BİTTİ BİTMEDİ • Vedat Türkali

Vedat Türkali

Bitti Bitti - Bitmedi

VEDAT TÜRKALİ

Asıl adı Abdülkadir Pirhasan. 1919 yılında Samsun'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nü bitirdi. Maltepe ve Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1951'de siyasal eylemlerde bulunmakla suçlanarak tutuklandı. Askeri mahkeme tarafından dokuz yıl hapis cezasına çarptırıldı. Yedi yıl sonra koşullu olarak serbest bırakıldı.

Vedat Türkali 1944-1950 ağır baskı döneminde devrimci sanat çevrelerinde ilk kez el altında dolaştırılan gizli şiirleriyle (özellikle "İstanbul" şiiri ile) tanındı. Şiir uğraşlarını gizlilik döneminden sonra düştüğü hapishanede mahpusluk süresince de sürdürdü.

1958 yılında cezaevinden çıktıktan sonra sinema alanında çalıştı. 40'ın üzerinde senaryo yazdı ve üç filmin yönetmenliğini yaptı. Senaryolarını Vedat Türkali takma adı ile yazıyordu. Film alanındaki emekleri günümüz Türk Sineması'nda seçkin bir yer tutar. Geniş izleyici yığınlarını da saran bu çalışmalarının genç Türk Sineması'nın oluşum ve gelişiminde etkin bir yeri olduğu bilinen bir gerçektir.

Yazdığı dört tiyatro oyunu, ulusal gelenek ve değerlere dayanan oyunlar olarak (ikisi türkülerle işlenmiş epik yapıda) özgün öncü nitelikler taşır. *141. Basamak* 1970'de Ankara'da sergilendi. *Bu Ölü Kalkacak* 1976 yılında İstanbul Belediye Şehir Tiyatrosu'nda sergilenirken yasaklandı. *Dallar Yeşil Olmalı* 1985'de yayımlandı. Yazdığı son tiyatro oyunu olan "Şeytanın Kaşık Oyunları" (2000) deprem konusunu işlemektedir.

Vedat Türkali, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Barış Derneği yöneticilik ve üyeliklerinde bulundu. Aydınlar Dilekçesi ve Barış Derneği davalarından yargılandı.

İlk romanı *Bir Gün Tek Başına* 1974 yılında yayımlandı. Bu roman sanatsal ve yazınsal görüşlerinden ödün vermeden sinematografik özelliklerin romana aktarıldığı üstün başarılı bir yapıt olarak heyecanla karşılandı. Türkali, *Bir Gün Tek Başına*'da 27 Mayıs askeri darbesi öncesindeki Türkiye aydınlarının bunalımlı çıkmazını sergiler.

İkinci romanı *Mavi Karanlık* ağır koşullarda aydınlar arası hesaplaşmaya dayanan acı umutsuz bir sevi romanı olarak 1983'te yayımlandı. Üçüncü romanı *Yeşilçam Dedikleri Türkiye*, Türk romanında bir dönüm noktasıdır denilebilir. Bu yapıtında da Türkali, bir tarih parçasının karmaşasındaki Türkiye'nin çelişkilerle yüklü acı tatlı serüvenini bölüşen tanıklarıyla yüzyüze getiriyor okuyanları.

Bu Gemi Nereye (1985) adlı düz yazıları, söyleşileri, soruşturmalarından oluşan kitabı, Türk Sineması üzerine araştırma yapacaklar için kaynakça niteliğindedir.

Önsözlerinde Türk Sineması'nın yapısı ile ilgili önemli açıklamaları içeren iki senaryo kitabı var: 1. *Üç Film Birden* -1979 (*Bedrana, Kara Çarşaflı Gelin, Analık Davası*) 2. *Eski Filmler* - 1984 (*Otobüs Yolcuları, Karanlıkta Uyananlar, Güneşli Bataklık, Umutsuz Şafaklar*).
1990'da yayımlanan *Tek Kişilik Ölüm*, gerçek kişilere ve gerçek olaylara dayalı bir dönem romanıdır. Daha sonra ki on yıl boyunca Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi niteliğindeki, İkinci Dünya Savaşı döneminin siyasal yapısının sergilendiği *Güven* adlı iki ciltlik romanını yazar. Bu romanı rahat yazmak için 10 yıl Londra'da kalır.
Bunların dışında düz yazıları, söyleşileri, savunmaları *Tüm Yazıları Konuşmaları* (2001), *Tüm Yazıları Konuşmaları 2* (2014) adlı kitaplarda toplanmıştır. Ayrıca yazarın Kürt sorunu ile ilgili yazıları *Özgürlük İçin Kürt Yazıları* (2002), *Özgürlük İçin Kürt Yazıları 2* (2014) adlı kitaplarında yer almaktadır.
Komünist (2001) adlı bir anı kitabı vardır. Bu kitap çocukluğundan, tutuklanma sürecine kadarki yaşamından kesitler içerir.
2004 yılında yayımlanan *Kayıp Romanlar* adlı romanı ise 90'lı yıllar Türkiye'sini, siyasi sürgünden ülkesine dönen emekli doktorun gözünden anlatır.
Kayıp Romanlar ayrıksı bir aşk romanıdır da aslında. Bir İstanbul romanıdır ancak romanın akışı İstanbul'dan Diyarbakır'a, oradan da İsviçre'ye kadar uzanır. Neler yoktur ki o akışta. Kürt sorunu kendi coğrafyasında tüm gerçekliği ile çıkar karşımıza. Sonra Ermeni sorunu vardır, mafya vardır, sokak ortasında infaz vardır, çıkar ilişkileri, dostluklar vardır.
Yalancı Tanıklar Kahvesi (2009), 12 Eylül'e giden süreçte geçer. Kökleri o yıllara dayanan ve ağırlığını günümüzde çokça hissettiren toplumsal ve siyasal gelişmeler, sağ-sol çatışmaları, toplumsal güç olarak din ve sendikalaşmalar gibi konuların ve olayların sağlam bir fon oluşturduğu roman, 12 Eylül darbesine doğru giderken, kahramanlarının hayatları üzerinden farklı bir bakış açısı getiriyor.
Vedat Türkali, senaryoları, oyunları ve romanları ile ulusal ve uluslararası alanda birçok ödül almıştır. *Bir Gün Tek Başına* adlı romanı ile 1974 Milliyet Roman ödülü ve 1976 Orhan Kemal Roman ödülü; Çekoslovakya'da Carlovy Vary Film Festivali'nde Bedrana filmiyle, 1982 Cidale, Güneşli Bataklık ile 1982 sendika ödüllerinden başka Dallar Yeşil Olmalı oyunu ile de 1970 TRT Sanat ödüllerini almıştır.
1 Mayıs 2004'den - 1 Mayıs 2005'e kadarki bir yıl, aydınların, sanatçıların, kültür sanat kurumlarının ve insan hakları savunucularının katılımı ile "Vedat Türkali Yılı" ilan edilmiştir. Çok çeşitli etkinliklerle geçen bu bir yıl, ilk kez yaşayan bir aydına armağan edilmiştir.

Ayrıntı: 817
Türkçe Edebiyat Dizisi: 32

Bitti Bitti - Bitmedi
Vedat Türkali

Dizi Editörü
Ömer Türkeş

Son Okuma
Ceren Ataer

© 2014, Vedat Türkali

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak İllüstrasyonu
De Agostini Picture Library / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2014*
Baskı Adedi *20 000*

ISBN 978-975-539-953-9
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Vedat Türkali

Bitti Bitti - Bitmedi

TÜRKÇE EDEBİYAT DİZİSİ

Melekler Evi
Göksel Yılmaz

Akhisar Düşerken
Mahmut Şenol

Kurumuş Nehrin Yatağında
Uğur Erkman

Gecedegiden
Hüseyin Kıran

Arıza Babaların Çatlak Kızları
Ayten Kaya Görgün

Zeval
Nihan Taştekin

Bir Zamanlar Bakırköy
Tahir Musa Ceylan

Önceki Çağın Akşamüstü
Ömer F. Oyal

Akvaryumda Ölü Bir Balık
Mürselin Kurt

Fevkalbeşer Sair Bey ve Suskunluğu
Ömer İzgeç

Laf Evi
Serdar Aysev

Kayıp Taşlar
Asuman Bayrak

Fransız Balkon
Ahmet Coşkun

Boşluğun Sesi
Umut Dağıstan

Bir Tuhaf İntikam
Uğur Erkman

Karsuyu
Hüseyin Bul

Babamın En Güzel Fotoğrafı
Gönül Kıvılcım

Kedi ve Ölüm
Erhan Bener

Acemiler
Erhan Bener

Capon Çayevi
Mahmut Şenol

Ferahlık Anına Övgü
Ömer F. Oyal

Benim Adım Meleklerin Hizasına Yazılıdır
Hüseyin Kıran

Jilet Sinan
Gönül Kıvılcım

Pas
Celal Güngördü

Kasabanın Laneti
Mustafa Şahin

Dalgalar
Serdar Rifat Kırkoğlu

Karanlıkta Körebe
Mürselin Kurt

Yalancı Tanıklar Kahvesi
Vedat Türkali

Acuka
Ahmet Coşkun

Haziran'da Bir Fidan
Der: Levent Turhan Gümüş

Özgür Ölüler
Nevzat Güngör

Mahalle, ilkokul, üniversite ve uzun yıllar süren TKP içinde birlikte çalışma onurunu kazandığım, çektiği bütün işkencelere karşın hiçbir tutuklamada beni ve sorumlu birçok kişiyi ele vermeyen Dr. Haig Açıkgöz'e yürekten sevgi ve borçluluk duygularımla.

Vedat Türkali

Bu romanın yazılması boyunca bir biçimde destekleyerek etkili olan; başta asistanım Sebahat Altıparmakoğlu olmak üzere tüm yardımcı dostlarıma, Yalçın Yusufoğlu'na, Dr. Cemal Dindar'a, Haluk Gerger'e, Ercan Kahraman'a, Dr. Avedis Demir'e; ayrıca romanı yazarken yazılarından, kitaplarından, çalışmalarından yararlandığım Diyarbakır Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu'na ve temsilcisi Celalettin Can'a, Ayşe Hür'e, Rıfat N. Bali'ye, Belge Yayınları'na, Aras Yayıncılık'a, Ragıp Zarakolu'na, Nevzat Karakış'a sağ olsunlar diyorum.

Vedat Türkali

Karanlığın Kapıları

Sıcak yaz günlerini serince atlattık; eylül tatlı yağmurlarla, ekim sararmış yapraklarını uçuşturarak gitti. Sonunda bir biçimde geçiyor günler ama tatsız bir yığın şeyi iyice tatsız etmeden de geçmiyor. Sert yellerin getirdiği soğuklarla kar bekleniyor şimdi. Üç gün sonra ay başı... Ev sahibi Raife Hanım kapıyı çalar; çaya gelmiştir benim üst kata. Bulanık çakır gözlerini diker üstüme. "Bu oğlana ayakkabı dayandıramıyorum Murat Bey, delinmiş yine". Her ay bir şeyi eksiktir torunun. Torun Yaşar; yedi sekiz yaşlarında, ilkokul ikide, adım atmaya üşenen, koca kafalı, kumral bir oğlan. Babası Recep Usta Almanya'da çalışı-

yormuş. Mark yolluyordur. Raife Hanım'ın aklı benden alacağı ev kirasında. Tek sözü geçim sıkıntısı. Biz bolluktayız sanki! Recep Usta'nın imam nikahı ile on altı yaşında alıp iki yıl sonra Almanya'ya işçi olarak birlikte götürdüğü karısı Şeküre, Bulgaristan göçmeniymiş; Almanya'da yirmisine basmadan çocuğu doğurup babaya bırakmış, çekip gitmiş; bir daha da görünmemiş ortalarda. Muğla'dan, annesi Raife Hanım'ı getirmiş Recep Usta çocuğa bakmak için. Üç yaşına kadar Almanya'da, Gürcü bir sütannenin de yardımıyla babaanne büyütmüş oğlanı. Recep Usta bir Alman kadınla yaşamaya başlayınca oğlanla ninesini getirip Bulgurlu'da aldığı bu iki katlı eve yerleştirmiş. Şu dağ başını bile gelip bulan ne tatsızlıklar var dünyada! Dünya tatlı da, birbirlerine çirkin yazgılar oluşturmak için insanlar yaratıyor tatsızlıkları! İnsanlar olmasa dünya mı vardı ki? Dünyamız böyle. Bu duyduklarında uzun boylu bir tatsızlık da yok hani. Yaşar'ın anası, Şeküre çıkmış ortaya. Yıllardır genelevde çalışırmış Frankfurt'ta. Genelevde çalışan kadın yalnız Yaşar'ın annesi değil ya. Daha kötü neler var. Adı Sara olmuş kadının. Altında Mercedes araba... Şoförü, dostu, koruması, boyu iki metreyi aşkın, suaygırı suratlı, insan ejderhası bir Hırvat ya da Boşnak'mış. Recep Usta'dan oğlunu istiyormuş Sara Hanım. Oğlan, Türkiye'ye gitti, öldü orada demiş Recep Usta; yememiş kadın! Bir sürü kavga gürültü, gözdağı. Ejderha şoför biraz okşamış mı ne, Usta'yı. "Şunun bunun eline bırakmam oğlumu!" diyormuş Sara: "Ben üvey anada büyüdüm!" Türkiye'ye gitti'ye takmış uyanık karı. "Ölmedi oğlan, Türkiye'de" diyormuş. "Ölse içimde duyarım ben!" "İçinde duyardın da niye kundakta bırakıp da kaçtın oğlanı oruspu!" Tüm olayları geçenlerde öyküleyen Raife Hanım'ın ağzın-

dan bu söz. İçinde duyduğu için kaçtı kadın belki de! Böylesi de mi var? Daha neler var bu kavanoz dipli dünyada. Oruspu moruspu da yok: cinsellik emekçileri artık onlar. Hele Almanya'da, kazancı bol bir iş kolu sayılıyormuş! Ne var gülecek? Öyle diyorlar; kaç kişiden duydum! Karın tokluğuna yalnız Recep Usta'nın altına yatacağına, parayı bastıranla yatıp keyfine bakmış; kötü mü etmiş! Buna mı ağlayacağım? Kılık değiştiriyor, allanıp pullanıyor, her gün biraz daha yellozlaşıyor bu dünya! Bu evin gizi de Yaşar'mış meğer. Raife Hanım'ın derdi, anası iz sürüp de çıkar gelirse! Dört yıldır bu evdeyim; Raife Hanım geçen ay başı anlattı bunları. Tehlikeyi yakın gördü de beni uyarmak mı istedi ne? Oturup konuştuğun mu oldu ki kadınla? Ne konuşacağım? Kimselerle konuşmayayım diye geldim buraya. Yazgımmış demek ki karşıda karga sürüleriyle sıra sıra selvili mezarlık. Beni görmüyorlar demek! Kim bilir ki? Peki, oğlanın anası karşına dikilip sorsa sana ne dersin? Ne bileyim? Havama bakar! Oğlan seninmiş derim belki de! Alıp götürürmüş, bana ne, onu mu düşüneceğim bir de? Allah belalarını versin! Polisi, jandarması dayanacak kapıya; gel de düşünme! Kargalar toplaşıyor karşı servilerde. Akşam başladı. Lanet olası akşam, kara akşam; bir çöktü mü, her yer karanlık! Hele bu aylar, cezaevi akşamları artık! Kargalar içeriye doluşmadan haplarımı alayım gidip! Kargalar zarar vermez sana diyor benim hocaların hocası Lokman Hekim doktorum! Ben bilmiyorum sanki! Kargalar asmadı beni sonunda? Eve girdi, kalkıp kapattı balkon kapısını; vişneçürüğü, ağır kadife perdeleri pencere dışındaki ormansı görüntünün üstüne çekti. Gözlerini kapatıp yerleşti odasındaki koltuğa. Yarın da yağmur diyordu radyoda meteoroloji. Bulgurlu'nun kırsalın-

dan Teşvikiye'de psikiyatr kliniğine gideceğiz yarın. Tatlı adam Remzi Hoca. Konuşmasını kesemeyeceklerimizden. O mu bırakılamıyor, çağla gözlü yardımcı hemşire İsmigül Hanım mı? Bana mı kaldı evli kadın? Hem ne yapacağım İsmigül'le? Dert etme, o öğretir sana ne yapacağını. Bir eksiğin yok diyorlar oğlum. Üroloğu da dedi, nöroloğu da. Evet, dediler. Demekle olsa! Hadi ben de diyeyim, ne olacak? Benim yaşadıklarımı yaşadı mı bunlar? Yalnız sen mi yaşadın onları. Mamak'ta, Diyarbakır Cezaevi'nde bir sen mi vardın? Ölümden kıl payı kurtulup çıkan, neredeyse parça parça edilmiş bir sürü Kürt, karısını kaç kez gebe bıraktı be! Onların peşinde kargalar mı vardı ki? Senden beş beteri var o zavallılarda. Açık açık doğruyu söylemek kolay mı sanıyorsun? Neymiş kolay olmayan? Yeter, sıkıntı bastı. Sen çökmüşsün oğlum; topla artık kendini! Emredersiniz sultanım! Daha önce, sana Ankara'da bakan doktor da, Recep Bey miydi, Diyarbakır Cezaevi'nde sana ilk raporu veren Medet Bey'in yakını. O da profesördü; o da Remzi Hoca'nın dediklerini demedi mi? O da dinciydi Medet Bey gibi. Remzi Bey dinsiz! İlaçları, konuşmaları aynı aşağı yukarı! Ne biçim ülke bu be? Yalnız ülke mi; ne biçim dünya! Kanlı dünya bu oğlum... Başbakan Olof Palme'yi vurdular! Yıllar geçti neredeyse, katili yok daha. Al sana İsveç! Orada da mı var kargalar! Buradan yolladılar belki de kim bilir! Yıkılıp gittin demektir yenildin mi? Biliyorum bunları. Şöyle böyle epeyi kitap okuduk biz de. Yenildim mi yani korkuya ben! Nasıl yenilecektin daha? Bir kargaya dayanamıyorsun! Kaç yıl oldu cezaevinden çıkalı? Görmedik doktor kalmadı. Ankara'sı, İstanbul'u... Kimselere anlatamıyorum şunu be! Korktuğumdan değil, namussuzum korktuğumdan değil! Ya neden? Onu bil-

sem! Asılmadık işte! Deli miyim ben. Hava cıva, bir sürü boş söz doktorlarda! Kadınlardan da mı korkuyorum? Soyunup da yanımda uzandı mı kadın, kaçmak geliyor içimden. Ağladım bir keresinde! O da mı korkudandı? Ya nedendi? Çok da iyi biliyorsun! Bilmeyecek nesi var bunun? Sen bildiğinle kal oğlum! Ölmekten değil de zavallının birini öldürmekten korkuyorum ben. Remzi Hoca'ya anlattım bunu. Önümde duran Belediye zabıtasının kafasına az kalsın... Korkma, yapmazsınmış! Takıntıymış bunlar! Uykum geldi gibi. İyi geceler! Sana da iyi geceler aslanım; dilerim yarın daha iyi kalkarsın! Önce bir yatalım hele. Şimdi tuvalete git, dişlerini fırçala, kurulan, yatak odasına geç... Soyun, pijamanı giy! Ayy, bıktım be! Bırak sersemliği de uykusuz gecelerden biraz olsun kurtulduğuna sevin be adam! Nesine sevineyim? Yatağa girdin; saatler saati sağa sola dönmeden geliyor mu ki uyku! Nasıl gelsin? Geleceğine güvenmiyorsun ki! Kuşkuyla bakmadığın şey mi var? Sorun uykuda değil, sende. Haşim enistenin "Sen bu kafayla bir baltaya sap olamazsın!" sözünü at kafandan oğlum! Bak, uyumazsan kargalar dolar odaya, değil mi canım! Aklını sevsinler senin! Aklım yok benim, biliyorum oğlum, kargalarım var! Benim için gerekeni yaparsa onlar yapar.

Bir Baltaya Sap Olmak

Remzi Hoca'nın her günkü gülümseyen yüzü... Amerika'ya gidiyormuş cumaya. Ders verecekmiş orada bir iki sömestr, bilmem ne üniversitesinde. Aslında artık senin her ay buraya gelmene de gerek yok Murat Bey! Peki, nereye gideceğim Doktor Bey? Diyarbakır'a mı?! Niye olmasın? En doğrusu da o belki. Senin derdin kendinle oğlum! Takıntılarının, korkularının üstüne gitmedikçe kimse kurtaramaz seni bu dertten. Ne yap biliyor musun? Gözlerini üstüne dikmiş, öylece bakıyor Remzi Bey. Gülmüyor da. Doğruca git o cezaevine, Diyarbakır'a. Duvarına işe bi güzel! Geçti o günler! Adının Murat olmadığını da

söyle herkese! Hadi önce bana de bakayım! Ben Karadeniz'de, Ordu'dan, beş altı dönüm fındık bahçesi olan kocasını, Veli Alabaş'ı Kıbrıs çıkarmasında yitirip erken dul kalmış Keziban'ın oğlu... Evet... söyle hadi adını!.. Hadi! Kim ne yapacak sana Tarık'sın diye. Karga marga da yok, görüyorsun! Bunu bile söyleyemiyorsan doktor neylesin sana? Künyeni okudum, görüyorsun. Saklanacak şey miydi? Değildi. Sakladın. İstersen yine sakla. Bunları daha ilk günden biliyorduk biz. Ne Laz gardiyan kaldı ne Arap ne de Çerkez! Yıl artık 87, biliyorsun; Diyarbakır'da da yok artık bunlar! Haydi be Tarık. İstersen Murat ol, kime ne? Keyfine bak kardeşim! Bıkmış gibi konuşuyordu doktor.

Muayenehaneden fırlayıp sokağa indiğinde kan tere batmıştı. Maçka Parkı'na doğru yürüdü. Çevresine şöyle bir göz atıp ağaçlar altındaki bir banka ilişti sığınır gibi. O Haşim eniştenin bulduğu doktora gitmemekle iyi ettin yine de. Halam olacak karı ne, kocası Haşim ne ki onların bulduğu doktor ne olsun! Enişten ödemiyor mu bu doktorun parasını? Kuşattılar beni! Bilmiyor muydun böyle olacağını? Bilsem neye yarayacaktı! Değil doktora verecek, ekmek alacak param mı var? Bir baltaya sap olamayacağımı söyleyen Haşim eniştemizin gönderdiği altı yüz lirayı her ayın beşinde Mısır Çarşısı'na, Dereboğazı'ndan çekmeye giderken bacaklarım titriyor. O herif boşuna vermiyor bu parayı oğlum! Dedenizden kalanların tümüne bu herifin oturduğunu bütün yöre biliyor. Ben de biliyorum, neye yarar? Bütün yöre, bunların soycak ne madrabaz soyguncu çete olduklarını da biliyor. Babamın gücü yetmemiş ben ne yapayım? Kendime mi kıyayım? Saçmalama ulan! İş mi o? Ölüp de düşmanları mı sevindireceksin? Şimdi sevinmiyor

mu düşmanlarımız? Bir korkuları yok ki onların. Neyimizden korkacaklar? Sen gerçekten bitmişsin be adam! Onların korkusu yok demek! Bu canavarlıkları neden peki? Sen gardiyandan korkmuşsun; onlar tüm halktan korkuyorlar, it gibi hem de! Bana kitapları okumaya kalkma şimdi! Onları biz de okuduk iyi kötü! İyi değil, kötü okumuşsun demek! Kafanı çalıştırmıyorsun ki. Boğaz'a giden gemileri görüyor musun? Atla birine, Boğaz'ın en derin yerinde sulara bırak kendini! Ben Karadeniz çocuğuyum oğlum, güzel yüzerim. Yüzüp kurtulursan, bu dertten de yırtarsın belki! Ciğerlerimi üşütmekten giderim bu soğukta. Kar yağacak. İyi, sersemlikten kurtulur, doğru dürüst bir hastalıktan gidersin hiç değilse. Gemiler de ne güzel, kayıp gidiyor mavilikte. Üsküdar tepelerinde kara bulutlar toplanmış. Bizim yöre orası. Kaç gündür böyle. Kar önce bizim oraya yağar.

- Tarık Bey, merhaba!

İrkilerek baktı. Kumral, gençten bir hanım dikilmişti bankın yanı başında. Ne vakit geldi bu?

- Oturabilir miyim, izninizle?

Bankın öte ucuna ilişti beklemeden. Kalksam mı? Kaçacak mısın? Nereye? Görüyorsun, olmuyor, istedikleri anda buluyorlar işte! Tüm telleri gerilmiş gibiydi. Sıcak bir yakınlıkla gözlerinin içinden gülümser gibi bakıyordu kadın.

- Beni tanımadınız?

Suskun bakıp kaldı kadına.

- Nereden tanıyacaktım, dedi kekeler gibi

Dili çözülünce soluklanıp dikeldi ağırdan.

Yüzü soğur gibi olmuştu kadının. Öylece bakıştılar bir süre.

Giz verir gibi mırıldandı.

- Diyarbakır'dan... Cezaevinden.

Bir kez daha irkilmişti.

- Revirde hemşireydim.

Bir perde aralanır oldu kafasında. "Seni amından duvara çivilerim kaltak!" Bir de kocaman tokat patlatmıştı kadının suratına cezaevi müdürü denen o kudurgan yüzbaşı. Bunlar insan değil dedik size. Bu ne melek davranış ulan? Sen de onlardansın besbelli! Kürtsün, değil mi? Hemşirenin elindeki ilaç şişesini alıp yere çarpmıştı. Esmer değil miydi o kadın? Revirde kimse görmemişti o kadını bir daha.

- Pislik bir herif vardı hani, müdür. Yüzbaşı.

Gözlerinde sevecen bir gülümsemeyle baktı,

- Sen en küçüğüydün cezaevinin. On yedi yaşındaydın. Uyuyamıyordun.

- Gene uyuyamıyorum.

- Biliyorum.

- Seni öldürmediler miydi? Öyle dendi bir ara.

- Laz bir doktor vardı. İslamcı. Tam insanoğlu biri. Psikiyatrmış. O yanında çıkardı beni Diyarıbakır'dan. İstanbul'a yolladı, Remzi Bey'e. Bizim hocaya. Fakülte arkadaşıymış.

- Remzi Bey dinsiz. Gülümsedi kadın.

- Evet. Remzi Bey dinsizdir. Beni koruyan Müslüman biriydi.

- Adınız neydi?

Gülümsedi kadın.

- Gerçek adım mı, yoksa burada kullandığım mı?

Şaşalamıştı. İki adı olan bir sen misin?

- Evet, benim de iki adım var, senin gibi. Burada Ayla Hemşire'yim.

Gözleri denize kaymıştı.

- Asıl adım Zilan. Siverekliyim. Saçlarım da boyalı. Remzi Hoca'nın kliniğinde görünce tanıdım seni hemen.

Aymıştı. Demin klinikte, İsmigül Hanım'la konuşurken şöyle bir çarpmıştı gözüne. Hasta sandım. Ağır ağır mırıldanır gibi anlatımı sürdürüyordu Zilan. Bugün ilk kez gelmiş o kliniğe o da. Doçent Dr. Hasan Tahiroğlu bakacakmış kliniğe, hoca Amerika'dayken. Ayla Hemşire Hasan Bey'le çalışıyormuş. Şu rastlantıya bak derken mutlu gülümsüyordu kadın. Eski bir tanıdığa rastlamanın çırpıntılı esintisiyle bakıyordu. Dosyasını da görmüş o Remzi Bey'le konuşurken.

- Bugün resmen sepetledi beni doktor.

- Ben yanda dinliyordum. Kötü bir şey demedi sana. İlaca pek inanmaz. Beş yıldır çalışıyorum onlarla. Doçent Hasan Bey de öyledir. Çok iyi psikiyatrlardır. Baktım ben senin dosyana; gerekli ilaç tedavisini yapmışlar aslında. Kaç yıldır hemşireyim burada. İyi kötü bir şeyler kaptım ben de. İstersen sana yardımcı olurum ama seni sen kurtaracaksın Tarık arkadaş!

Gevşemiş, durulmuş gibiydi Tarık. Gözlerini Zilan'a çevirdi. Gerçekten yardımcı olur musun? Gülümsedi Zilan. İşim bu benim. Sağ ol! da param yok ama. Para isteyen mi var senden! Epeyi para ödemiş amcan.

- Enişte m. Amcam değil. Hem sana ne o paradan!

- Aylığımızı nereden verdiler ki?

Gülüyordu Zilan. Takma kafana Tarık. Seninle para derdim yok benim. Kalkmış, Dolmabahçe'ye iniyorlardı ki yağmur başlamıştı. Çantasından bloknot, kalem çıkardı Zilan; adresini aldı. İstediğin zaman gel, ben hep evdeyim. O da iyi değil Tarıkçığım. Eve kapanma! Gelince seni çıkarırım. Oraları iyi bilirim; çok severim. Yoksullar yöresi sayılır. Bir sürü arkadaşımız oturuyor orada. Yoldan geçen Taksim dolmuşuna atladı Zilan. Yağmur ahmak ıslatana dön-

müştü. Kabataş'a arabalıya yürüdü o da. Başlıklı trençkotu sırılsıklam olmuştu. Akşam eve geldiğinde hem yorgun hem de dinlenmiş gibiydi! Çarpık bir dinlenmeydi. Kuruntulu olan, Murat'ın kafasıydı demek! Bilmiyor muydun? Tarık adını Kürtler koyarmış. Yalandur senun Karadenizli olduğun! Başka ad mı yoğudi la rospi çocuğu? Melmeçetime bok ataysun! Tarık adını Kürtler mi koyarmış? Bahaneye ne gerek vardı. Laz gardiyandan kaç kez dayak yemişti bu yüzden...

Soyunup soba yakmaya koyulunca merdivendeki ayak seslerinin ardından kapı tıklatıldı. Raife Hanım'dı. Kaygılıydı yüzü.

- Bir sivil polis geldi bugün.

Düştü düşecekti elindeki kömür kovası. Sivil polis mi! Sandalyeye ilişti yavaşça.

- Neymiş?

- Küçük Çamlıca eteklerinde iki konağı soymuşlar. Yabancı kimse var mıymış buralarda.

Soluğunu tutmuş, gözlerini kadına dikmişti. Yıllardır kiracım Murat Bey oturur. Bugün doktora gitti dedim. Soygun cuma günü olmuş. Üç gün bir yere çıkmamıştın sen. Onu söyledim. Bir şey demedi, defterine bir şeyler yazıp gitti. O orospu, çocuğumun peşinde, biliyorsun. Valla çok korktum. Gözüm yoldaydı. Hep sizi bekledim Murat Bey. Murat değilim Tarık'ım. Hadi de! Tam sırası! Güldü. Kaygılanmayın artık. Hırsız da gelmez buraya. Polis de gelmesin. Raife Hanım indi evine. Sobayı yakınca, üstünde dünden kalan türlüyü ısıtırken karanlık pencereden dışarılara baktı. Karga filan yoktu. Selviliklerde uykuya geçtiler. Zilan'a ne vakit geleceğini niye sormadım sanki. Aklıma gelmedi. Gelir o, uzatmaz.

Ne güzel oldu bu kızı bulmam. Her şeyi konuşurum. Nasıl konuşacaksın her şeyi? İsmigül Hanım'a söyleyemiyordun. İsmigül, Diyarbakır Cezaevi'ni bilir miydi? Giresunlu Erdal Eren'i Zilan kız bilir mi? Sen Ordulusun oğlum.

Ordu'nun Dereleri

... aksa yukarı aksa! Erdal Eren Giresunluydu. Şebinkarahisarlı. Babası köyde öğretmen. Biz Orduluyuz. Karadenizliyiz ikimiz de. Laz diye takılırlar ya, bildiğim, Laz değiliz. G.B.K. "Geleceği Birlikte Kuralım" örgütü mü kurmuşlar ne. Ona girmiş Erdal. Yasadışı, gizli bir örgütün de üyesiymiş. Dereleri yukarıya doğru akıtmaya kalkışmışlar yani! Ondan bilgim yoktu benim. İkimiz de Ankara Orta Eğitimliler Derneği'ndeydik. 2 Şubat 1980'de ODTÜ'lü devimci Sinan öldürülünce korsan protesto gösterisine çıkmışız. Üstümüze ateş edilince kaçıştık. Erdal'ı bir apartman bahçesinde yakalamışlar. O, on yedisine

yeni basmış içeri aldıklarında, ben on altıydım. Olaydan günler sonra akşam okul çıkışında aldılar beni; ihbar varmış benim için. Ankara Merkez Komutanlığı'nda sille tokat bir içeri attılar ya, bir gün sonra getirip hücreye kapattılar. Sonra Mamak'tayız. Askeri cezaevinde. Yanda da haftalar önce yakalanıp Merkez Komutanlığı'nda ağır işkencelerden geçirilen Erdal Eren var. Önceleri uğramadılar bana. Konuşmuyorlardı da. Bütün canavarlıkları Erdal'aydı. Askeri öldürdün diyorlarmış. Onu getirip götürüyorlar gece yarıları. Günler geceler boyu yanı başımda gık demiyor. Derinden inilti geliyor ara sıra. O ere ben ateş etmedim demiş. Döndürememişler sözünden. Eri öldüren o değilmiş gerçekten de. Tuvalete götürülürken hücresinden beton yola sızan kanını görüyordum. Uykularımı o hücrede yitirdim ben. Sıranı bekliyorsun değil mi, dedi bir astsubay bir gün; hücrenin aralanmış kapısından, yakışıklı, genç yüzüne takılı kapkaranlık buz parçası iki gözle yaşlı bir kuzgun gibi bakıyordu. Kargalar o gece bastı hücreyi. Ankara Yapı Meslek Lisesi'ndeydik. Annemin uzunca dulluktan sonra evlendiği Bakkal Tahsin'in de ölen karısından bir kızı var. Babalık, istemiyormuş beni evde. Halam aldı beni. Onun çocuğu olmamıştı. Bizim enişte, fındık tüccarı Haşim Bey kısır demek. Başka karı almaz mıydı yoksa? Ortaokulu Ordu'da bitirdim. Yanında çalıştırmaya kalktı beni Enişte Bey. Getir-götür'e kullanıyor. Ara sıra elime tutuşturduğu birkaç kuruş dışında para verdiği de yok. Ticareti öğretecekmiş. Dövmelere de kalktı; kaçtım o zaman halamlardan. Günlerce dağ köylerindeki eski tanıdıklarımızda dolandım durdum. Daldaki kargayı lastik sapanla ağacın tepesinde vurup düşürmem orada oldu. Muhtar Hafız Emmi'nin jandarmayla

kente getirip Haşim enişteye teslim ettiği günler demek. Dövmeye kalktı yine Enişte Bey, başkaldırdım. Bas bas bağırdım canıma kıyacağım senin yüzünden diye. Halam girdi araya. Yüreği yumuşaktır. Umursamadı herif; o havada yine. Vapura atlayıp gizlice İstanbul'a kaçacaktım, gemiciler yakaladı. Enişte Bey anladı ki benim gerçekten bir baltaya sap olacağım yok, bari zanaat öğreneyim diye Ankara Yapı Meslek Lisesi'ne kaydımı yaptırdılar. O da beni çok seven ortaokul müdürümüz Halim Bey'in yardımıyla oldu. Lisenin müdür yardımcısı arkadaşıymış.

- Ne güzel anlatıyorsun!

Sıcak, ışıklı gözlerini gözlerime dikmişti Zilan.

- Aklıma geldiği gibi söylüyorum, öyle. Olan biteni anlatayım dedim.

Bakışıp kaldılar bir süre. Kısıklı'da bir lokantaya götürmüştü o hafta sonu öğlene doğru eve gelen Zilan. Kapıyı tık tık vuran Raife Hanım göründü önce. Ayla Hemşire geldi Murat Bey. Tarık diye birini arıyor. Merdivene atılmıştı hemen. Raife Hanım'ın üstüne dikilmiş gözleri olmasa kapıda bekleyen Zilan'a sarıldı sarılacaktı. Sakın! Ne yapacağı belli olmaz, Kürt kızı bu! Bir şey sanır! Raife Hanım'a, ona bakan hocanın kliniğinde Ayla Hemşire diye tanıttı. Kaydını göbek adıyla yapmışlardı Tarık diye. Çayını yudumladı Zilan.

- Böylece yazsana! Bırakma, sürdür bu işi Tarık!

- Yazacağım da ne olacak?

- Yazar olursun!

- O kadar kolay mı yazar olmak!

- Kolay ne var dünyada? Sen bunları kolay mı yaşadın?

Sıcak bir akım gezinmeye başlamıştı iz bırakır gibi içinde. Ortaokulda Müdür Halim Bey Türkçe öğret-

meniydi. İyi not alırdı ondan. Kitap okuma alışkanlığını o kazandırmıştı. Solcu diyorlardı. O konularda pek konuşmazdı ama Orhan Kemal'in, Orhan Veli'nin, Sabahattin Ali'nin okul kitaplığında bulduğu kimi kitaplarını onun salık vermesiyle okumuştu. Nazım'dan şiirler de okumuştu birkaç kez sınıfta Halim Bey. Ne iyi adamdı. Evet, Zilan'a anlatmak gelmişti içinden. Yazabiliyorsun demek! Pek zorlanmamıştı Zilan'a anlatırken. Öylece yaz sen de, Zilan'a anlatır gibi yaz! Çalışacağım. Kar vardı yollarda. Gidip benim kata çıkıp oturalım. Çay yaparım sana. Senin ev sahibi o kadına ters düşmez mi? Ona ne? Senin için bir sakıncası var mı? Gülümsedi Zilan. Burası Kürdistan değil Tarık. Ben Ayla Hemşire'yim. Bizim Remzi Hoca da seni bana emanet etti. Görevimi yapıyorum ben. Otobüsten inip eve çıkan kısa yokuş bitince bekliyormuş gibi karşılarına çıktı Raife Hanım. Çay yapacağım bizim hemşireye; siz de buyurun isterseniz dedi Tarık. Elinde evde yaptığı bir tabak kurabiyeyle geldi biraz sonra. Koca kafalı torun da yanında. Ev düzeninin yeni temeli atılmış oldu. Uyanık kız bu Zilan! Tarık Bey bu ilaçları sürekli alacaksınız. Sizi hoca, biliyorsunuz bana emanet etti. Hastamsınız. Lütfen beni zor durumda bırakmayın! Bir sorun olursa hemen bir telefon bana. Koşarak gelirim. Sen arayamadın; Raife Hanım'dan rica et. Herhalde Raife Hanım... Ne demek. Hemen koşarım. Şurada telefon kulübesi... dedi Raife Hanım. Evde sürekli yalnız kalmanız da zararlı. Ben de sık uğramaya çalışacağım. Kadıköy'de oturuyorum biliyorsun. O gece gülmüştü yalnız kalınca. Kargalar da gülerdi herhalde bu oyuna! Onlar hiç güler mi. Karşı mezarlıktaki servilerin karanlığına sinmiş bekleşiyorlar. O Murat kafasını at oğlum artık. Peki, attık. İyi geceler!

O gece yine geç uyudu. Zilan'ın dediklerinin, evin düzeni için gerekli önlemden öte bir yanı olmadığını düşününce uyudu. Olup bitenleri yazmak iyi olacak deyince de güzel uyudu.

1

Tarık, Zilan'a anlatıyor.
12 Eylül darbesi ülkenin değil, benim başıma indi! On yedisindeki Erdal'a aylar önce tek gözlü bir yargılamadan sonra ölüm cezası vermişlerdi. Ülkeyi unutmuştum artık! Bu ceza bana verilmişti, biliyordum. Ama daha söylemiyorlardı! Gizli oyundu bu. Gece yarısı hücreden çıkarıp beni cezaevi arabasına tıkıştırdıklarında belliydi, bir karga sürüsüyle ölüme götürüyorlardı. Diyarbakır'a gidişim böyle oldu. Cezaevine girdiğimin ertesi günü gazeteler Erdal Eren'in yaşının büyütülüp asıldığını duyurdular. Gelecekler demek, sıra bende artık. Orada, cezaevinde

tutulduğum sürede başlarda, her gece titrer gibi asılmaya götürmelerini bekledim ya, Kürtlerle birlikte yaşadığımız o namussuz, o pisliğin pisliği; en rezil yaratıkların elinde oluğumuzu kanıtlama çabası gibi yürütülen cezaevi yönetimiyle ölüm korkumun yerini, inanmayacaksın belki, öleceğim değil, ya ölmezsem korkusu aldı. Kargaların elindeydik artık! Bit içindeydi her yanımız. Bizlerle besliyordu bitleri kargalar. Ölmeme de izin yoktu işte! Tüm insanlara oynanan oyun diyordum ki kapıdaki dikiz penceresinden "GGAAARKK" sesi doldu koğuşa: "Erdal Ereeeen görüşmecin geldiii hazırlan!!" Boşuna anlatmıyorum Zilan? Kaç ay önce asıldı Erdal Eren, biliyorsun. Doktorlara ne bundan? Koğuşta benden başka kimse oralı bile olmadı. O GGAAARKKK sesini umursayan da yok! Köydeyken bir karga vurmuştum, yıllar önce, dedim ya kente inip evde saklandımdı. Hafız Emmi vardı, bizim köyün muhtarı: "Kaç, saklan ulan; bu kargalar kincidir, peşini bırakmaz; ne yapar eder, gözünü oyarlar valla! Siktir ol git buralardan" jandarmaya böyle yakalattıydı beni. Bunu senin buradaki doktorlara hiç anlatmadım, biliyorsun. Ne anlayacaklar! Anlarsa, seni kargalardan kaçıran Müslüman Laz Doktor anlar; onu da nereden bulacağız? Örtüyü başıma çektim; kimse umursamıyor da sana ne oluyor, değil mi! Çekilip alındı üstümdeki örtü.

"Bas bas ne bağırtıyorsun ulan orospu çocuğu? Görüşmecin geldi dedik!" Yüzünü göremiyordum doğru dürüst. Donup kalmıştım çünkü; bakamıyordum. Ne diyecektim ki bakıp? Ben Erdal değilim mi diyecektim? Onlardan iyi mi bilecektim kim olduğumu? Bırakırlar mıydı, asacaklardı! Tam o sırada bir şey oldu koğuşta; gülüşüyorlardı! Bana mı? Asılacağım diye mi? Ağır ağır çektim örtüyü.

"Sesin güzel Dörtnal Emmi. Ağırdan bir türkü hadi".

İstanbul'dan gelmiş bu Dörtnal Emmi. Lokantası varmış. Yaşlıca. Sıcakkanlı. Seveni bol.

"Ulan oğlum, bana dayak yedireceksiniz. Yasak dediler".

"Sene vurmazlar Emmi. Sen Kürt değilsen ki! Gorhir misen".

Kara bulut dolandı Türk Emmi'nin yüzünde. Gülümsedi.

"Hadi, 'gorhmirem!' " Kapıdaki nöbetçi Kayserili! Kayseri havası tutturalım!

Ranzasında ağırdan dikeldi Dörtnal Emmi. Soluğunu kesmiş koğuşta gözlerini kapıya dikti.

"Gesi bağlarında bir top gülüm var
Hey Allahtan korkmaz,
sana bana ölüm var"
Adam ölüm diyor ama ne güzel diyor!
"ölüm varsa şu dünyada zulüm var"

O sımsıcak ses koridorda yankılanıyor. Dışarıdaki koşuşmaların ardından demir kapı DRAN diye çarptı, ardına dayandı. Nasıl saldırıydı öyle? Ölüm varsa şu dünyada zulüm var! Evet, GGAARRKK sesleri vardı bir de. Koğuşun kapısını trank diye ardına dayayıp nasıl yığılmışlardı başına o ak saçlı Dörtnal Emmi'nin. Acımasız vuruyorlardı. En önde de kapıda bekleyen Kayserili nöbetçi! Kargaların nöbetçisi. Beni çağıran da o muydu demin? Bu leş kargası asacak demek. İşlerini bitirip koğuşu bıraktıklarında acılar kalmıştı. O ak saçlı Dörtnal Emmi'nin yüzüne gölge karartısında bir gülümseme sinmiş. Derinden bir hıçkırık gelince tam bir sessizlik çöktü birden. Şaşkın bir sessizlik. Kapının önünden gelmişti boğuk hıçkırık sesi. Dörtnal Emmi kalktı güçlükle gidip kapıya baktı.

Ağlayan kimdi biliyor musun Zilan? Kapıdan "Ölüm varsa şu dünyada zulüm var"ı duyunca en önde içeri dalan Kayserili nöbetçi! "Ağlama be oğlum. Günah ne sende ne bende. Günah Kemal'de!"

"Kim bu Kemal, Emmi; Kemal Pir mi bizim?"

Gözlerinde aynı karaltılı gülümseyiş, ağır ağır geçti yerine.

Saçmalamayın be oğlum. Bizim akıl hocamız ATAKEMAL. " 'Muhtaç olduğunuz kudret damarlarınızdaki asil kanda mevcuttur!' deyince inandık! 'Ne mutlu Türk'üm!'ü de öğrenince takıldık peşine!"

"Kürt'ün de anasını belledi, Türk'ün de".

"Kemal Paşa öldü gitti Emmi".

"Nereye gitti?"

"Bırakırlar mı; Atapaşamız o! Yerini Paşatürk'ler kaptı hemen!"

Mırıldanıyordu ağırdan

"Evren Paşa Evren Paşa
akrep dolu çevren Paşa
o akrepler soksun seni
acı nedir öğren Paşa.
Tutup astın o gencecik Erdal'ı
cehennem ateşlerinde,
kıvrım kıvrım kıvran Paşa".

Boğuk, yankılı bir ses uçar gibi oldu,

"AAAMİİİNN!"

Kayserilidendi sanki derinlerden gelen "AAAMİN!" Kapıdaki hıçkırık kesilmişti. Acılı koğuş içten içe gülüyordu. Burnundan ince bir kan çizgisi iniyordu Dörtnal Emmi'nin. Sol gözüne kan oturmuştu.

Paşatürk Kemal'lerin Oyunları

Bu bizim ülke, oldum bittim oyun düzen ülkesiymiş Siverekli Zilan Bacım. Şanlı yiğitlerimiz GGARKK GGARKK ötüşen, uçuşan kara kargalarımız. Ne yapar eder gözünü oyar, kafayı taktı mı... Hani, kargaların saldırdığı koğuşa yanında itiyle gelen o yüzbaşı var, "önce tatsızlığa kalkışan evlatlarımın işini bitirin" diyen yüzbaşı. Sonra da binbaşı yapmışlar onu. Kim mi yapmış? Bir büyük paşa varmış. Kargaların başında bir yeni PAŞATÜRK; Kemal Yamak PAŞATÜRK! Kürtleri, komünistleri temizleyeceğim; gönüllüler gelsin! İlk koşan bu yüzbaşı... Binbaşı yapmazlar mı? Bu Yamak Paşa da kim mi? Bir

küçük fındık bahçeli Veli Alabaş'ı, yani anam Sarı Keziban'ın kocasını, yani benim babamı Kıbrıs'a götürüp öldürten Kemal Yamak PAŞATÜRK! İşler böyle dönüyor. Mahallede bir halt etsem hop anamın kulağına! Kargalar söylermiş. Öyle derdi anam. Köyde çitlembik ağacına konmuş kargayı lastik sapanla vurmam da rastlantı olur mu hiç! Kargaların gelip hücrede beni bulması da rastlantı değil. Ne öyküler var daha! Hepsini bir bir anlatacağım. Bu öyküler bitmeden dertlerimiz bitmeyecek; kafama koydum. O itli yüzbaşı bir gün başladı afur tafura: Kıbrıs'ta da bu Yamak PAŞATÜRK'lerle birlikte kesip biçmişler ellerine geçirdikleri ağızsız dilsiz Rumları. Babam Veli Alabaş da bunlarla mıydı? Ölmesi iyi mi oldu diyorsun? Ağırıma gidiyor niyeyse? Bizim oranın geçmişinde, vatanı Pontusçulardan kurtaran, Rumları kesen, mağaralara tıkayarak ya da vapur kazanlarının altına atıp cayır cayır yakan Topal Osman Ağamız vardır. İnsan kasabı Osman Ağa! İstiklal Mahkemeleri'nde asamadıklarını bu herife kestiriyorlarmış paşalarımız. Ermenilerimizi en rezil biçimde kesip soyan İttihatçı dölü! Kıbrıs'a götürüp oradaki Rumları kestirdiler diye babam da vatan kurtaran Veli Ağamız mı oldu şimdi! Topal değildi ama bastı bacağın biriydi o da. Anam kara Keziban'a yeterdi gücü. Eski, şanlı vatansever günlerimizin birinde, "Haydi aslanım!" emrini alınca, dili mecliste çokça uzamış Ali Şükrü Bey'i karanlık bir gecede, kara toprağın altına indirivermiş Osman Ağamız. Evet, "ince komitacı" Atakemalimiz (Bu " 'ince' komitacı" övgüsü de onun en yakınındaki "kısmetsiz" Paşamızındır! Köylüler, "Geldi İsmet kesildi Kısmet" derlermiş hani, işte o kısmetsiz!) güvenmiş, herifi sinsice toprağa sermiş ya, kendi de ortada kalıvermiş. Bu Topal Kasap

ahmağın defterini de bu incecik oyunla dürüvermişler yaka paça! O günlerin akılları bunlar. Kargaların sinsice uçuştuğu günler gecelerde bana bütün bunları ak saçlı Dörtnal Amca anlattı Zilan. Korkusu yoktu, bilgisi çoktu. Ben ne mi olacaktım? Ya asmazlarsa! Dörtnal Amca da bilemiyordu bunu. Seni astılar! Bilinmez bir daha asarlar; kolla kendini! İş sonunda gözleri üstümüze dikilmiş kargalara kalıyordu. Kemal Paşatürk'ler de başımızda!

İyi geceler Zilan Bacım. Beni asmadılar, görüyorsun. Sıkıldım yazmaktan. Bunları yazdım diye yazar mı oluyorum? Şimdi asarlar mı?! Nazım'ı bile asacaklarmış az kalsın! Nazım kim, sen kim ulan! Yarın gelsen de, oturup yüz yüze konuşsak. Neye şaşıyorum biliyor musun? Bunların tümünü sen de biliyorsun. Bezginlik yok gözlerinde. Bunun yolunu bana da göster ki benim de gözüm açılsın. Yoksa aklım hep sende kalacak, hep kıskanacağım seni! Bir baltaya sap olamayacağım belli. Kargalara karışacaksın bu topraklarda. Başını eğersen, içine saman doldurup kargaları ürkütecekleri tarlaya dikerler bir gün. Ya balta olacaksın ya sap! Sap dendi mi cop geliyor aklıma. Kürtlerin kıçlarına sokup öyle bırakıyorlar, kuyruklu Kürtler diye de gülüyorlardı! Coplanan delikanlının bağırsakları dışarı döküldü. Ölüyor. Tam keyiflik seyirlik oyun kargalara. Boka soktular. Bok yedirdiler! Oğlum ne oldu buna; ranzadan düştü komutanım. Vah vah; götürün bu abdalı! Tabağına konan yemekte çıkmış sıçanı zorla yedirdiler. Ben nasıl uyuyacağım, ne yapacağım şimdi? Yangın söndürücülerin de baltaları vardır, biliyorsun. Yandan merdivenli kırmızı arabalar hırlaya zırlaya yollara düşüp, yangına koşturuyorlardı kentte. Çocuktum, kırmızılar içindeki baltalara bakıp kalmıştım. Ne gü-

zeldiler, kırmızı kırmızı yangınları söndürüyorlardı. Kürdistan'da cezaevinde insanları parçalamaya kullanıyorlar. İtli Müdür elindeki kara balta benzeri kalaslara, bir sürü cicili adlar yazmış: "Koçum Benim", "Kuzu", "Kara Bela", "Yavrum ye Beni". Bileğine doladığı zincirle "GESTAPO"yum diye dolaşan güdük boylu havacı Mevlit Başçavuş. "Ferhunde" derlerdi, Adanalı Arap uşağı. Çerkez bir kambur çavuş, Manisalı bir bücür herif. Kafayı bana takmış uzun boylu Laz. Pislikte yarışıp duruyorlar. Bunlar olmadı da açlıkla susuzlukla baygın düştük mü doktor gelirdi biliyor musun. Doktor Orhan Özcanlı vardı. Sen de tanımışsındır. Yanında iti yoktu bunun. Bak adını bile unutmadım. İtli Müdür'ü unuttuğum oldu. Esad Oktay Yıldıran'dı, değil mi? Evet, bir kuduz Doktor Orhan Özcanlı vardı bir de. Duyurulunca gelir, aç susuz koğuşta yerlere serilmiş tutuklulara bakar. Yavrum ne oldu bunlara? Komutanım, bilmiyoruz, hastalar. Vah vah vah. Çekin ayaklarından, koridora çıkarın şunları. Hah şöyle, üst üste yığın. Bu adamlar susuz yavrum. Bidonları boşaltın üstlerine. Koridora göllenen suyu içenlerden alkış alacaktı ki koğuşa sürüklenmelerine izin versin. İtli Müdür Esad Yıldıran tutukluları aç susuz bırakmaya bayılır. Açlıktan verem olanların kanlı balgamlarını toplar bu doktor da, mutfağa götürür, pişen yemeklere katardı biliyor musun? O gün tüm koğuşlara bu balgamlı yemeği bol bol dağıttırırdı. Ben unutmuyorum; insan olan unutmasın diye aklıma geldikçe yazacağım bu doktorun adını. Dr. O-Ö! Bu pisliğe içinizden öğürtüyle OOOO diyin şöyle. Herkes cep defterine yazsın. Ben unutsam da duyanlar unutmasın! Peki, neye varacak bu iş? Koca bir tarihe yuvalanmış kargalar, kış kış ettik, kaçıp gidecekler mi yani! Deterjan yedirdi bu

herif bize. Çürük dişi bırakıp sağlam dişini çekti Fevzi Yetkin'in. Benden iyi mi bileceksin; o değil bu dişin ağrıyor. Mahrumiyet bölgesindeyiz oğlum, uyuşturucu olmaz burada; sıkı dur! Çenesini yumrukladı, çekip kopardı Fevzi'nin sağlam dişini. Bunları da tuttuk diyelim aklımızda; neye yarayacak? Bir de sünnet yaptılar. Ermeni delikanlıya entari giydirip başında "maşallah"lı sünnet takkesi, törenle çükünü kestiler. Mamak'ta başka türlü müydü ki! İtli coplu subaylar emirlerindeki erlerle orada da aynı alçaklıkta acılara batırmışlardı ellerine geçirdikleri tüm tutukluları. Karga sesi yerine tetik sesiyle ezmişler. Nesini seveceğiz biz bu dünyanın Zilancığım? Bin kez batsın böyle dünya! Sıçradı yatakta. Kapı küt küt vuruluyordu. Geldiler!

Onun yüreği de atmaya başlamıştı. Işık sızıyordu perdelerden. Alacaydı oda, Sabah olmuş. Ne yabanıl kapı vurmak bu! Tetik sesi de değil. Polisler olmasın! Kapı yine aynı biçimde vurulunca çıplak ayaklarını korkuyla terlikleri üstüne indirdi karyoladan.

-Kim o?

Boğazına bir şey takılmış gibi çatlaktı sesi. Şimdi GHAARRRKK diye...

-Aç be oğlum! Ben halan! Fethiye halan!

Şaşkınca kalktı; ürkek adımlarla yürüyüp açtı kapıyı. Şişkin sağ yanağıyla topak burnu arasına gömülü bodur tepecik gibi kara sivilcesiyle halası dikilmişti kapıya.

Eline eğiliyordu ki Fethiye Hanım uzanıp kucakladı yeğenini.

- Bu ne uykusu oğlum! Saat on ikiye geliyor.

Ne yapayım? Kargalardan kurtulunca uyumuşuz biraz. Suç mu işledik! Merdivenlerden ayak sesleriyle Raife Hanım, ardında torunu görünüvermişti.

- Hemen hazırlan oğlum. Vaktimiz yok. Bugün çok koşturacağız.

Apar topar böyle başladılar güne Fethiye halayla. Raife Hanım'ın kahvaltıdan söz etmesi yersizdi. Ben otelde ettim kahvaltımı, o da artık öğlen yer. Çok işimiz var. Neydi bu kadının telaşı? Geçmişte de çok sık görüşmeleri olmamıştı ya hiç böylesine koşturma havasında görmüşlüğü yoktu. Bakalım ne pislik çıkacak. Bulgurlu'da son anda yetiştikleri otobüste Üsküdar'a kadar ayaktaydılar; konuşmadılar. Karşıda, Beşiktaş'ta atladıkları minibüste de suskundular. Eminönü'nde inip Mısır Çarşısı'na doğru yürümeğe başlamışlardı.

- Haşim Bey nasıl?

Ağzından kaçmış gibiydi. Sorduğu anda uyuyan yılanın kuyruğuna basmış gibi irkildi. Ters ters bakıyordu Fethiye Hanım,

- Enişte demeye dilin varmıyor?

Ne diyeceğini bilemeden kalmıştı. Toparlanmaya çalıştı. Ne diyecekti ki? Sustu, halasının çenesi açılmıştı. İnsan biraz utanırdı! Yıllardır ona bakıyordu o adam! Böylesine nankörlük gavurda bile olmaz. Bilmeyen mi var ki sizi! Dininiz imanınız Allahınız mı var ki utanmanız olsun. Şeytan da ne diyor biliyor musun Fethiye Hanım, yık şu çirkef cadıyı, çek yolun kıyısına; sille tokat... ağzı burnu patlamış sinsi yılan gözleri kan içinde... Lanet kör şeytan!.. Eminönü'nde arabadan inmiş Mısır Çarşısı'na doğru yürüyorlardı. Mısır Çarşısı'nın arka sokağında bir aralığın içindeydi gerideki yüksek tavanlı ardiyesiyle Dereboğazı. Her ay buraya uğrayıp bir imzayla zarf içindeki parayı almaktan daha ağır bir işti halasının yanı sıra bugünkü gelişi. Belki de Zilan uğrayacaktı bugün Bulgurlu'ya. Hay lanet karı nereden çıktın! Sokağa açık camlı yazıhanede kimse yoktu. Kapıda çırak hamal benzeri on beş on altı yaşlarında bir oğlan vardı.

- Şükrullah Bey yok mu oğlum?

- Arkada depoda teyze. Mimar abla geldi. Ölçüm yapıyorlar, oturun ki çağırayım.

Yazıhaneye geçip koltuklara oturdular.

- Burada Raşit diye biri çalışırdı gençten katip gibi.

- O askere gitmiş. Şükrullah onun işine bakmanı istedi. Sevindik biz de.

- O işi nasıl yaparım ben?

- Hazırdan yemeğe alıştın değil mi oğlum? Yetti! Biraz da sen düşün kendini!

Donup kalmıştı Tarık. Yılan gibi bakıyordu halası. Haberci giden oğlanın ardı sıra koşturarak gelen Şükrullah görününce durulur gibi olmaya başlamıştı Tarık. Şu bu ama yalan da değildi ki kadının dedikleri. Doğru olduğu için batıyor aslında. Şükrullah eğilip elini öperken;

- Hoş geldiniz Fethiye Teyze diye yakınlık göstermişti Fethiye Hanım'a. Haşim Bey Amca'sını sormuştu hemen. Şükrullah'ın gözlerinden öpüyordu o da. Çok selamları vardı. Hoş geldin için Tarık'a dönmüştü ki Fethiye Hanım gizliden kaş gözle onları dinleyen hamal oğlanı gösterdi Şükrullah'a. Şükrullah oğlana döndü. Burada işin bitti, dinlenip duracağına depoya gidip Madam Lüsi'ye yardımcı olsana. Hemen fırladı oğlan. Kapıyı kapattılar. Fethiye Hanım aldı hemen. Tarık'a da şimdi açıyordu. Ordu'da askerlik şubesi arıyormuş Tarık'ı. Yoklama kaçağı görünüyormuş. Birkaç gün önce çıkmış bu duyum. Haşim Bey çok üzgünmüş. Yakınları bir yarbay şimdilik savuşturmuş. Bulgurlu adresini de kimselere vermemişler. Güven olmuyor ki. Haşim Bey beni acele yolladı onun için. Senin askere giden yardımcının yerine düşündüğün bizim Tarık'ın durumu bu! O da şimdi duydu bunu. Tüm ağırlığıyla çökmüştü sessizlik. Tarık adını

ne diye kullanmıştı bu karı şimdi. Askerlik için aranırsa diye mi? Hemen fırlayıp kaçmaktı Tarık'ın içine doğan. Nereye? Ne bileyim? Yaşa yaşa hep bu pislik. Dünya bu heriflerle karıların dünyası. Bunlara sığınıp da yaşayacağız öyle mi? Bir de askerlik şimdi! Yetti be!

Şükrullah konuyu aralamak ister gibi doğruldu yavaşça.

- Haşim Bey Amca dert etmesin. Tarık Bey kolay kolay ele geçmez burada. Önlemini de almışsınız aslında. Dertlerimiz başka Fethiye Teyzeciğim. Üç bankanın faiz borçlarını ödemek yıkıyor bizi. Valla arada Haşim Bey Amca olmasa dünyada girmezdim bu işe. Bereket satışlar iyi gidiyor. Antep-Siirt fıstığı, şamfıstığı, sanavberliklerden gelen dolmalık fıstıklar iki yıldır iyi bıraktı. Şimdi cevize, bademe de girdim, tüm kuruyemiş bizde toptan. O çokokremler de açıldı. İyi de reklam yapıyorlar doğrusu. Çok şükür Allahıma. Mallar uzun boylu kalmıyor depomuzda. Asıl şansımız da mülk sahibimiz, Bu Madam Lüsi. Valla böyle tokgözlü, altın yürekli...

- Lüsi. Nedir bu? İtalyan mı?

- Bilmiyorum teyzeciğim. Hiç sormadım da. Dininden, diyanetinden bize ne! Valla Müslümanımızda yoktur böylesi kusura bakma. Yemeğe birlikte çıkacağız. Siz de sormasanız iyi olur soyunu sopunu, hangi milleten, dinden olduğunu.

- Dert etme! Ben sormam. Ama Ermeni mermeni değildir inşallah...

Umursamazlıkla omuz silkti Şükrullah.

- Şimdi ne yapıyor biliyor musunuz? Ardiyede.

Haliç'e bakan köşeye yanında tuvaleti duşuyla ana kapısı yan sokağa açılan bir oda yapıyormuş. Sokakta sürünürken Şükrullah'ın yanlarına aldığı şu deminki

hamal oğlan var ya, Haydar; ona yapıyormuş Lüsi odayı.

- Kuzum nereliymiş bu Haydar dediğin? Tunceli'den galiba teyzeciğim. Öyle mi? Dersimli demek. Kızılbaş Kürt'tür bunlar! Valla bilmem. İki ayı geçti, çok iyi çalışıyor. Denemek için para bıraktım; kaç kez temizlik yaptı, oraya bıraktı parayı.

- Sen yine de uyanık ol oğlum. Gavuru aratır bunlar. Fındık toplamaya gelirler. Torbayla fındık çalarlar şalvarlarının içinde. Haşim Amcan candarmaya verip ne zopalar çektirmiştir bunlara. Ulan şeytan siktir ol git, bir elimi atarsam paramparça ederim bu cadıyı. Kötü mü olur, "deli" raporu verirler, askerlikten de yırtarsın! Kolaydı! Beni kaç parça ederler sonra! Hem de bu cadı için! Bırak dırdırı, kır bacağını otur öyleyse! Bağışlayın, sizi de aç bıraktık diyordu ki Şükrullah, toz kızıla çalan esintide gibi dağınık saçları, maviş gözlerin ışıttığı güler yüzüyle bir kız girdi karşıki atölye kapısından çıkıp. Haydar da ardındaydı koşturur gibi. Aaa Madam Lüsimiz geldi Fethiye Teyze. Bizim mal sahibimiz bu cici kız işte. Hamdi'de bekliyorlar; hemen çıkalım. Hamdi en turistik lokantası bu bizim Eminönü'nün.

- Bıkmadınız mı bu Hamdi'den ağbi yahu.

Fethiye Hanım'a döndü ışıl ışıl gözleriyle.

- Teyzemiz, konuklarımız İzin verirse sizi ben yeni açılan bir lokantaya, Semazen'e götüreceğim. Akşamları müzik de yapıyorlarmış. Bir akşam da müzikliye katılırız isterseniz. Ben de ilk gideceğim! Fethiye Hanım şaşkın kalmış gibiydi. Asıl şaşkınlaşan Tarık'dı. Madam Lüsi denince ben de... Ne biçim Madam, ne biçim kız! Gülücüklü yüzünde hep bir sıcak esinti var sanki. Nereden çıktı bu? Lüsi konuştukça zıt türden şaşkınlıkları artıyordu yöresindekilerin. Şükrullah

Ağbi izin ver de Haydar'ı da alalım yemeğe. Duvarcı ustalar beşte gelecek. O saate döneriz. Kapıya kilit vuralım. Yok ben işyerimi kapatmam derseniz, bugünün kirasından düşeriz. Söz! Oldu mu ağbiciğim. Bu kız böyle tatlı söyler de, ne olmaz ki? Ama olmadı! Ezikçe girdi Haydar. Lüsi Ablam sağ olsun ama ben yazıhanenin kapısında, aha burada oturur beklerim Şükrullah Ağbim. lokantaya gelmeyeyim. Karnım da aç değil, geç yedim. Lüsi gülümsemeye çalışıyordu. Gel be oğlum! Numarayı da bırak, niye aç değilsin! Şükrullah ne diyeceğini aranıyordu ki olayı sinsi bir bönlükle gözleyen Fethiye Hanım kaçırmadan söze giriverdi.

- Üstelemeyin canım: aç değilim diyor oğlan.

Olaylar beklenmedik biçimde yuvarlanır gibi birbirini izlemişti. Lüsi'yi yalnız, desteksiz bırakmanın acısı da hiç beklemediği biçimde Tarık'ın yüreğine oturmuştu. Haydar'ı aç bırakmak da yenecek nane miydi? Ulan kaltak Fethiye cadısı! Sen kendi sersemliğine bak oğlum! Ne yapayım; lokantaya ben de mi gitmeyeyim? Lüsi üzülür, kime ne olur başka? Sen bu kafayla... Takılmıştı sokakta yürüyenlere. Fethiye Hanım duramamıştı. Madam denince ben de sizi yaşlı başlı... Lüsi gülüyordu. Pek de genç sayılmam. Otuz görünür oldu. Beş altı kaldı gibi. Eşiniz kaç yaşında? Murat benden sekiz dokuz yaş büyüktü. Ben on dokuzken o yirmi sekiz idi. Eee sonra der gibi istediğini alamamış olmanın aptalca kurnazlığı ile bakıyordu Fethiye Hanım. Ayrılmış mı nedir bunlar? Lüsi işin alayına çekmişti kadını. Beklediğini de verdi gülerek. Evet ayrıldık. Kıskanmaya kalktı beni; hem de aslı astarı yok. Bir de dövmeye kalkıştı, maçoluğa özeniyor aklınca, kafasına bindiriverdim bizim Kınalı'nın koca bir kayasını... Motorluyla güç yetiştirdiler

Cerrahpaşa'ya. Taşımız ünlüdür bizim. İstanbul'un surları Kınalıada taşındandır. Haydarpaşa mendireği de. Üç ameliyat geçirmiş. İki ay kadar hastanede yatmış. İnsan içine çıkamaz olmuş. Milletin alayı her yerde. Kafama taş indirdi demeye utanıyor oğlan! Zabıt, kayalıklardan düşme diye tutuldu. Dedem kale gibi arkamda. İki celsede boşandık. Kanada'ya gitti, akrabalarının yanına. Evlenmiş dediler. Bir de kızı olmuş. Alaylı gülüşüne döndü. Oldu mu teyzeciğim? Soracak bir şey kaldıysa bitirelim dilimiz değmişken. Şükrullah sinirlenmişti. Fethiye Hanım kendi havasındaydı. İyi herifmiş yine kızım. Bizim orada olsa öldürürdü seni. Gülüyordu Lüsi. Sıkmaz Teyze Hanım. Ben de onu öldürürdüm! Dedemin baş sözü, kendini kimselere öldürtmeyeceksin!

- Yemeğe gidiyoruz Fethiye Teyze Allahını seversen bırak şu memleket havalarını.

Şükrullah'ın uyarısına pek oralı olmamıştı Lüsi, gülüyordu. O memleket havalarını da bilirim. Hozat'ta doğmuşum ben. Ermeni'yim. Ninemin mezarı oradaymış derler.

İşte geldik! Kalabalık sokaklarda kiminde duralatan itiş kakış bir yürüyüşten sonra Mercan Yokuşu'nun Mahmutpaşa'ya indiği ara sokağın bağlantısındaki bir köşe handa, kabartma yeşile çalan küçük neon ışıkla Semazen yazısı önünde durdular. Üniformalı kapıcısıyla lüks bir kulüp izlenimi veriyordu. Bizans-Osmanlı havasında kırmızı tuğla hatılla kaynaşmış kocaman kara taşlı duvarların içine gömülü demirli pencerelerin loşluğunda giriş katındaki özel lambalı masalar doluydu. Merdivenlere gidiyorlardı ki esmer buğdaysı bir oğlan koşarak yetişti. "Lüsiciğim" diye kucakladı Lüsi'yi. Tanıttı oğlanı Lüsi. Semazen'in sahibi, kurucusu bu bizim Doktor Zaharya. Hem psiki-

yatrdır hem de radyolog. Mısır Çarşısı girişinde merdiven üstündeki lokantacı Pandeli ailesinden geliyorlarmış. İşi oturtmaları güç olmamış. Kuveyt, Sudiler, Mısır, Lübnan, Beyrut, Güney Kıbrıs, taa Tunus'tan turist geliyor akın akın Lüsiciğim. Akşamları müzikte tıklım tıklım. Araplar bayılıyor bizim eski müziğe. İyi de biliyorlar! Itri, Dede Efendi, Hafız Post, Zekai Dede... Bir de yazlık villa çok aranıyor. Sizin Kınalıada'daki köşke valiz dolusu döviz verirler tek bir sezon için. Lüsi gülüyordu. Ciddileşti ağırdan. Dedem beni ne yapar sonra! Bir anlam verememiş gibi boş boş baktı Zaharya, sat demiyorum ki Lüsiciğim. Kiraya da mı izin yok? Benim iznim yok doktor! O güler yüzüne ters düşen diklikle bakıyordu Lüsi. Kayayı da vurur kafasına, bozuldu mu! Bir tür deli bu kız! Sessizce başını çevirip ileride dikilmiş bekleyen şef garsona baktı doktor. Komiler, garsonlar çevrelemişti konukların yerleşiverdikleri geniş yuvarlak masayı. Yanlarda küçük yemek arabaları, kapalı tabaklardaki mezemsi, salatamsı türlü yiyeceklerle donatılmıştı. Midye dolmaları, küçük toprak kaplarda karides güveçler, çiroz salataları, çeşitli mezeler, renk renk otlar. İlgi gösteren olmadı pek... hemen ana yemekleri söylediler. Fethiye Hanım döner diyordu. Şükrullah da katıldı dana-kuzu karışımı yaprak dönere. Çok güzel kalkan varmış, Lüsi kalkan tava dedi. Bir küçük şişe de beyaz şarap. Markasını da söylemişti şarabın. Fransız şarabıymış! O gidermiş bununla. Verirseniz bir kadeh de ben alırım şarabınızdan. Gülüşü daha da kızıla çalmıştı Lüsi'nin. Şarap sözüne dik dik bakan Fethiye Hanım inatlaşır gibi ayran dedi. Şükrullah da, ilişkileri düzenlemekle sorumlu tutumuyla ayran demişti. Pek keyifli gidiyordu yemek. Tarık ömrü boyunca böylesine zevkli balık yediğini

anımsamıyordu. Karadenizli olarak kalkan yemişliği vardı da nereden bilsindi beyaz şaraplı kalkanı! Küçük şişenin sonunu ikisinin kadehine paylaştırmıştı Lüsi gülerek. Kahvelerini yudumladıklarında Fethiye Hanım biraz da çekinerek açıkladı asıl isteğini. Haşim Bey'in yeğenlerinin düğünü varmış birer ay arayla. İki değerli halı bakacaklarmış halıcılarda. Ordu'da çok pahalıymış bunlar. Hem de düşük kalitede. O Tarık'la gidecekmiş ama. Doğrusu yerini bile tam bilmiyorlarmış halıcıların. Şükrullah'ın da yardımını bekliyormuş bildiği varsa. Şükrullah duralamıştı. Lüsi'ye baktı. O da durgun bakıyordu. İsteksizce girdi. "Musli"ye gideceksiniz. Nerede bu Musli? Atlayın arabaya, Cağaloğlu'na çıkın önce. Nuruosmaniye'ye yürüyün. Kapalıçarşı'ya varmadan sağa sapan sokağın bir öncesine girdiniz mi görürsünüz. Kime sorsanız söyler. Neymiş bu Musli? Lübnanlı iki Arap; biri Maruni Hıristiyan, öteki Müslüman Arap. Güldü, Hangisi gavur bilinmez! En iyi halı onlardadır. Acımasız kazıkçıdır ikisi de, onu da unutmayın! Alaylı gülüyordu. Fethiye Hanım donmuş gibiydi. Çözüldü yavaşça. Bir arabaya atlasak Lüsi Hanım siz de bizimle... Fethiye Hanım'ın kanını donduran bir kahkaha attı Lüsi. Aman Teyze Hanım, bıkmışım ben; halı malı göremem. Bizim adada, Kumkapı'daki evde yüze yakın halı var. Açmıyorum bile. Renk renk kilimler, cicimler... Size ben bir kartvizit vereyim, onu gösterin Musli'ye. Belki bir yararı olur. Dedemi çok severlerdi. Çantasından çıkardığı minik bir kartviziti imzalayıp uzattı Şükrullah'a. Saat dörde geliyordu kalktılar. Yazıhanenin anahtarlarını Tarık'a verdi Şükrullah. Sen çıkaramazsın oraları, ben giderim Fethiye Teyze'yle. Hayırlı olsun. Uğrayıp arayanları yazarsın, akşama anlatırım neyi nasıl yapacağını. Dert etme. Karışık bir

yanı yok. Lüsi bir döner paketi hazırlatmıştı. Haydar'a olmalı. Yola çıktıklarında daha önce ayrılmış Şükrullah'la Fethiye Hanım'ın arkasından gülümseyerek baktı Lüsi. Bu teyzenizle nasıl geçiniyorsunuz siz! Teyzem değil halam. Ne o dangalakla geçinirim ne de kocası denen daha dangalak enişte miz Haşim'le. Şaşırmış gibiydi Lüsi. Birlikte değil misiniz? Hiçbir gün birlikte olmadık. Ankara'da yatılıdan tutuklayıp Diyarbakır Cezaevi'ne attılar. Üç yıl yattım. Daha beş yıl vardı, yaştan raporla bıraktılar. Dört yıldır da Bulgurlu'da kalıyorum. Sıcak, derin bir ilgiyle bakıyordu Lüsi. Kim bakıyor sana? Güldü Tarık. Çok şey soruyorsunuz. Ne bileyim? Baktılar işte! Artık bakmayacaklarmış; iş bulmuşlar bana. İş bulmadan önce ne yapıyordun? Ne desindi şimdi. Kargaları mı... Bir şeyler yazmaya çalışıyorum diyebildi güçlükle. Lüsi de sıkıntısını anlamış gibiydi, merakını gizledi, sormuyordu artık. Dereboğazı'na geldiklerinde sessizdiler. Haydar kapıdaydı. Lüsi'nin paketini saklayamadığı sevinçle sağ olasın abla deyip açtı, yemeğe koyuldu hemen. Lüsi atölyeye geçmiş ustalara bakıyordu. Tarık yazıhaneye oturdu. Masadaki kara telefon ara sıra çalıyor, kiminde Şükrullah Bey'i, daha çok da askere giden o adamı, Raşit'i soruyorlar. Masadaki defterin boş sayfasına arayanların adlarını, saatiyle yazıyordu. Yeni işimiz de çok güçmüş doğrusu!.. Karanlık iyice bastırmıştı ki Şükrullah Bey geldi; yorgundu. Kart çok işlerine yaramış. Fethiye Hanım Lüsi'ye ne dualar ediyormuş. Ordu fındığı yollayacakmış ona. Tarık'ın aldığı notlara baktı. İşte bu kadar dostum. Halanız yarın uğrayacak. Sizin de erkenden gelmenizi söyledi. Yolunuz uzak, isterseniz gidebilirsiniz. Lüsi'ler atölyededir, birazdan uğrarım. İstersen sen de bir bak. Ödemenizi yarın yapsam olur değil

mi? Yedek sakladığı yüz lirası vardı. Sağ ol deyip ayrıldı. Atölyeye yürüdü. İçeride çalışılan duvar, dipleri dökülmüş harçla sıvayla çamura batmış gibiydi. Biri yarım açık, iki çuval çimento, iki usta, Haydar vardı bir de. Haliç görüntülü bir küçük pencereyi elinde keski, çekiçle kırıp büyütmeye çalışıyordu Haydar. Lüsi Hanım'ı biraz önce gelip almışlardı bir iş için. İçine ateş düşmüş gibi oldu Tarık'ın. Kaçırdık kızı! Kolay gelsin arkadaşlar. Lüsi Hanım'a da selam. Yarın sabahtan buradayım. Yarın biz de buradayız Bey. Güle güle... Lüsi'yi soramadı, o da gelecek mi? Nasıl sorarım. O saat anlar bu itoğlu itler. Neyi anlayacaklar? Ne bileyim? Bir de sorarlarsa... Neyi? Bulgurlu'ya geç vakitte dönmüştü. Oğlan uyumuş, Raife Hanım'ın gözü yoldaydı. Laf bekliyordu merakla. Bir tas da çorbayla gelmişti. Ne olmuş, ne bitmişti bugün? Üstünkörü iletti olanları. Her sabah erken işe gidecekti artık. Evde sürekli yalnız kalıyordu Raife Hanım. Ona bozulmuştu biraz. Arayan uğrayan da olmamıştı bugün. Olursa ne diyeceğim Zilan'a? Yani Lüsi konusunda! Bir şey demek zorunda değilsin ki be adam yani. Biliyorum canım da yani... Perdeyi aralayıp karşı mezarlıktaki ağaçlara baktı. Kargalar sinmiş belli. Çıt yok. Sebze çorbasını da içtik dünkü bayat ekmekle. Eline sağlık Raife Hanım! Uyuyalım artık. Sabah erken kalkacağız. Lüsi de gelmiş yarın bakarsın. İşini yarım mı bırakacak. Ne güzel de sordu ama. Sana bunlar mı baktı? Evet, bunlar baktı. Ama çok şey soruyorsun be kızım! Doktor paramı bile vermişler. Zilan şimdi para almıyor. Kim Zilan? Kürt bir hemşire. Diyarbakır'da az kaldı benim yüzümden içeri tıkıyorlardı onu da. Peki niye baktılar bunlar sana oğlum. Onca para. Of, yine sokma bunları kafama! Ne yapaydım? İşi de onlar buldu işte. Seni tanıdım Lüsiciğim,

ne de güzel oldu! O Avukat Mülayim denen herife istediği tam vekaletimi mi vereydim. Dedelerimizden büyük fındıklıklar kalmış Ordu'da. Fethiye'yle kocası Haşim çarpmışlar. Avukat Mülayim Alakan bırak biz de çarpalım derdinde. Solcu ayaklarındadır ya gizli mafyaymış herif. Seni vurdurur dediler. Allah tümünün belasını versin! Sen Diyarbakır'ı görmedin ki Lüsiciğim. Kocan efelendi diye öldürmeye kalkmışsın, en ağır dersi vermişsin herife. Diyarbakır'dan sağ çıkarmazlardı seni. Derinden derine yansımaya başlayan cırlak karga çığrışmaları arasında karanlık bir uykuya battı. Sabah yedi buçuktu uyandığında. Çabucak giyinip fırladı evden. Üsküdar'da simit aldı. Vapurda çayla iyi gitmişti. Dereboğazı'na vardığında saat dokuzdu. Yazıhane açıktı. Şükrullah dünkü notlara bakıyordu. Tam söze giriyorlardı ki kapıya yanaşan bir taksiden Fethiye Hanım indi. O suratsız yüzünden bile sevinçli olduğu belliydi. Lüsi'yi sordu hemen. Atölyede çalışıyorlarmış. Tarık'ın da yüreği ışıyıvermişti duyunca. Gelmiş! İçeride.

- Uçak 01:30'da kalkıyor. Yetişmem gerek. Lüsi Hanım'ı görmeden gidemem. Kuzum nasıl bir ağırlığı var o kızın. Sen de tanık oldun Şükrullah. Kartını verdik, sanki padişahın fermanı. Musli birbirine girdi. O ne halılar. İran'danmış çoğu. Ordu'da şaşıracaklar valla. Fiyatını söylemeyeceğim. Yalnız masrafını aldık diye yemin etti o uzun Arap. Atölyedeki oda yapımının kapısında elinde harç kovasıyla Haydar görününce Şükrullah sesleniverdi. Madam Lüsi'nin konuğu var Haydar, söyleyiver. Kovaları oraya bırakıp odaya daldı Haydar. Madam deme şu kıza be Şükrullah. Tarık'ın içine ateş basmış gibiydi. Lüsi yazıhaneye koşturur gibi çıkmıştı atölyeden. Her yanı boya badana lekeleri içinde lacivert bir tulum çekmiş sırtına. O

kızıl dağınık saçları kirpiklerine kadar inceden toza belenmiş duman rengi bir başörtüsü başında, gülen gözleriyle herkesi selamlayarak girdi yazıhaneye. Ayağa fırlamış Fethiye Hanım'a döndü.

- İşiniz olmuş galiba. Sevindim. Bana telefonla da bildirdiler sonucu. Hadi, hayırlı uğurlu olsun. Kusura bakmayın küçük bir beton direk döküyoruz acele. Dönmem gerek. Size iyi yolculuklar. Dili tutulmuş gibiydi Fethiye Hanım'ın. Ne diyeceğini bilemiyordu,

- Size Ordu fındığı göndereceğim. Afiyetle yiyin. Çok da sağ olun kızım. Büyük insaniyetlik yaptınız.

- Estağfurullah Teyze Hanım. Önemli değil. Fındığı da lütfen Haydar'a gönderin. O çok severmiş. Benim öyle şeyle başım hoş değil. Haydi iyi yolculuklar. Koşturur gibi giderken Tarık'a tozlu pespembe bir gülücükle gözaltı bakış atmayı da unutmadı. Kelimenin tam anlamıyla bok gibi kalmıştı Fethiye Hanım. Havadan sudan bir iki söz daha yuvarladılar işler konusunda Şükrullah'la. Yedek atölyelerde de iyiymiş işler! Yedek atölye sözünü de ilk kez duyuyordu Tarık. Canları cehenneme! Otele uğrayıp valizlerini alacaktı daha Fethiye Hanım. Geçen bir taksiyi çevirdiler. Vedalaştılar ayaküstü. Çekip gitti karı. Tarık'ın sezinlediği Şükrullah da rahatlamış gibiydi. Tarık'ın kafası Lüsi'deydi. Ne biçim mimar bu kız? Duvarcı ustası mıdır, badanacı mıdır? Yapımcı kalfa bile olsa bulaşır mı bu işlere? Mutlaka soracağım. Neyi soracaksın oğlum. Bu kız deli! Anlamadın mı daha? Anladım da... Bakın Tarık Bey. Çok temiz iştir bizim satış işleri. Kolay olmadı. Sekiz yılda vardık buraya: Bu depoda en az yedi kişi çalışırdı eskilerde. Sokaklar dar, omuz omuza kalabalık, görüyorsun. Malları minibüsler, kamyonetlerle getirirler; bakarsın yollar kapanmış. Çık işin içinden. Beş yıldır Topkapı surlarda atölyemiz var. Malları

oraya indiriyorlar. Ayıklama, denetleme, sayım, paketleme orada bitiyor. Haftada iki gün o çeşitli temiz, sayılı, paketlenmiş malları buraya gönderirler. Dağıtım kolayca buradan yapılır. İşimiz bu bizim Tarık Bey. Haydar da var şimdi. Lüsi de var diyecekti az kalsın Tarık. Yüzüm kızarmış mıdır! Uyanık ol, saçmalama da kızarmasın. Telefonlar açıp konuşmalar yapıyordu Şükrullah. Notlar alıyordu. Yarın cuma tüm mallar atölyedeydi. Buyursunlar. Öğlene kadar sürdü bu. Bir ara bir çek uzattı Tarık'a. Aylığınız bu. Hayırlı olsun. Sağ olun. Eminönü Ziraat Bankası'ndandı çek. Bin liraydı. Şükrullah'a baktı. Bu bin lira! Evet Tarık Bey, askere giden arkadaş onu alıyordu. Kesmedik. Sevinmedi değil doğrusu. Saat biri geçiyordu.

- Bunları da biz yemeğe götürelim bugün.

- İzin verirseniz benim çağrılım olun bugün de. İlk aylığımı aldım. Hem de zamlı.

Öyle olsun. Ama olmadı. Odaya gittiklerinde başta Lüsi kan tere batmış çalışıyorlardı. Pencere kasasının yanına dayanmış vasisdaslı, alttaki cam kanatları mekanik pencereyi, elinde mezürle şişkoca bir adam ölçüp biçiyor, ötekiler duvarların boya-badanasına kaptırmış. Biri tuvaletteki duşla, musluklarla uğraşıyor. Biz akşama çıkarız ancak diyor Lüsi. Siz yemeğinizi yiyin; afiyet olsun. Yazıhaneye geçip her yanı kapatıp çıktılar. Hamdi bize kısmetmiş dedi Şükrullah. Karışık ızgara söylediler. Bira dedi Tarık, Şükrullah da gülerek baş salladı. Fethiye Hanım yok nasıl olsa! Usuldan işleri açtı yine Şükrullah. Bir tür adi ortaklıkmış bu Dereboğazı. En büyük paylar Haşim Bey'le ondaymış. Tarık'ın dinlediği mi vardı ki. Kafası Lüsi ile, hem de her biçimde tıkış tıkıştı. İş bitince çekip giderler şimdi. Yarın da gelmez belki de. Ya gelmezse gerçekten. Sen gidersin. Nereye giderim. Dö-

nünce yakalamalıyım. Künefeyle kapattılar yemeği. Bankadan aylığını çekmediği için ödemeyi Şükrullah yaptı. Bana bir yemek borcun var Bay Tarık! Tamam ağbi! Yazıhaneye keyifli döndüklerinde orta yaşlı bir kadın bekliyordu kapıda.

Tanıdık olmalıydı. Yarın ikiden sonra taze mallarla dolacak atölye... Abla. Yarın gelsin çocuklar. Kadın sessiz ayrılınca, oda yapımının beri yanındaki büyük atölyeye geçtiler. İlk kez görüyordu Tarık. Duvarlara yapışık geniş çelik rafların kiminde tek tük çeşitli kuruyemişlerle dolu paketler vardı. Köşeye dayalı iki tekerlekli el arabası. Yarın ikiyle beş arasında alacağını alır herkes. Haftada iki gün, çarşamba, cuma böyle yoğun olur. Öteki günler, diyelim pazartesi, cumartesi istersen sinemaya bile yollarım seni. Gülüyor Tarık. Ya sonra yerime başkasını alırsanız. Sana nasıl dokunurum oğlum. Arkanda kaya gibi Haşim Bey Amca, Fethiye Hanım Teyze var! Gülüşü buz kesti Tarık'ın. Beni alaya alıyor bu herif! Ağlaşıp durduğu alacaklı banka faizleri gibi seni de yıktılar bu herifin sırtına oğlum. Ne alayı? Canları cehenneme. Büyük atölyeyi dolanır gibi Lüsi'lerin çalıştığı odaya girdi usuldan. Bitmekten uzaktı ama çok şey değişmişti. Bunlar aç daha! Gidip pakette tost, sandviç filan... Gülüyor Lüsi. Haydar aldı bize öyle bir şeyler. Geç saate kadar çalışacaklarmış. Yarın akşam sürprizleri varmış Dereboğazı'na. Lüsi işine dönüyordu ki Tarık duramadı. Kuzum sen mimar mısın, duvarcı ustası mısın? Bir kahkaha attı Lüsi. Bunu hep sorarlar bana. Duvarcılık hobim benim. Çocukken bebekle oynar kızlar bilirsin. Ben dere kıyılarında taşlardan, çamurdan evler yapardım. Deniz kıyısında kum, çakıl, deniz kabuklarından, Kınalıda'da taşlardan evcikler. Bir gün adaya götürürüm seni istersen! Dedem beni bu yüz-

den de çok severdi. Mimar olmamı da o istedi. Çok da mimar varmış soyumuzda. Anlatırım bir gün. Mimarsan araç gereçleri elinle tutacaksın! Ne biçim mimarlık yoksa o! Lafa tutma beni. Görüyorsun işim var! Hadi güle güle. Hadi kolay gelsin! Bir güzel de kovulduk işte! Beni adaya götürecekmiş istersemmiş! Yok istemeyecektim! Taşı, tuğlayı indirir insanın kafasına bu kız! Akşam yazıhaneden eve dönerken sıkıntılı, dağınıktı dünyası. Bulgurlu'da yokuşu çıkarken odasında ışık görünce gerildi birden. Biri gelmiş. Hop etti yüreği! Askerler geldi? Merdivene girerken Raife Hanım çıktı karşısına. Hemşire Hanım da şimdi gelmiş. Zilan açtı oda kapısını. Yüzü gülüyordu. İşe başlamışsın! Hayırlı uğurlu olsun Tarık arkadaş. Hadi lokantaya gidelim. Aylığımı aldım bugün. Evden çabucak çıkıp Kısıklı'daki lokantaya indiklerinde neyi, nasıl diyeceğini bilemiyordu daha. Lüsi'den söz etmek ille de gerekli mi yani. Ya anlarsa. Neyi anlayacak be adam. Rapordan aç sen de. Onu gerçekten konuşman gerekli değil mi. Bakarsın rapor verir hocalar. Yırtarsın bu işi; olur ya. Cezaevinde paçanı kurtardınsa o Müslüman Laz Doktor'un raporuyla oldu. Bu kızı da o kurtardı, biliyorsun. Bizim hocanın yakını. Medet Bey'in gavuru bizim hocadır diyelim! Beni Ordu'da yoklama kaçağı diye arıyorlarmış Zilan Bacım. Duraladı Zilan. Suskun kaldı biraz. Hoca bir iki haftaya dönüyor Amerika'dan. Açarız ona. Yapabilecekse yapar. Sen nasılsın? Öyle iyiyim ki! Ne var şimdi soracak? İyiyim işte. Bildiğin gibi. Kendini iyi bildikçe iyi olacaksın Tarık! Daha da iyi. Yesene. Şarap da söyledin, içmiyorsun. Banaysa boşuna getirttin. Ben şarap sevmem. Öyle olsun Zilancığım. Seven de vardır... Dalgın, durgun, takıntılı bir iki söyleşiden sonra geç saatte döndü eve. Kargalar suskundu, araç gereç sesle-

ri duyuluyordu tek tük. Yattı; Zilan'ı kapatmıştı, Lüsi'yi düşünüyordu ki mutlu uyudu. Sabah dokuzda Dereboğazı'na vardığında Topkapı surlardan kamyonetle gelen paketler depoya taşınıyordu. Kamyonette gelen hamallar yapıyordu bu işi, Haydar da el atıyordu ara sıra. Hemen selam verip Şükrullah'ın yanında o da katıldı olaya. Lüsi yoktu görünürde. Gitti mi yoksa iş bitince. Akşama herkese sürpriz sözü varmış onun! Paketler depoya yerleşip ortalık boşaldıktan kısa süre sonra alıcılar ellerinde istek listeleriyle sıralanmaya başlamışlardı. Trakya, Marmara bölgelerinden, ta Ege'den, kentti, kasabaydı ne çok bağlı satış yeri varmış buraya! Şükrullah Bey, gizlemeye gerek görmediği sessiz bir onurlanmayla bakıyordu bu toplu uğraşlara. İstek listelerine göre paketlerini alanlar, imzalı, mühürlü banka çeklerini geniş masasına bırakıyorlardı Şükrullah'ın. İşin bir ucundan da Tarık girişmişti, usulca. Paketlere, yanlarına konulmuş imzalı mühürlü çeklere özenle bakıp Şükrullah'ın masasındaki destelerin yanına diziyordu. Birkaç çekte tartışma oldu. "Hamiline" çek istemiyordu Dereboğazı. Küçük bir tartışmadan sonra bir biçimde tatlıya bağlandı. Şükrullah'ın gözü onun da üstündeydi. Saat beşi geçiyordu. Depo boşalmaya yüz tutmuştu. Sırada bekleyen kalmamıştı. Şükrullah kalktı dizideki çekleri derleyip toparlayarak. Bond tipi bir çantaya doldurup kilitledi. Dolu çantayı da bileğine kilitledi bir zincirle. Ben bunları bankaya yatırıp geleceğim. İşi öğrendin Tarık. İşte bu! Tek tük gelenler olacaktır. Onları toparlarsın. Tamam mı? Tamam olmayacak ne vardı ki! Tarık çıktıktan sonra dört kamyonet daha yaklaşıp bekletilen kimi paketleri alıp gitmişlerdi. Yediye yaklaşırken boşalttığı Bond çantasıyla Şükrullah geldi. Masadaki yeni çekleri çantaya koydu. Kapattığı

çantayı köşe duvara gömülmüş şifreli, anahtarlı bir küçük kasaya kapattı. İşte şimdi bitti Tarık kardeşimiz. Yüzü gülüyordu. Haydar oğlumuz nerede?

- Bilmem! Kimse yok görünürde. Seninle çıktı sandım!

- Sürpriz diyorlardı! Bu olmasın sürprizleri! Yok, Lüsi böyle sululuk yapmaz! Mutlak bir oyun-düzen kurmuştur kendince. Günlerdir çalışıp düzenledikleri karanlık odaya yürüyorlardı ki par diye ışığa battı ortalık; aynı anda atölyede görünmeyen bir hoparlörden Neşet Ertaş'ın sımsıcak bağlamasıyla o günler her yere yayılmış "Dane dane benleri var yüzünde..." türküsü atölyede çın çın çınlamaya başladı. Can alıcı bakışları gözünde gözünde... Binbir dat var edasında nazında... Bu dünyada yârden datlı varm'ola. Salını salını gelen yâr m'ola!.. Sürpriz dediğin böyle olur işte! Daha neler çıkacak bakalım? Şükrullah gülüyordu. Düzeltilmiş odaya girdiklerinde iyice artmıştı şaşkınlıkları. Her şey yerli yerinde, pırıl pırıldı. Boya kokusu temizliğin belgesi gibiydi. Dar sürede nasıl yetiştirmişlerdi bu işleri. Biraz sonra dış kapı tıklatıldı. Büyük marketlerde kullanılan iki büyük tel arabayı garsona benzer biri yardımcısıyla çekerek içeri aldı. Tepeleme doldurulmuş arabalarda ne yoktu ki! Çeşitli ekmekler, peynirler, akla gelen gelmeyen bir sürü yiyecek. Soğuk etler, salamlar, kaz çiğeri, ufacık börekler. Tür tür zeytinler. Her türden şarap, çeşitli içki (Rakı yoktu yalnız. Rakı içti mi azıtırmış bizimkiler! Lüsi öyle demişti geçen yemekte). Odaya belli ki geçici soktukları uzunca beyaz örtülü bir masaya bir sürü tabak, çatal, bardak da içinde tüm olanları düzenli biçimde yerleştirdiler. Al sana, varsıl yörenin şarküterisi! Gülkurusu ile yeşile çalan yünlü entarisi içinde minik yaprakları esintide kımıl kımıl dal gibi duvara

yaslı duran Lüsi'den gözlerini bir türlü ayıramıyordu Tarık. Rezil olacağım bir anlarlarsa.

Şükrullah Bey'in gözünden kaçar mı! Gözü bende herifin. Çalışan iki usta, temizce giyinip yanlarında eşleriyle gelmişlerdi. Duvarcı olan uzun boylusu Ermeni Simon uzaktan akraba olurmuş Lüsi'yle. Bağlama sazıyla türkü yeri göğü inletiyor! Datlı kelam gelir yârin dilinde dilinde... Kemer olsam sevdiğimin belinde belinde... Bu dünyada yârden datlı var'mola... Masanın öte yanında çekingence şaşkın dikilmiş Haydar'a döndü Lüsi gülümseyerek. Banyoda büyük dolapta üç çift çamaşır, havlular, bornoz var. Elektrikli şofben var. Kınalı'daki küçük çamaşır makinesini de buraya getirecekler Haydarcığım. Burası senin. Şimdi nerede yatıyorsun? Önce sessiz kaldı Haydar. Lüsi gözlerini dikmiş yanıt bekliyordu. Handa bir oda vardır, Tahtakale'de, dört hemşeri haftada yirmi beşerden ayda yüz liradır. Aynı sessiz, derin bakışıyla gülümser bakıyordu Lüsi:

- Şimdi bana dosdoğru söyle Haydar. Bit var mı sende?

İrkiltici bir suskunluk çökmüştü odaya. Önce boş boş baktı Haydar. Mırıldanır gibi yanıtladı.

- Bitsiz insan olur mu abla?

Çın çın çınlayan sazlı türküyü deler gibi bir kahkaha atmıştı Lüsi. Herkes gevşemiş gibi gülüyordu ya, öylesi değildi Lüsi'nin kahkahası.

Aferin Haydar. İlkokulda ben de bitlenmiştim. Dedem saçlarımı usturayla kazıttı. Çok ağladımdı. Daha gür çıktı sonra.

Aynı gülme nöbetini güç tutuyor gibiydi Lüsi.

- Baş biti kolay abla. Gömlekte tomanda yuva yapmışsa kaynatsan da ölmez namussuz.

- Ben de sana üç kat çamaşır aldım onun için. Saçlarını sıfıra vurduracaksın önce. Çamaşırlarını da or-

talığa bulaştırmadan çıkarıp atarsın, bir güzel temizlenirsin yarın. Tamam mı? Tamam. Şu kırmızı şaraptan başlayalım şimdi. Tutamayıp deminki havada gülüyordu yine arada. Kapı vuruldu. Yanında iki kadınla Doktor Zaharya'ydı gelenler. Lüsi'nin arkadaşlarıymış kızlar. Şarabı şimdi açtık biz de çocuklar. Hadi hoş geldiniz. Tarık'ın, Şükrullah'ın önündeki kadehlere de kırmızı şaraplar konmuştu. Keyifli bir yeme içme başlıyordu. Çivilenmiş gibi kımıltısız durakalmıştı Tarık. Donmuş gibiydi içi dışı! Haydar'ın bitlerine katılarak gülen bu kırmızı başlı şımarık kızla şarap mı içeceğim şimdi. Bunun gülmesi Diyarbakır Cezaevi'nde GHAARKK diyen kara kargalardan çok mu ayrı yani. Orada bizi yiyen sayısız biti de kargalar azdırıyordu biliyor musun? GGHHHAARRRKKK.

- Şarabını alsana. Gözlerini deler gibi dikti Lüsi'nin gözlerine.

- Ben şarap sevmem. Sen iç! Ölçüsüz şaşkınlık içinde ne diyeceğini bilmeden kalakalmıştı Lüsi. Bu dünyada yârden datlı var'mola. Salını salını giden yâr'mola.. Hoparlördeki avaz avaz türkü de bitmişti bir rastlantı. Gerçekten ne diyeceğini bilmeden kalmıştı Lüsi.

- Bir şeyler yersin herhalde. Şu soğuk etlerden al.

- Aç değilim!

Geçiştirme yolu olarak ağırdan konuklara döndü Lüsi. Şükrullah Bey algılamıştı birden düşen ısıyı. Ne oldu Tarık Bey. Ne olsun? Yorgunum biraz. Tuvalete uğrayıp eve gideceğim izninizle. Yarın dinlenin evde isterseniz. Bakayım, duruma göre. Gelemezsem bağışlarsınız değil mi? Keyfine bak kardeşim. Ne oldu ki? Yeni başladık. İyi gidecek nasıl olsa. Dert etme her şeyi! Haydi güle güle. Pazartesi sabahı gelirsin. Tuvalete geçti. Ellerini yıkadı, usulca çıktı yan kapıdan.

Hava yıldız karanlığındaydı. Serindi. Koşturur gibi yürüyerek, kalkan Üsküdar vapuruna atladı. Acıkmıştı. Doğru, minibüslerin geçtiği alandaki çok sevdiği Kanaat Lokantası'na yürüdü. Mercimek çorbası, tavuklu pilav, cevizli kadayıfla bir güzel doyurdu karnını. Daha iyi olacağını sanmıştı. Öyle olmamıştı. Kahve alacaktı, vazgeçti. Her yanında kaşıntı vardı. Bu da yeni çıktı! Vahşi karga çığlıkları da derinden derine yansımaya başlamıştı sanki. Tıpkı Diyarbakır Cezaevi'ndeki derinlerden gelen o vahşi çığırışlar içinde her yana saldırmış aklı karalı bit sürüleri! Bitsiz insan olur mu abla! Gülmekten öldüreceksin bu kırmızı başlı kızı be Haydar. Gömleğe, tomana yerleşmişse kaynatsan da bu değil mi Haydar. O ki kargalar var bitler de olacak. Bu dünyada bitsiz yârden datlı var mola! Şımarık, düşüncesiz kız aptalca kahkahasıyla ne duruma soktu beni! Gülersin artık o kırmızı soğan kellenle gönlünce. Yarın Zilan Bacı gelse ne iyi olacak. Ben de şarap sevmem Zilan Bacım. Senden gizlediğim de bir şey yok. O şımarık kızın adı gelmedi bir türlü aklıma. Başka ne olabilir ki. Diyarbakır'daki kargaları, koğuşlar bastıran bit sürülerini sen de bilirsin benim kadar. Gülünecek bir yanı var mı o rezilliğin... Güldü mü deme. İnanmıyor musun bana. Hem de bu dünyada yârdan datlı var mı diyen düğün havalarında. Kargalar gibi yani. Beni bağışla Zilan Bacım. Her şeyi anlatacağım yarın gelirsen. İçini kaplayan tüm sıkıntıların baskısında geç saatte dönüp eve kapandı. Ne ertesi gün ne pazar günü göründü Zilan. Raife Hanım da sıkıntılı bakışlarından tedirginlik duymuş olmalı ki bir iki uğrayıp çekilmişti odasına. En uzunu bir saati bulmayan sayıklamalı karmaşık üç gece, iki günden sonra pazartesi sabahı yedi buçuk gibiydi yollara düştüğünde. Şükrullah Bey gelmemişti

daha. Yalnız Haydar, Tarık'ı görünce coşkuyla fırladı hemen; neredeyse boynuna sarılacak. Nasıl oldun ağbim. Nasıl olacağım Haydar, iyiyim ben. Sen nasılsın? Tarık Ağbim, sen gitmişsin akşam. Hastalandı dedi Şükrullah Bey. Lüsi Abla'mın hiç keyfi kalmadı. Onu hiç böyle görmemiştim vallahi. Öyle olunca da kimde ne kaldı ki. Büyük atölyedeki hoparlör de bozulup sustu mu sana! Saz da yok. Birer ikişer çekip gitti herkes. Yiyecekler? Kırgın bakıyordu Haydar. Eh işte biraz yendi. Kalanları çalışan arkadaşlara bıraktı Lüsi Abla. Doktor Zahar'la gelen kızlar birlikte çıktılar.Tertemiz giyimliydi Haydar. Saçlar sıfıra vurulmuş. Pantolon, ceket, çizgili gömlek, bayram cicilerini erken giyinmiş "arife böceği" dedikleri bu oğlan! İsteksiz gülümsedi Tarık. Bu yırtık pabuçla olmamış Haydar. Şükrullah Amca haftalığımı versin. Yemenicilerde bir pabuç gördüm, potin gibi tam bizim ora işi; onu alacağım. Haydar oğlum, onu ben alacağım sana. Yeşillikler içinde sessiz, dingin bir ormana sığınmış gibi duyumsadı kendini. Kuş, kanarya, saka, iskete cıvıltıları, kuğular, martılar, bülbül sesleri derinlerde. Karga filan değil canım. Gülümsedi. Bitler ne oldu Haydar. Gülüyordu Haydar. Bizim pencerenin duvarı arka sokağın dibinde, sessizdir ora, götürüp gaz döküp yaktım hepsini çatır çatır gömlekler, donlar. Bit bitmiştir çok şükür. Muştuladın mı Lüsi Abla'na. Daha görmedim ki. Bekliyorum, gelsin... Şükrullah Bey girmişti, sustular.

- Hayrola!.. Beklediğin nedir Haydar?

- Hiç amca. Tarık Abi'mle Lüsi Abla'yı diyorduk.

- Ha dedi Tarık. Lüsi Hanım üzülmüş. Hasta mı demişler benim için ne!

- Ben dedim yorgun diye. Sen çıkınca... Biraz sonra da ben ayrıldım. Aslında Lüsi Hanım günlerdir

üzgün. Dede'si hastaydı. İlk uçakla gitti bu sabah. Çok düşkündür Dede'sine.

Dede'si nerede? Valla tam da bilmiyorum. Fransa'da Bordo yöresinde kırsal bir bölgede Ermeni vakfının bir kilisesi, manastırı varmış. Tarihsel bir de kitaplık varmış; orada yıllardır araştırma yapıyormuş dedilerdi. Tarihle ilgili kitaplar filan yazıyormuş. Ermenice, Kürtçe, Farsça, Arapça, Süryanice, eski Yunanca, Fransızca, İngilizce bilirmiş derler. Kafası bulanmış gibiydi Tarık'ın. Hani bu adam bilmiyordu Lüsi'nin soyunu sopunu. Belki Fethiye Teyze'sini geçiştirmek istemiştir. Lüsi yok. Hadi sevinsene. O pespembe güzelliği darmadağın etmiştin öç alır gibi utanmadan. İki sözüyle Lüsi'nin anlamını yitiriveren yüzü gözünün önüne dikilmişti hiç değişmeyecekmiş gibi. Aylarca göremeyeceğim; belki de hiç... Zilan yoldaşına dökersin dertlerini artık! Gelmeyecek mi bir daha yani! Sorsana! Kime soracağım? Haydar'a mı? Acılıkla gülecekti ki gerçekten de Haydar sordu. Lüsi Ablam kalır mı oralarda Şükrullah Amca? Sanmam Haydar. Dedesinin sağlık sorunu ciddiyse uzar. Biraz geçsin, Doktor Zaharya'yla konuşuruz. Ona kesinlikle duyurur Lüsi. En güvendiği doktor odur. Dede'nin hastalığını da bilir o. Biraz sonra izin isteyip Haydar'la birlikte çıktılar pabuç almaya. Yaptığının tam bilincinde değil gibiydi Tarık. Kalabalıkta sessiz, dalgın vardıkları ayakkabıcıdan Haydar'ın kafaya taktığı pabucu aldılar. Öylesi bir boşluktaydı ki Tarık, ne ödediğini bile bilmiyordu. Aşırı durgunluğu Haydar'ın da gözünden kaçmamıştı. Sağ olasın Tarık Ağbim! Göreceksin, çok kalamayacak Lüsi Ablam oralarda. Döner yakında. Benden çok da bu oğlan mı sevinecek, nedir? Olamaz mı? Bilmiyorum. Hiçbir şey bilmiyorum ben! Bir dönsün bakalım; hangi Lüsi

dönecek? Bitsiz insan oluyor Haydar; gördün işte! Bitleri çatır çatır yakacaksın böyle! Kargalar da çeker gider oğlum. Hadi güle güle giy pabucunu! Lüsi Ablam gelecek ağbim, onu hiç düşünme!

2
Lüsi'yi Beklerken

İşine yerleşmişti Tarık. Olup bitenlere de alışmıştı artık. Fındık fıstık hesabı dışında pek bir şeye takmayan Şükrullah'la pek az konuşuyorlardı. Gittiğinin haftasına Haşim Bey'den gelen büyük hediye paketini ne yapacağını sordu Tarık'a. Ben bunu, Lüsi Hanım böyle dedi diye Haydar'a nasıl veririm. Vallah aramız bozulur. Lütfen sen almış ol bari! Doğruydu adamın dediği. Alıp açtı özenli büyük paketi. Haydar'a verdi koca bir torba kağıt dolusu. Kalanı Bulgurlu'ya götürdü. Olduğu gibi Raife Hanım'a verecekti ki Zilan geldi o akşam. Hoca dönmüş. Sözünü etmiş Zilan. O işlere

askerler karışır ama bakarız demiş Hoca. Gücü yetersе yapar bu işi diyordu Zilan, seviniyordu. Fındıkları Raife Hanım'la Zilan'a bölüştürdü. En çok sevinen de fındıkları alır almaz kıtır kıtır yemeye başlayan Raife Hanım'ın koca kumral başlı torunu Yaşar'dı.

Rapor için haber bekliyordu Tarık. Yakıcı bir bekleyişle de aklı, düşüncesi Lüsi'deydi. Şükrullah'ta da haber yoktu ondan. Kira anlaşmaları üçer yıllık olurmuş. Geçen yıl ödemiş aslında. Ne arayacak? Dediği Doktor Zaharya'da Tunus'ta ortak bir lokanta açmaya gitmiş. Ondan da haber yokmuş. Bahar ayları geçmiş sıcak yaz günleri başlıyordu artık. Hocadan da rapor haberi gelmiyordu bir türlü. Yazıyor musun dedi bir gün Zilan. Hiçbir şey yazmamıştı; neyi, nasıl yazacağını da bilmiyordu. Yazmaya başlayınca öğrenirsin dedi Zilan. Sıkıntılı bir uykudan gözlerini derinden araba sesiyle ürkek açtı Tarık. O gün cumartesiydi, Dereboğazı'na gitmeyecekti. Eyvah oğlanın anası bastı evi. Derinden bu çığrışmalar, araba sesi! Sevinç mi, kavga mı. Sevinç mi olacaktı! Ne halt edeceğiz şimdi. Gözlerini kapattı. Sesler durulmuş gibiydi. Tedirgin bir uykuya daldı dalıyordu ki oda kapısının tıklanmasıyla ürkekçe açtı gözlerini. Sertçe vurulunca kalktı, yavaşça araladı kapıyı. Yüzü gülüyordu Raife Hanım'ın. Elinde iki büyük çikolata kutusu. Oğlum geldi Almanya'dan, Recep, Yaşar'ın babası. Buyurmaz mısınız? Sizinle tanışmak istiyor; kahvaltıyı birlikte yapalım. Beklenmedik bir sevinçle doldu yüreği. Elini yüzünü çabucak yıkadı, giyindi; indi aşağı. Recep Usta iri yapılı, oğlu gibi kumrala çalan, güler yüzlü biri. Kalkıp kucakladı Tarık'ı. Çok sevindim Murat arkadaş. Annem de çok seviyor sizi. Çok da güveniyor. Benim de içim rahat artık. Siz Diyarbakır'da yattınız değil mi. Almanya'da duyduk bunları. Ben de

Almanya'da TKP üyesiyim. Siz bizi sevmeseniz de biz severiz sizi. Hepimiz bu hırsızlardan çekiyoruz ne çekiyorsak. Şaşkınlığı arttıkça artıyordu Tarık'ın. Sağ olun, dedi. Yemekte de konuşmadı pek. Bambaşka bir durum vardı belli ki hiç de beklemediği. İşe başlamışsınız dedi annem. Asıl sorun o olmalı Raife Hanım için. Evet, aylığım yükseldi sayılır. Raife Teyze'ye de diyecektim; kirayı biraz artırabiliriz diyecektim. Yüzü gölgelendi Recep Usta'nın. Yok be Murat arkadaş. Ben de fabrikada ustabaşı oldum. Böyle sıkıntıları olmayacak onların. Zamma filan kalkma sakın. Senden tek istediğim buradan, bunların yanından ayrılmaman. İstersen hiç kira verme! Sessizlik çökmüştü. Bu adam yoldaşım olduğu için bağışlamıyor bunu ya! Gel de yanıt ver! Bu dediğiniz korumacılık Recep arkadaş. Çıkıp gelirse annesine ne diyeceğim bu çocuğun? Anne bu! Yüzü karardı Recep Usta'nın. Bir şeyler yiyelim de konuşuruz. Masa Almanya'dan getirilmiş peynirler, tereyağı, reçel kavanozlarıyla doluydu. Raife Hanım yağda yumurta yapmış, güzel de çay demlemişti. Kahvaltıyı bitirip çaylarını yenilediler. Ellerinde çay fincanlarıyla masadan kalktılar, sokak kapısı yanındaki sofraya geçip hasır koltuklara oturdular burun buruna. Söylediklerin o kadar açık ki Murat Kardeş, sana gerçekleri nasıl anlatacağım bakalım. Bu oğlanın anası, bizim Şeküre, görsen o saat anlarsın, adını Sara yapmışlar, –acılıkla gülüyor– tam bir salak karı. Çocuğun annesi değil mi, ama kerhanedeymiş, ver gitsin! Sen olsan verir misin? Ne yapacak sanıyorsun çocuğu? Çocuğu ona mı bırakacaklar! Bu ahmak karının her şeyi seks mafyasının elinde. Bugün Almanya'da en kazançlı iş bu yaştaki oğlan çocuklarına düşkün manyaklara oğlan kiralamak, biliyor musun? Şeküre'sini, Sara'sını kim takar. Bir temiz

döverler. Arabasını alırlar elinden. Gerekirse temizlerler gizlice. Yanından ayrılmayan canavar suratlı Hırvat, boşuna mı dolaşıyor onunla. Mafyanın denetçisi bir tür. Onlara mı bırakayım bu zavallı oğlanı?

Bir iki sözle özetlediği durum Tarık'ı sarsmıştı, gözleri doldu dolacaktı Recep Usta'nın. Diyarbakır Cezaevi'ndeki en büyük korkularından biri de buydu Tarık'ın. Cop sokacaklar, birilerini saldırtacaklar belki de... Bu işe tutkunlar var Almanya'da. Kimsenin ayıpladığı da yok. Eşcinsel deyip geçiyorlar. Ben de aldırmayacağım belki. Önce yetişkin adam olsun. Kararı o versin! Daha bir parmak çocuk. Güzel de ben nasıl başa çıkarım mafyacılarla Recep Usta? Güvenli gülümsüyor. Güçleri yetseydi çoktan bitirirlerdi bu işi arkadaşım. Sizden mi korktular? Elimizi kolumuzu bağlayıp biz de teslim olmadık. Nerede mafya varsa mafyanın da mafyası var. Markları gözden çıkarmana bakar. En dar günümde durdurdum onları. Bundan sonra hiçbir şey olmayacaktır bilesin. Biz Muğlalıyız. O yörede büyüdüm. Oraları benden sor! Babam genç yaşta vurgun yedi. Süngere dalardı. Aksona'dan erken çıkarmışlar. Tekne sahibi bir dalış daha yaptıracak hergele it, iki koy ötede. Vurgun yedi. Kurtaramadılar. Ben Almanya'ya işçi gitmeden yıllarca sandaletçilik yaptım Bodrum'da. Bütün gece araba sürüp geldim. Biraz uyurum. Akşama yola çıkacağım bu benim Mercedes'le. Öteki arkadaşım Bülent, Vosvos'uyla dün akşam indi Bodrum'a. İşleteceğimiz lokanta-otel için uygun yer bakacağız. Artık pek dinlemiyordu Tarık. Tasarılarını anlatıp duruyordu Recep Usta. Sen nerede çalışıyorsun Murat Arkadaş. Dönerken mutlaka uğrayacağım Dereboğazı'na. Almanya'ya götüreceğim en değerli armağan kuruyemiş olur. Sen bu evden ayrılma arkadaşım. Annem

seni de oğlu gibi seviyor. Sen buradayken korkmuyormuş; öyle diyor. Sen de korkma hiç! Ben yerleşeyim bir. Sana da ev alırız orada. Cennet oralar... O yörede büyüteceğim inşallah bu oğlanı. Oraya bir yerleşsen. Deniz, güneş, kum, tekne, türlü balıklar. Ahtapot, kalamar. Sonbaharda ta Filedelfiya'dan yumurta bırakmaya Mandelya Körfezine dilbalıkları gelir. Lezzet harikası, çipurayı, levreği balık çiftliklerinde rezil ettiler evet, ama bir ak lahoslar var...

Takılıp gülümsedi. Çeşitli yörelerden koşturup gelen kadınlar, kızlar da cabası! Hiçbir derdin kalmaz Murat kardeş! Doktorlar anlamaz bu işlerden. Buralara dönmeyi düşünmezsin bir daha! Öyle mi diyorsun? dedi Tarık. Sana ben ne anlatabilirim ki! İçimde neler var benim. Fransız şarabıyla kalkan tava bilir misin? Ben Lüsi'den öğrendim. Lüsi nerede, nereden bileceğim? İzin isteyip kalkınca uzanıp boynuna sarıldı Recep Usta. Hiçbir şeyi dert etme Murat arkadaşım. İyi günler göreceğiz.

Ne Lüsi'den bir ses çıkıyor ne Zilan'dan. İyilik gelecek! Ne kadar bekleyeceğiz bakalım.

Haftalar geçiyordu. Tek düşüncesi işiydi artık.

Başka ne olacaktı ki? Geceler, gündüzler vardı, fındık fıstık paketleri vardı. Kargalar mı? Ne bileyim nerede onlar? Kime soracağım? Kürt Haydar'a mı? Onu da gördüğüm yok pek. Bitlenmiştir belki de? Semazen'e gitmek geçiyordu içinden. Olmadı bir türlü. Tanımam etmem kimseyi. Yorgun dönüyordu eve. Hocadan rapor da gelmeyecek gibi. Lüsi yok. Zilan'a ne oldu peki? Ne bileyim; o da yok işte! Bu gece yarısında niye olsun ki? GHAAARKK! Ürküyle araladı gözlerini. Bir sürü karga vardı odanın koyu karanlığında. Sinsice gülüyorlardı sarıya çalan, aralanmış, sivri gagalarıyla! Lüsi'yi gördü birden.

Haydar'ın kollarındaydı; hem de çırılçıplak! Bitli değil miydi o oğlan? Kargalar olur da bit olmaz mı! Bağırmaya çalıştı, sesi çıkmıyordu bir türlü. İnler gibiydi acı içinde kıvranarak. Karyolanın kıyısından kayıverip kilimin üstüne düştüğünü anımsıyordu. Kapı vuruluyordu şimdi. Uyanmıştı; toparlanmaya çalıştı.

- Murat Bey! ... Murat Bey...

Ev sahibi Raife Hanım'ın sesiydi bu.

Zorla açtı gözlerini. Bir çabayla doğruldu. Bomboştu karanlık oda; serindi. Ağır ağır gidip açtı kapıyı. Ürkmüş gözleriyle titriyor gibi Raife Hanım duruyordu kapıda.

- Geçmiş olsun Murat Bey? Kötü bir şey yok ya?

İyi bir şey mi olacaktı! Donmuş gibi boş boş bakıyordu Tarık.

- Hiçbir şey yok!

Yok olur mu be! Karga doluydu burası. Seni görünce kaçtılar demek. İteleyip kapattı kapıyı. Gidip yatağın kıyısına ilişti. Saate baktı; altıyı geçiyordu. Derinlerdeki sokaklardan ses kırıntıları geliyordu. Uzanıp perdeyi araladı. Koyu selvileriyle mezarlık ışımıştı iyice. Bugün de böyle başlıyor! Ne yapalım bugün çarşambaysa! Malların gelişi en erken onu on biri bulur. Kalkıp banyoya geçti. Çıkınca bir ağırlık çökmüştü. Uzandı karyolaya. Şöyle beş on dakika olsun... Ya uyuyakalırsam! Kargalar uyandırır seni, dert etme! Doğrulup sessizliği dinledi bir süre; indi karyoladan. Toparlanıp giyindi çabucak. Merdivenleri inerek evden çıkınca durağa giden uzun yol boyu soluduğu erken sabah serinliği, hele vapurda yediği çay-simit, tanıdığı Tarık'ı çıkarmıştı ortaya. Bu kadınlı erkekli yığınların kargaları mı var! Bitleri vardır belki! Bitsiz olur mu! Lüsi bile bitlenmiş! Onun da kargaları var belki! Yakalarsan sor! İyice saçmalıyo-

rum artık! Akşamları geç yeme dedi doktor. Ağır yemek yok, dedi. Ne yedim ki! Şükrullah Bey de sıkıntılı gibiydi yazıhanede. Ödeme gününü on dört gün öne alıyormuş bankalar! Tam da sırası diyordu! Hiç bizim durumumuzu soran yok! Kim kimin durumunu soruyor ki Şükrullah Bey! Lüsi nerede, sen biliyor musun? Haydar'a sorsana. Kan ter içinde araba sürüp duruyor oğlan depoda. Biti, kargayı düşünecek durumda mı? Çoktan bitlenmiştir o! Koşturmalarıyla gün ağır bastı biraz sonra. İş erken bitmişti akşam. Bankacı bir dostuyla yemeğe gidecekmiş Şükrullah Bey. Sen de erken çıkarsın. Günün tekdüze akışındaki bezdiricilik, dönüşteki vapurda, otobüste tüm ağırlığı ile çökmüştü üstüne. İki peynirli tostu plastik kutudaki ayranla yol boyu hemen de hiç düşünmeden çiğneyip durmuştu. Eve vardığı yokuşun altına gelince duraladı. Uyurgezer gibiydi. İçeri girip de Raife Hanım'la çayını yudumlayan Zilan'ı görünce sevinsin mi, yoksa... Yoksa ne? Dün geceyi anımsamıştı. Bulanık gibiydi Zilan'ın gözleri. Gülümseme özentisiyle bakıyordu şimdi.

- Karyoladan mı düştün dün gece?

Tarık da gülmeye çalıştı.

- Kargalar mı yetiştirdi?

Raife Hanım suçluluğundan kaçarmış gibi doğrulunca Zilan da kalktı.

- Konuşacak önemli şeyler var; rapor için seni görmek istiyordu hocalar. Pek kolay değilmiş öyle raporu askerlerden geçirmek. Remzi Hoca Amerika'dan dönünce bizim Hasan Tahiroğlu'yla görüştüler. Tahiroğlu'nun "GATA" da bir sınıf arkadaşı varmış. "Gülhane Askeri Tıp Akademisi" yani. Bir umut onda. Aslında gelmek istiyordum; iyi ki Raife Hanım var. Sağ olsun, aradı sabah. Büyütme gözünde dün geceyi.

Doğal bunlar. Yukarı çıkacağız şimdi; rapor için sorular var, onları dolduralım önce. Geceki olayı da anlatırsın. Ankara'da değil miydi bu GATA dedikleri? Tarihsel yeri burasıdır. Mustafa Reşit Paşa'ın okuduğu Tanzimat Fermanı'na niye Gülhane Hattı Hümayunu demişler? Keşke oraya yatırsalar da İstanbul'u Sarayburnu'ndan seyretsen biraz da, kargaları değil martıları görsen.

- Bak Tarık! Kargalardan filan korktuğun yok! Kendinden korkuyorsun sen!

Kendimden mi korkuyorum? Bu da laf mı şimdi! Ne yapayım yani; kendimi mi öldüreyim? Hocaların mı veriyor sana bu akılları? Senin kargaların da onlar mı yoksa? Herkesin kargası kendine. Geceki olay üzerine söyleşilerinin kalıntılarıydı bu sözler. Önce olayı ayrıntılı biçimde anlattırmıştı Tarık'a. İstenecek raporla ilgili resmi soruları kimlik kartına da özenle bakarak not etmişti. Her şeyi öğrendim sanıyor Zilancığım. Kürt Haydar'ın kollarında kim vardı biliyor musun? Hem de çırılçıplak. Sen değildin Zilan Bacım, takma kafanı! Ne Lüsi'yi tanırsın ne Haydar'ı; beni nereden bileceksin? Beni ben bile bilmiyorum daha! Neden korktuğumu bile bilmiyorum! Onun için de her şeyden korkuyorsun işte! Gidip bir karga vurmam gerek belki! Var mısın; karşı gömütlüğe gidip bir karga vuralım seninle? Soğukça bakıyor bu düşünceye Zilan.

- Güç biraz. Hiç de kötü öneri değil aslında! Ne yapıp edip kargalara yakalanmayacağız ama! Düşünelim! Pek kimselere de açma artık bunu! İkimiz bilelim yalnız.

Güzel! Düşünelim de ne kadar düşüneceğiz?

Zilan gittikten biraz sonra, beklemediği kadar yorgun sessizlik içinde derin uykuya bıraktı kendini.

Sabah yedide kalkıp tam bir dinlenmişlikle otobüste, vapurda çevresini kuşatmış insan, taşıt, martı, kıpır kıpır bulutlar, çırpıntılı deniz kalabalığında içten içe değişime uğradığının sevincini duymaya başladı. Oh be; tek bir karga var mı bak!

- Bir kargonuz var Tarık Bey.

Masasında duran koca bir karton posta paketini gülerek gösteriyordu yazıhanede koltuğuna yaslanmış Şükrullah Bey. Günaydın deyip pakete el attı Tarık. Şöyle bir gözden geçirdi, posta damgası, resmi mühür filan da yoktu kartonda. Kişisel bir armağan gibi.

- Lüsi Hanım size şarap getirmiş Fransa'dan.

Yavaşça doğruldu derken de.

- İşte kendi de burada.

Kapıda gülerek duralamış Lüsi'yi görünce, örtmesini beceremediği aşırı bir sevinçle fırlamıştı Tarık. Şimdi daha sıcak gülümsüyordu Lüsi.

-Ben demedim mi Lüsi Abla gelecek diye?

Lüsi'nin biraz gerisinde duran Haydar'dı. Hastir itoğlu it! Çırılçıplak kızı nasıl sürüklediğini görmedim sanki!

Evet demiştin canım! Tablo sıcak, tamam!

Dedemden de selam getirdim size. Yazarlığa çalışmanızı pek sevdi. Diyarbakır Cezaevi'nde neler çektiğinizi biliyor hep. Onları yazmalı dedi. Her şey uçup gidiyor; yazı, resim kalıyor. Belgeymiş onlar. Öyle diyor Dedem. Gidersek sana doğudaki birçok büyük kentte yıllarca fotoğraflar çekmiş Diliryanların çocuk fotoğraf albümlerini göstereceğim. Ben de varım içlerinde. Bakalım tanıyabilecek misin? Bütün Türk yazarlarını severek okur Dedem. Benim adım da Lüsi aslında; bizim dilde "Işık" demek. Abdülhak Hamit'in çok sevdiği karısının adı Lüsiyen, biliyorsun. Dedem

biraz da o benzerliği sevmiş sanırım. Fikret'in çoğu şiirini ezbere bilir. Nazım'ın da tüm yapıtlarını hemen hemen. Şiir yazıyor mu diye sordu sizin için. Bilmiyorum dedim. Daha yeni tanıştık soramadım. Gülüyordu Lüsi. Bak yine sormuyorum! Şimdi şaşıyorsun, biliyorum. Dedemin gözleri hep üstümdedir benim, buradayken bile. Benimle ilgili her şeyi ayrıntısıyla öğrenir, bir biçimde. Halı işinde sizin Teyze Hanım nasıl şaşmıştı biliyorsun. Daha o gün Musli'den telefonla duyurmuşlar. En güvendiği haber kaynaklarından biri. Bizim Doktor Zahar! Sen de tanıdın onu. Cezayir'de lokanta peşinde şimdi.

Bana kızdı; amma sabırlıymışım. Şiir yazıyor musun diye sormaz mıymış insan!

- Aman yine sorma Lüsiciğim. Daha sözünü edeceğim bir iş yapmadım ben. Yaparsam söylerim. Söz.

- İstanbul'un Ermeni Mimarları'nı çalışıyor bir arkadaş. Erivan'dan Dedemin aracılığıyla yollamışlar. Onlara yardımcı oluyorum. Yarın boşalacağım sanırım. Başta ünlü Osmanlı hassa Mimarları Ailesi Balyanlar üstünde duruyor adam. İzin alabilirse Ermeni Mimarlığı'ndan kalan en eski ören, Ani Öreni'nde de çalışacakmış. Bugün bir buluşmamız var onunla.

- Mimarlık konusunda çalışman oldu mu senin?

- Bitirme tezim, İstanbul'un Hanları üzerine bir araştırmaydı. Baskısı kalmadı pek. Bakayım Kınalı'daki kitaplıkta kalmışsa bir göz atarsın istersen. Çeneye tutuldum. Yarın uğrayacağım daha ayrıntılı konuşuruz.

- Niye bu kadar kaldın Dede'nde. Şaşırdım doğrusu.

- Kanser şüphesiyle haftalarca hastanede yattı Dedem. Nasıl gelirdim? O kuşkudan kurtulduk çok şükür!

Hadi hoşça kalın! Çekip gitti uçar gibi. Ne biçim kız bu be? Sahiden Dede'sinin kızı. Şu Dede'sini de bir görsem!

- Bu şarapları ne yapacağız şimdi?

Şükrullah Bey gülerek bakıyordu.

- İstemiyorsan bana bırak!

- Size de getirmiştir. Ben bunları bizim eve götüreyim iyisi.

Zilan'a diyecekti. Tuttu kendini.

- Raife Hanım'a bırakırım. Oğluna verir!

Bu arada büyük iki şarap şişesini açmış, üstündeki, Fransızca yazılara pek bir şey anlamadan bakıp kalmıştı bir süre. Pek keyifli geçti o gün. Akşam giderken şarapları masada bıraktı; götürmedi eve. Çalacak değiller ya!

Yarın bir Lüsi'yle konuşuruz önce; Kınalı diyordu, bakarsın oraya götürürüz, olur ya!

Ertesi gün öğlene doğru telefon etti Lüsi. Akşama uğrayacakmış konuğuyla. Uygun düşerse onları da alıp Semazen'e müzik dinlemeye götürecekmiş. Şükrullah Bey akşam eve erken dönecekti; karısının konukları varmış. Tarık'a bıraktı işi. Tarık da sevinmedi değil. O Erivanlı mimar da olmasa daha iyi olacaktı ya. Ne yapalım; bugün de böyle geçsin.

Sirak Azaryan diye tanıttı kendini konuk mimar. Erivan değil Yerevan diyordu. Türkçe'si iyiydi. Liseyi burada Getronagan Ermeni Lisesi'nde bitirip üniversite için İsviçre'ye gitmiş. Güler yüzlüydü. Sanat tarihi uzmanıymış, mimar hem de. Gözleri biraz patlakça olsa da yakışıklı, dipdiri. Kıskançlık basmıştı Tarık'ı. Saçmalama be adam; sana sözü mü var kızın! Hem olsa ne halt edeceksin! Sakın unutma kendini oğlum! Rezil olacaksın bir de! Sanki olmadık da! Gözleri yanacak gibiydi. Haydi, toparlan biraz! Pek neşeliydi

Lüsi. Ne güzel de Türkçe'si var bu kızın. Sirak'ın vurgularından Ermenilik seziliyor gibi; bu kızın asla. Sirak'la iki gündür birlikte dolaştıkları, gördükleri, göremedikleri, başta Balyanlarınkiler olmak üzere ünlü yapıtlar üzerine konuşuyorlardı. Nice camiler, kiliseler, ünlü padişah türbeleri, koca koca kışlalar, dev yapılar, konaklar, köşkler, kasrlar, toplu konutlar (Akaretler), hamamlar, büyük iş hanları, Beyazıt Yangın Kulesi. Çeşitli yerlerde sayısız koca köprü, su benti, ilk büyük Darphane, hastaneler, sinema, tiyatro salonları, yüksek okullar... İstanbul'da hemen göze çarpan tüm görkemli yapıların ya da zamanla ilgi çekenlerin hemen hepsi de Ermeni mimarlarca yapılmış demek, say say bitmiyor. Lüsi ile Sirak kendilerinden geçer gibi söyleşiye öylesine dalmışlardı ki kulağına çarpıp geçen sözlerden aşağılık duygusuna düştü düşüyordu Tarık. Hiçbir şey bilmezmişim meğer. Bunca yıldır dolaşıyor, bakıp duruyoruz boş kafayla. Kayseri'nin Ağırnas Kasabası'ndan Osmanlı ordusuna girip Kanuni'nin Mimar Başı'lığına getirdiği, Süleymaniye Camii'nin yaratıcısı Sinan da Ermeni ustası. Çok şükür o kadarını bellemişiz. Şu kulağıma çalanlar bile bunun kaç katı! Süleymaniye'yi, Edirne'deki Selimiye'yi dünya biliyor be. Daha neleri biliyorlar. Hepsini de bizden daha iyi biliyorlar. Sirak'la Lüsi'nin daldıkları söyleşi Tarık'ı kendinden bile koparmış gibiydi. Lüsi'nin seçtiği menü, Kalkan tava, şarap, geçenkinin aynıydı ama geçenki tadı yoktu sanki!

- Sen de gelir misin bizimle?

Anlamamış; durgun bakıyordu Tarık. Ani Öreni'ne çalışma izni verirlerse Lüsi de katılacakmış belki. Onu diyormuş; sen de bize katılır mısın diye.

- Ben ne anlarım? Bir yararım olmaz size,

Hemen ekledi.

- Asker kaçağı görünüyormuşum. Arıyorlarmış. Tutuklarlar beni.

Şaşalamıştı Lüsi,

- Bakalım, beni iyileştiren hocalardan rapor peşindeyiz. Bilmem olur mu?

Duraladı Lüsi. Pek konuşmadılar. Müzik başlamıştı. Dede Efendi'denmiş çalınıp söylenenler. Müzik etkiliydi. Aslında Tarık'ın pek anladığı şey değildi. Sirak da dinliyordu işte. Ama Lüsi çok ağırdan katılıyordu şarkıyı söyleyenlere; belli ki iyi biliyordu bu işi. Yüzünde, gözlerinde, daha da baskın ılık bir esinti geziniyordu şimdi.

"Zülfündedir benim baht-siyahım
sende kaldı gece gündüz nigahım"

Tatlı, içten bir ezgiydi. Ortadoğulu, Kuzey Afrika Akdeniz'i ülkelerinden, kimi de Balkanlı belki. Kadınlı, erkekli turistler kendilerinden geçmiş gibi dinliyorlardı. Şarkı sonunda kıyamet alkış koptu. Sirak doğruldu yavaşça,

- Benim İsviçre uçağı yarın sabah beş kırkta. Bağışlayın, kalkmak zorundayım. O kadar da güzel ki.

Siz hiç durumunuzu bozmayın.

Lüsi, Tarık da kalkmışlardı.

- Bir dahaki gelişinde daha uygun saat ayarlarız.

Sirak Lüsi'yle Tarık'la kucaklaşıp ayrıldı. Yerevan'a sizi de bekleriz Tarık Bey. Acılıkla gülümsedi Tarık. Heyet yeni bir şarkıya geçiyordu;

"Ben seni sevdim seveli kaynayıp coştum,
aklımı yağmaya verip fikrimi şaştım"

Lüsi mırıldanır gibi müzik havasına dönmüştü.

Gözlerini Tarık'a dikmesi mutluluk gönderimi gibiydi.

Alkışlar kopmuştu şarkı sonunda yine. Tarık da alkışlıyordu ya Lüsi gibi coşkulu görünmüyordu pek.

Uzunca süre çaldı sazlar. Yeni bir şarkıya başlıyorlardı. Lüsi'ni bakışlarındaki dalgınlık mutluluk paylaşımıydı. Mırıldandı. Hafız Post'a geçtiler. Bayılırım buna da.

"Gelse o şuh meclise-naz-ü tegasül eylese
reng-i hicabı gülşen-i meclisi gülgün eylese"

Ağırdan tamamladı söylenen tüm şarkıyı.

"Ta'n-ı geri riyazı hult olur idi vücuh ile aşık-ı zarı gülşeni vaslına bülbül eylese"

Tam şaşkınlığa düşmüştü Tarık. Bu kız nereden biliyor incelikleriyle bu kadar ayrıntıyı. Şu Dede'sini bir görsem...

- Sen pek sevmemiş gibisin.

Gülümsedi Tarık.

- Bizim memleket havalarına alışmışız biz.
- Nereydi sizin memleket?
- Ne çabuk unuttun?

Gülümseyerek ağırdan başladı o da.

"Ordu'nun dereleri
aksa yukarı aksa
vermem seni ellere
Ordu üstüme kalksa.
sürmelim amman".

Lüsi de gülmeye başlamıştı. Gülmek de ne yakışıyor bu kıza.

Fasıl, Dede'den yeni bir şarkıya başlıyordu.

"Şu karşıki dağda bir yeşil çadır"

Tarık'la Lüsi kendi havalarındaydılar. Tarık hani makaraları koy vermek dedikleri duruma giriyor gibi yeni türküsüne dalıyordu.

"oy Giresun'un evleri
şişmayilen kaynama

oy benum ilen oynadun
başkasıylan oynama

ağam haydi yar haydi
kunduram taşta kaydi
elin bir tanesine de
nasil diyelum haydi"

Yakın masalardaki turistlerin gözleri üzerlerine dikilmeye başlamıştı. Toparlanıp kalktı Lüsi.

- Hadi biz yukarı kata çıkalım. Konuşacağımız çok şey var. Buraya yine geliriz başka gün.

Yukarı salonda düzenlenmiş yeni bir masaya çıkardılar onları.

- Burası Semazen, biliyorsun. Daha çok Mevlevi müzisyenler dinleriz burada.

- Ne demek Semazen?

Bir an şaşırmış gibi baktı Lüsi. Gülümsedi.

- Onu da mı bilmiyorsun dedi. Mevlevi dansı yapan kişiye derler. Ortada döner. Bak duvarlarda figürleri var. Ben de dönmeye kalkıştım bir günler. Topuğum incindi, yapmadım bir daha. Bırak bunları da sen şimdi hesap ver bakalım! Açış gecesi niye bıraktın kaçtın bizi? Niye küstün?

Beklemiyordu doğrusu Tarık. Mevlevi sözüne takılmıştı. Ermenilerden de Mevlevi oluyor mu? Şaşkın kalmış gibiydi. Ben mi kaçtım ki!

- Sen kaçtın asıl; aylarca görünmedin bir daha da. Benim Dedem yok ki sırtına yükleyeyim. O senden daha yumuşakmış bereket!

Kaçamak bir gülücükten sonra,

- Öyledir, dedi Lüsi. Haydi saklayıp da gizlilik sokma araya! Sen neye kızdın o gece? Uğursuzluk hoparlörde başladı aslında. Canım Neşet Ertaş türküsü de kaynadı gitti.

O ılık sesiyle ağırdan aldı türküyü.

"dane dane benleri var yüzünde yüzünde
can alıcı bakışları gözünde gözünde
binbir dat var edasında nazında
bu dünyada yârden datlı var mı'ola?.."

Sımsıcak gülümseyişi ile bakıp duruyordu Lüsi.

Utangaç bir gülümseme de Tarık'ın yüzünü kıpırdatıyordu.

- Halk türkülerini seviyorsun.

- Bayılıyorum ayol. Neşet Ertaş, Ali Ekber Çiçek, alafrangaya kaçmadı mı Ruhi Su. Dede Efendi'nin de Saray'a gelen İtalyan müzisyenlerinden aldığı vals temposundaki "yine bir Gülnihal/aldı bu gönlümü" var. Onu da pek sevmem ya. Çok başka şeyler de yapmış Dede Efendi. İstersen konuşuruz bir gün. Dedemdendir müzik bilgim. Ud, tambur çalmayı da o öğretti. Ne yapalım Lüsiciğim bize kimse bir şey öğretmedi ki! Konuya döndü Lüsi, çok düşündüm; Haydar'a takılmama bozuldun dedim. Öyle mi? Durgun kaldı Tarık. Söyle gitsin! Kız gizlilik sokma aramıza diyor. Hangi birini söyleyeceğim? Daha Zilan'dan bile söz edemedim. Kargalardan, azılı, saldırgan bitlerden mi açacağım? Anlayacak mı? Nereden biliyorsun anlamayacağını? Cin gibi kız. Benim gibi salak değil diyorsun yani. Yalan mı. Ne balta oldun ne sap.

- Bugün yarın Zahar gelecekmiş. O, psikiyatrdır. Çevresi geniştir. Askerlerden de destek sağlar bakarsın... Senin şu askerlik işini diyorum. Ne yapıp edip çözmek gerek.

- GATA'da bitiyormuş bu iş sanırım. Bizim hocaların da tanıdıkları varmış belki. Bana bakan hemşire uğrayıp notları aldı benden.

Zilan adını yine vermemişti.

- Bütün o çektiklerinden sonra olmayacak iş değil bu dedi Lüsi. Para mara gerekirse korkma. Buluruz. Böyle bir şeyi dünyada parasız yapmaz bu herifler.

Düşünceli bakmaya başladı Tarık. Nereden öderim?

- Korkma dedim ya. Yazar olacaksın. Dedem yazarlara destek verince mutlu olur. İşkencelerden geçmişsin. İyi öğrenmiş seni. Diyarbakır rezilliğini tam biliyor aslında. Ayrıca benim de param var biraz. Kilise tamirinden de epeyi para geçer elime. Yepyeni kubbeli bir çan kulesi diktik onlara. Sonra ödersin. Veririm ben.

Gülümsedi Tarık.

- Elimiz zayıf. Benim yazarlığıma oynuyoruz yani.

- Onu sen de bilemezsin. Çektiğin acılara oynuyoruz. Ben sezgilerime inanırım.

Duygu bulutu gezinmeye başlamıştı içinde Tarık'ın. Ne desindi kız başka; seni seviyorum mu diyecekti! Şarabını yudumlarken acılarımın derinliğiyle bakıyor. Bu bakışın altında bir şeyler uçuşmuyor mu! Ben diyiversem mi seni seviyorum diye. O sersemliğe kalkma sakın. Ne olacak sonra? Altında ezileceksin! Sana güzellikler yaratıyor kız. Bozma, tadını çıkar. Ayrıca çok mu güvenlisin kıza aşık olduğuna? Haydi, tamam derse. Bende iş yok ki diye ağlayacak mısın yine! İnsanca yardıma çalışıyor tut ki. Zorlamalara kalkıp bozma!

- Soğuklar geçmedi bir türlü. Böyledir İstanbul'un ilkbaharı. Birden sıcaklar bastırır şimdi. Bir Kınalı yapalım mı? Sonra yine gideriz istersen. Bizim köşkü görürsün. Dedemin kitaplığını görürsün. Begonviller, aslanağızları, mimozalar açmıştır. Güller açtı açacak, erik vardır sanırım; armut, elma vardır belki.

Gülümseyerek duraladı.

- Sana balık yapar, tambur çalar, şarkı bile söylerim istersen. Sesim parlak değildir ama söyleyişim pek kötü sayılmaz. Hele bir iki kadeh de attık mı...

- Şaraplar benden!

Duraladı Lüsi. Anlamamıştı.

- Şaraplar niye senden?

- Bana getirdiğin şaraplar yazıhanede daha.

- Onlar senin. Birini Dedem gönderdi sana. Seçme şaraplar. Söylemedim mi? Bir dostuna ver istersen. Çalınmadıysa bizim Kınalı'da, mahzende şarap eksik olmaz. İyi şaraplar hem de. Pek de çalamazlar ya; şifreli çelik kilit var kapılarda.

Şarabın da etkisiydi belki; Lüsi'nin sözünü ettiği her konu kaygan yerde itiş kakıştı birbiriyle sanki. İstediğini bir türlü yakalayamıyordu Tarık. Tam belirleyememişti ki yakalasın. Sirak gitmiş kafasına şimdi de Zahar oturmuştu. Haydar'ı niye atlıyorsun. Bir de onu sokma şimdi. Zahar'ı, Sirak'ı açıkça sorsana. Ya da başka biri varsa. O da bana sorarsa ne diyeceğim? Benim sevgilim var dese ne diyeceksin? Karanlık, dipsiz bir kuyuya düşer gibi olmuştu birden.

- Bizim mimarlar odasında bir toplantı varmış; atlatabilirsem Kınalı'ya gider miyiz bu cumartesi?

Sessizce bakıyordu Tarık. Bu kız benim içimi mi okuyor! Elindeki şarap kadehini başına dikti.

- Benim de evle, Raife Hanım'la bir konuşmam gerek.

Niye? İlle de bir şey mi söylemen gerek? Laf işte!

Ne lafı be! Ya Zilan doktorlardan çağrı filan getirmişse. Onu mu söyleyeyim? Bir şey demedi Lüsi. Bir süre bakıp durdu sadece. Semazen'den çıktıklarında on bir buçuğa geliyordu. Şarap, iki yana sallandı sallanacak başını döndürmüştü Tarık'ın. Lüsi sevindirici bir seyirlik karşısında gibi gülümseyerek baktı bir

süre. Uzattığı eli sımsıcaktı. Toparlanma çabasıyla hafiften karmaşık mırıldanıyordu Tarık. İyice karıştırıyordu

"oy benumilen oynama başkasıylan oyna..."

Tamamlayamamıştı ki o minik gülücüğü ile yavaşça kendine çekti Lüsi uzanıp sımsıcak öpücük koydu yanaklarına. Önce çarpıldı çarpılacak şaşalamıştı Tarık. Ne olmuş yani. Zahar'la, Sirak'la da böyle kucaklaşıp öpüşmedi mi bu kız? Bir taksi girmiş, önlerinde durmuştu. Semazen'den istenmiş besbelli.

- Hadi sen bin git Tarıkçığım. Gerekirse yürürüm ben. Evim şurada, Kumkapı'da. İstersen eve götürür seni. Para vermeye kalkma, almaz senden. İyi uykular. Önümüzdeki hafta sonu, cumartesi sabahı Kınalı için buluşuruz umarım. Umduğu olmadı Lüsi'nin. Sıcak, devinimli anılara dönüşen geçen haftanın olaylarını içine sindirmeye uğraştığı birkaç günün ertesinde, yeni haftanın ilk sabahı evden çıkıyordu ki yokuşun alt başından eve doğru gelen Zilan'la karşılaştı. İyi yetiştim diyordu Zilan. Hemen Üsküdar Askerlik Şubesi'ne gidecekler, Haydarpaşa Asker Hastanesi'ne gönderilme kağıdı alıp bugün hastaneye yatırılmasını sağlayacaklardı belki de! Şaşkınlığı sevincini bastırmıştı Tarık'ın. Askerliğine bir yıllık rapor sözü vermişti hocanın tanıdığı Psikiyatr. Bir yıl sonra da askerlik yapmaya elverişli olmadığını belgeleyen raporu GATA'dan almanın yollarına bakacaklardı. Kısıklı'dan Bağlarbaşı'na kadar pek konuşmamışlardı. Durumu yazıhaneye. Şükrullah Bey'e duyurmanın yollarına takılmıştı kafası. Bir yerden telefon etsekti. Zilan pek oralı olmadı önce. Tarık'ın sıkıntısını duyumsayınca, durum belli olsun, hastaneden bir telefon açıp bildiririz diye yatıştırmaya çalıştı. Zeynep Kamil Hastanesi'nin üst başından

durakta inip önde Zilan, ardından Tarık, hemen karşıdaki askerlik şubesine girdiler. Koluna asılı kocaman kara çantadan Tarık'ın belgeleriyle kabarmış dosyayı çıkardı. Sen burada biraz bekle; hastaneye gönderilmen için kağıt imzalatacağım. Kapısındaki posta eriyle konuşup daldı bir odaya. İçine sıkıntı basmıştı Tarık'ın. Fırlayıp kaçmamak için güç tutuyordu kendini. Sık dişini ulan. En az bir yıl rahatlayacaksın. Kim bilir kaç kez Kınalıada'ya götürecek seni Lüsi! Karga filan da kalmayacak artık! O kadar da kesin söyleme. Nereden belli? Kargaların yuvasıyla kaynayan gömütlük, şurada, burnumuzun dibinde daha. Şimdi önemlisi, bir imzalı mühürlü kağıdı koparmak bu devletten. Zilan'ın girdiği kapı açıldı, deminki posta eri çıkıp başıyla içeriyi gösterdi. Yüzbaşım sizi görmek istiyor. Görsün bakalım! Ben de onu görmek istiyordum! Genişçe bir yazıhanenin ardında oturan yüzbaşı, olduğundan yaşlı görünen babacan sarkık gerdanlı biriydi.

-Haydarpaşa Asker Hastanesi'nde psikiyatr var, iç hastalıkları uzmanı var. Hemşire Hanım oraya götürecek sizi. Sonuç kararını buraya da getireceksiniz. Telefon çalıyordu. Ona uzanmıştı. Hadi geçmiş olsun!

Zilan'la apar topar sevinerek çıkmışlardı odadan. Karşı durakta da pek beklemediler. Haydarpaşa Hastanesi kapısında inmiş, bahçeden yapıya yürüyorlardı ki, iki doktoru da iyi tanıyor bizim Hasan Hoca. Bizi bekliyorlar. Belki bir iki gün tutacaklar burada. Bu rapor bir yıllığına olacak sanırım. Durum kesinleşsin telefon açarız sizin yazıhaneye. Askerlikten tam uzaklaşma raporunu ancak seneye GATA'dan alacağız belki. Daha ne diyeceğini bilemiyordu Tarık. Ezgin, yorgun, yetersiz bir sevinç geziniyordu içinde. Zilan'da değil Lüsi'deydi aklı. Kenetlenmiş gibi bir de

korku vardı içinde. Ya Lüsi için ağzımdan bir şey kaçırırsam bu kadına! Bırak şu aptallığı! Kaçıracağın ne var? Kaçırsan ne olur? Her sevdiğine borçlu kalırsan böyle, Lokman Hekim bile kurtaramaz seni! İçeride, koridordaki tahta demir kanepelerden birine oturttu Tarık'ı Zilan, doktorların odalarından birine kapıda bekleyen sağlıkçı ere ad vererek daldı. Çok geçmeden Tarık'ı da aldılar içeri. Psikiyatrmış Binbaşı Doktor. Güler yüzlü, tatlı konuşan biri. Kimlik filan saptadılar. Zilan getirdiği belgelere göz attı. Ona döndü. Bir iki gün konuğumuz olacaksınız Tarık Bey. İç hastalıkları uzmanı yarbayımız da görecek sizi. Hadi geçmiş olsun. Buyurun yatırsınlar koğuşa.

Hastaneye yatmanın bu kadar sıkıcı olacağını hiç düşünmemişti. Zilan kendi işyerlerindeki telefonları bir kağıda yazıp cebine tıkıştırdı ayrılmadan. Yarın yine gelecekti. Bir isteğin olursa hemen bildir bana. Para vereyim mi? Sağ ol param var. Sen Şükrullah Bey'e hemen telefon etmeyi unutma. Sağlıkla kal. Her şey için sağ ol. Sağlıkçı erle koğuşa yöneldiler. Önce giysilerini, cebindeki öte beriyi bir torbaya koyup depoya teslim ettiler. Verdikleri terliği, pijamayı üstüne uzunca etekli, hırka benzeri kalın ropdöşambrı giyip kovuşa girince şaşırdı. Sekiz karyolalı koğuşta kamburca salak görünümlü bir oğlan yatıyordu. Tarık'ın selamını duymamış gibi başını çevirip yatağına soktu. Deliler koğuşu mudur, nedir burası?

Haydarpaşa, Harem yöresinden gelen araç gereç homurtuları içinde hemen de uykusuz geçirdi geceyi.

Pencerelerindeki demir parmaklıkları gün ışıyıp ortalık aydınlanmaya başlayınca görebilmişti ancak. Uykuya da o sıralar daldı. Biraz sonra da uyandırıldı: sağlıkçı er kahvaltı getirmişti. Birkaç dilim ekmek, minik, plastik ambalajda gül reçeli, tereyağ, peynir,

plastik çay bardağında soğumuş kara çay. Yedi bir şeyler. Pencereden bahçe görünüyordu sadece. Erin gösterdiği koridordaki tuvalete gidip elini yüzünü yıkadı. Yerine dönüp dağınık yatağını topladı şöyle bir. Öte yanda yatan hasta yoktu; uyandığında var mıydı, anımsamıyordu, kargalar nerede peki. Karga filan yok işte. Onlar da mı çekip gitti? Kaç kez demedi mi Zilan, karga marga yok; sen uyduruyorsun demedi mi? Bırak bu saçmalıkları şimdi! Yorgunca uzandığı yatağında dalıp gitmişti. Karyola sarsılır gibi olunca irkilerek açtı gözlerini. Yandaki tabureye ilişmiş gülümseyen Zilan vardı karşısında. Toparlanıp doğruldu. Hoş geldin! İyi ki geldin. Sıkılmaya başlamıştım... Haberler?

Geçmiş olsun dedi Şükrullah Bey, isteklerini sordu. Takılacağın bir şey yok orada. Gerekenleri anlattım ona.

Çıkar çıkmaz bekliyorlarmış. Bugün iç hastalıkları uzmanı görecek seni. Karyolanın ayakucuna asılı kağıtları alıp baktı. Sen uyurken sabah vizitesinde uğrayıp bakmışlar. Seni uyandırmadılar demek. Bizim hocaların gönderdiğimiz raporlarında her şey var aslında. Bunlar birkaç günlük biçimsel işlemler. En geç hafta sonu çıkacaksın sanıyorum. Bağışla, hemen gideceğim; bizim klinikte de beni bekliyorlar şimdi. Elindeki plastik torbayı başucu masasına bıraktı. Yiyecek bir şeyler aldım sana. Meyve, reçel filan. Yarın yine geleceğim. İstediğin bir şey olursa, jetonlar var torbada, aç bana. Numaralarım sende, biliyorsun. Hadi sağlıkla kal! Ertesi, daha ertesi günler, ara sıra Zilan'ın da görünüverdiği, gün günden soğuk bir dünyada, mutluluk kurabildiği tek şey masmavi gözleri, kırmızı tozlar gibi uçuşan saçlarıyla Lüsi özlemiydi. Doktorlara açması söz konusu değildi de, ya

Zilan'a ağzından kaçırırsa! Hemen de bu havada bitirdi haftayı. Bir kez doktorlara çıktı bu ara. Psikiyatrı, iç hastalıkları uzmanının soruları, yanıtları da içinde, artık neredeyse ezberlediği şeylerdi. İlaçlarını sordular. Bir günler almıştım. Haldol, Melleretes, Akineton. Aklımda bunlar kalmış. Bizim hocalar çok az kullanırlar ilacı. Çok oldu bunları da keseli. Zilan'ın getirdiği dosyadaki raporları gözden geçiriyorlardı. Tamam dediler. Bu akşam evinize gidebilirsiniz. Perşembeydi o gün. Yarın saat on birde burada olun. Heyete çıkacaksınız. Cumartesi sabahı raporunuzu alırsınız. Sevinsin mi, Lüsi ile Kınalı'ya gitme tasarısı suya düştü diye üzülsün mü bilememişti. Her şeye karşın hastaneden kurtulmanın, içinde karanlık nokta da kalsa, kişiyi gevşeten bir çekiciliği vardı. Depoya bıraktıkları giysilerini öteberilerini alıp giyindi; sağlıkçı erle vedalaştı, fırladı hastaneden. Saat akşamın altısını bulmuştu. Parçalı yağmur bulutlarını dolaştıran bir rüzgâr esiyordu ağırdan. Eve varmıştı ki sağanak indiriverdi. O gece iyi uyudu sayılır. Sabah kalktığında dinlenmiş buldu kendini. Mutluydu. Askeri hastaneye vardığında on bire çeyrek vardı. Zilan gelmemişti. Heyet toplantısı hastanenin yola yakın bir pavyonundaydı. Koridorda önü kalabalık bir büyücek salondaydı. Doktorların birer ikişer gelmesi nerdeyse on bir buçuğu buldu. Bekleşen hastalar bir sağlıkçı erin duyurmasıyla tek tek giriyorlar, kapı kapanıyordu. İşi biten çıkınca yenisini çağırıyorlardı. On ikiye geliyordu ki koşar gibi gelen Zilan göründü. Yüzü gülmüştü. Neyse yetiştim sonunda. Tam çıkıyormuş ki Hoca bilmem ne dosyasını istemiş. Bir sürü öykü... Tarık'ı da ne ilgilendiriyordu ya! Tarık'ı çağırdıklarında ikiye geliyordu nerdeyse. Girişte bir sağlıkçı er boyunu, kilosunu ölçtü; yazdığı kağıdı

uzun masadaki dosyada yerine koydu. Ak örtülü dikdörtgen bir masa çevresinde gözlüklü, gözlüksüz on kadar subay doktorun gözleri üzerine dikilmişti Tarık'ın. Yakınındaki psikiyatrın, dosyasından bir şeyler okuduğunu duyuyor ama ne dediğini anlamıyordu heyecandan. Pek bir şey soran olmadı. "Askerlik döneminin bir yıl ertelenmesine" denildiğini duydu. Çıkardılar salondan. Koridorda bekleyen Zilan sevinerek kutladı. Yarın uğrayıp raporu alarak askerlik şubesine bırakırdı o. Gözü aydın olsun; şimdilik işi bitmişti Tarık'ın. Önümüzdeki yıl da GATA'yı çözeceklerdi böyle.

Marmara'da Bir Ada
Kınalıada

Beklenmeyen bir sürü tersliğe karşın, mayısın son haftasında Kınalıada'ya yolculuk da oldu sonunda. Cumartesi sabahı, saat ondan sonraki bir motorlu teknede buluştular Lüsi ile. İnsanı sarhoş eden, gizleyemedikleri bir sevgi ile sallanıyor gibiydi Tarık. Ne yani, yalnız Tarık mı? Lüsi saklamıyor bile. Bilet gişelerinin önünde Tarık'la buluşunca uzanıp boynuna sarılmış, iki yanağına ateş gibi iki öpücük kondurmuştu. Sevgisiz olabilir miydi bu öpücükler! Tekne kalabalıktı. Sallanmış, düşmemek için direnmişti Tarık. El ele tutuşup merdivenlerden üst kata koşar

gibi çıktılar. Tarık'a bakıp gülerken sayısız yıldız uçuşuyordu sanki Lüsi'nin gözlerinde. Gözlerini hiç üstünden ayıramadığına göre –evet, ayırmıyor değil ayıramıyor gibi– en azından benim kadar o da mutlu demek. Bugüne dek niye hiç gelmedim ben bu adaya? Öteki adalara gittin de bir bu kaldı! İstanbul'dan uzaklaşıp Kınalı'ya yaklaştıkça, serin rüzgârla bulanan ada özlemi mi, ara sıra gözlerine kurnazca sıcacık bir gülücükle dikilen Lüsi'nin bakışları mı, hangisi anlayamamıştı bir türlü, bir başka kişilikteki Tarık çıkıyordu ortaya. Sakın benim kafama da Kınalı'dan kayayı indirme Lüsiciğim! Kahkahayla gülmeye başlamıştı Lüsi. Kocam değilsin ki nereden kafana takılıyor bunlar? Aptalca kıskanmalara kalkacak durumun yok yani! Hele dövmeye kalkışırsan barışmak için de dövüşürüm, onu da bil. Boş ver bunları şu yunuslara bak! Bizim tekneyle yarışıyorlar. Aslanlarım! Martılar da onların üstünde, inip yükseliyorlar. Denetliyorlar sanki. İşte böyle olacaksın Tarıkçığım, en güzeli yarışmak. Biz kazansak o ne yitirir? O kazansa biz ne yitireceğiz. Hele şu martılar. Başka işleri yok sanki. Dünya böyle güzel işte! Yukarılarda parça parça bulutlar da keyfini çıkarıyorlar her şeyin!

- Adaya göç mü Madam Lüsi?

İnmeye toplanmış kalabalıkça bir Ermeni topluluğu merdiven başından sesleniyordu. Epeydir uğrayamadım; bir elden geçireyim dedim. Gelmeme var daha. İş çok İstanbul'da. Dedeniz iyileşmiş galiba. Bizi epeyi korkuttu Dedeciğim; çok şükür ben iyi bıraktım geldim. Gülüyordu yine. Kafası çalışan kişi kolay yıkılmıyor! Sonrasını anlamamıştı Tarık. Ermenice olmalı, yabancı bir dilde bir şeyler söyleştiler gülüşerek. Dedesiyle ilgili olmalıydı. İskeleye yaklaşıyorlardı, Lüsi de kalktı, onu göstererek; Tarık

Bey de yazar. Diyarbakır Cezaevi'nde çok yıllar kalmış. Acılarla dolu, biliyorsunuz. Böyle olay gözünden kaçar mı Dedemin? Orayı anlatıyor Tarık Bey. Bakalım bizim köşkü beğenirse. O otursun gönlünün istediği kadar dedi Dedem.

Tarık'ın dudakları şaşkınlıkla titreşir gibiydi. Ermenilerin güler yüzlü selamını, ayağa kalkıp gülümseyen başıyla yanıtladı. Hay Lüsi, ben sana yazar olacağım dedim mi hiç? Bu dedikoducu Ermenilere yem ettin beni. Dedikoduculuğunu nereden çıkardın Ermenilerin? Çok mu tanırsın! Motorlu, iskeleye bağlanmıştı. İnmeye başlamışlardı. Pek kalabalık sayılmazdı tekneden inenler. En son onlar indi Lüsi ile. "Madam Lüsi!" Gülecekti, tuttu kendini; Fethiye Hala'sı gelmişti aklına. Yazarlığımı nereden çıkardın? Hiç böyle bir şey dedim mi ben sana? Kıkır kıkır gülüyordu Lüsi. Bizim Ermenilerin diline mi düşüreydim ikimizi birden? Dedemin sorduğunu söylemiştim. Korkma, yalanı yok işin! Yüksek perdeden gülüyordu. Tam bir ukala yazar görünümü var sende! Katılırca gülmeye başlamıştı. Bizim millet dedikodu için bahane arar aslında; kimse yadırgadı mı bak! Tutamamıştı, Tarık da gülüyordu.

İskeleden sokağa inmişlerdi. Tek tük gezinenlerden birileriyle karşılaşınca gülüşerek selamlaşıyorlardı. Çoğunu Tarık'ın anlamadığı, Ermenice olmalı, kısa söyleşiden sonra arka sokağa sapıp yukarı doğru yürümeğe başladılar. Çoğu köşkte yaşam başlamamıştı daha. Bir ikisinde onarım yapılıyordu. Yukarı doğru yükseldikçe ortaya çıkan deniz, insanın yüreğine açılan bir ılık çağrıya dönüşüyordu. Bir dar sokağı dönünce gülerek durdu Lüsi,

- İşte geldik bizim Dede köşküne. Günaydın sevgili Dedeciğim!

Şaşkın bakakaldı Tarık. Ne kadar da görkemli güzel yapı bu! Ağaçlar ortasında, ağaçlarla birlikte büyümüş, sonunda onları bastırıp üste çıkmış gibiydi! Sessiz bakıyordu Tarık. Lüsi de sessizdi, çok mutlu görünüyordu, sen şimdi otur balkonda. Gidip yiyeceklerimizi alıp geleyim ben. İçi buz kesmiş gibiydi birden Tarık'ın. Yalnız mı kalacağım şimdi bu evde? Kıza söyle hadi; ben korkarım de! İçine buz cehennem oturmuştu. Nasıl derim?

Ben burada tek başıma sıkılırım Lüsiciğim. İnip birlikte yapalım alışverişi. Güldü Lüsi. Olur, ama söz ver önce, bir kuruş bile harcamayacaksın. Konuk olduğunu unutmak yok. Sözünde durmazsan Kınalı'nın koca taşını kafana indiririm. Tamam mı? Gülüyordu. Demedi deme. Tarık da gülümsemeye çalıştı ya, istekli değildi pek! Taşı birden indirme sakın! Önce uyarıda bulun. Uyarıyorum işte, başka nasıl uyarılır. Sen de bana indirirsin! Çok kısa bir sessizlikten sonra, ben sana kıyamam dedi Tarık. Lüsi duraladı yavaşça, taşınmaz bir ısı bastırmıştı birden sanki. Ben sana kıyabilirim diyorsun yani! Sözü nasıl yorumlaması gerektiğini sökememişti Tarık. Baksana, gülüyor kız; düpedüz alaya alıyor beni, belli değil mi! Koşturur gibi çarşıya doğru inmeye başladılar yan yana. Lüsi mutluydu belli ki. Tarık da, gizlemeğe çabaladığı korkuları olmasa mutlu sayacaktı kendini.

Çarşıda, kıyı yoluna varmışlardı ki duraladı Tarık.

- Saat neredeyse ikiye gelecek. Balığı, tüm yiyecek öteberiyi alıp eve götürmesi, temizliği, onarması, pişirmesi akşamı edeceğiz be Lüsiciğim.

Duralamıştı Lüsi de.

- Yani?

- Yanisi. Lokantalar açık. Birine dalsak.

Öylece bakıp duruyordu Lüsi.

- Böyle bir öneri benden gelmez. Elim de çabuktur. Hem seni de mutfakta yardıma çağıracaktım. Emeğini, becerini denerim demiştim, Onu mu sezdin nedir!

- Gülümsüyordu Lüsi. Ciddileşti. Sana Dedemin konağında bir şölen borçlu kalırım. İlerde Madam Arusyak'ın balık lokantası var, ona girelim bari. Bir sürü Ermeni dostumuza laf anlatıp duracağım şimdi. Hepsi Dedemi sorar. Ermenice konuşursam da sıkılma bari!

- İstediğin dilde konuş. Ben dinlemem ki.

Bu Arusyak'ın kızıyla Eseyan, bizim Ermeni Kız Lisesi'nde aynı sınıfta okuduk. Şimdi o Lübnan'da doktor sanırım, bir sanatoryumda. Kocası da operatörmüş. İki de çocukları varmış. Bahçedeki masaya oturuyorlardı ki alaylı gülümsedi. Biz burada sokaklarda sürtüyoruz daha! Tarık dikine baktı bir süre. Kimse kafasına taş insin istemiyor demek!

Acılı mı, alaylı mıydı söz pek duyumsanamıyordu. İyi, korkan gelmesin bana! Oturunca şöyle bir bakındı Lüsi; pek kalabalık değildi lokanta. Haftaya güç yer bulursun burada. Madam Arusyak da İstanbul'a inmiş sabah, garsonun dediği. Ne yiyoruz? Onu lütfen sen ayarla Lüsiciğim. Öyleyse gidip balıklara bakayım ben. Sen de gel istersen. Korkma yumurtaların soğumaz. Lüsi takılmıştı; gülüyordu. Tarık öyle donuk bakıyordu ki bozulmuş gibi kaldı Lüsi. O duruşunu yorumlayan bir söz düştü birden Tarık'ın ağzından; yumurtam buz gibi zaten! Lüsi garsonun peşi sıra fırlamıştı masadan. Birden yapayalnız kalmıştı Tarık. Kimseler kalmamıştı çevresinde sanki. Şimdi balık yiyecekler, şarap içecekler belki bu erken saatte. Sonra o tepedeki köşke tırmanacaklar. Biraz adayı dolaşalım derim en iyisi. Bu kız tek başına nasıl kalıyor tepedeki o Kazıklı Voyvoda şatosu gibi konakta? Yalnız

olduğunu nereden biliyorsun? Sorsana bir. Söyler mi? Söylemesini istiyor musun? Ne bileyim. Aklıma geliyor işte! Çıktığı mı var ki aklından! Belli, aradığını bulmuş; gülerek geliyor Lüsi. Güzel kırlangıç var. Sevecek'sin sanırım Tarıkçığım! Niye yüzün gülmüyor senin? Şarabı mı bekliyorsun? Ne de güzel bildin! Lüsi gülümsedi. Uçuk bir gülümseme de Tarık'ın yüzünde gezindi.

- Yemekten kalkınca adayı bir gösterirsin bana değil mi?

- Önce köşke çıkıp dinlensek biraz. Akşama gezerdik diyordum.

Ses çıkarmadı Tarık. Garson masayı donatırken onun kafası Lüsi ile doluydu. Gözleri de kızdaydı. Dünyada gördüğüm en güzel kız değil mi bu? Yaşın kaç ki; kaç kız gördün ki dünyada. Kaç kadınla yattın ki! Bir kez daha fısıldadı; kaç kadınla yattın? Kara, soğuk bir yel doldurdu içini. Şaşalamıştı. Niye bu saçmalıklara batmıştı. Lüsi gidip gelip duruyordu mutfağa. Her gidişinde de ufak tabaklarda mezemsi yemekle dönüyordu garsonun yanı sıra. Kırlangıç balığının pişirilmesindeydi sanki tüm aklı. Bu balığı yemeyeceğim desem küser bana belki de! Deli miyim neyim; ne saçmalıklara kalkışıyorum. Çok acıktın değil mi Tarık? Acıkmıştı gerçekten de. Söylemeyecekti. Hatırım kalır söylersen! Sen ne güzel kızsın be! Onu bile söyleyemiyorum! Hesap vermekten korkuyorsun değil mi? Ne yapsan boş oğlum; önünde sonunda gelecek o saat. Garson geniş, kıyılı uzun bir kayık tabakta, domatesli sos içinde, salınarak yukarıdan bakıyormuş gibi görkemli bir kırlangıç balığıyla göründüğünde mutlu bir güne başlıyorlardı işte. Lüsi cıvıl cıvıl gülümsemesi içindeydi yine. Beyaz şarap açtırmıştı. Garson Tarık'ın kadehine koyuyordu ilk

tadımlığı. Benim kadehe koy. Bu Fransız şarabı. Ben tadayım önce. Bir yudum aldı özenle. Hadi mutlu günlere değerli arkadaşım. Çın Çın. Balıkları Lüsi dağıtıyordu. İlk kez kırlangıç yiyordu Tarık. Pek nefisti doğrusu. Bir kaşık da küçük tabaktaki Ermeni pilakisinden aldı. Doymuştu. Bir tabak dolusu meyve vardı masada. Sana elma soyayım mı? Yok, ben elmayı kabuğu ile yerim Lüsiciğim. Köylüyüz, biliyorsun! Aslında ben de köylüyüm. Bakma ince bayan görünüşüme! Kahveyi köşkte içsek? Bari elimle bir kahve yapayım sana. İstanbul'dan taze kahve getirdim. Kuru Kahveci Mehmet Efendi'den. Avrupa'ya bile götürmüşümdür. Kahvesiz duramam çünkü.

Dedem de öyle. Ona artık yasaklandı yalnız. Ah canım Dedeciğim, gözlerimin önüne dikildi birden! Şimdi burada olmak için neler vermezdi o.

- Hiç kendi ailenden söz etmedin bana.

- Bilmem denk gelmedi. Sen çok mu anlattın!

- Tamam bugün konuşacak epeyi şeyimiz var demek.

Pek oyalanmadan kalkıp çıkıştaki masaya gitti; hesabı ödedi hemen, Tarık'a döndü. Haydi balkona arkadaşım. Çıktılar lokantadan, ara sokağa girip köşke doğru sessizce yürümeye başladılar. Ağırdan esmeğe başlayan serince bir yel, parçalı mavi gökte yağmur bulutlarını kaydırıyordu iteler gibi. Biraz koşturalım mı arkadaşım. Burası Kınalı. Yağmur birden indirebilir şakadan da olsa!

- Sen koş istersen. Ben yağmura aldırmam.

- Sen erkeksin biliyorum! Ama ben de umursamam arkadaş!

Gülümsüyordu Lüsi. Tam köşkün kapısına gelmişlerdi ki serpiştirmeğe başladı. Lüsi önde, Tarık ardında. Birbirlerine nispet verir gibi yüksek taş

merdivenleri ağırdan çıkıyorlardı. Basamaklarda yükseldikçe Lüsi'nin mutluluğu, Tarık'ın beceriksizce örtmeye çalıştığı, gergin ezikliği artıyor gibiydi. Son birkaç basamakta fırladı Lüsi. Çantasından çıkardığı anahtarlarla kapıdaki birkaç kilidi açıp Tarık'a döndü, o güzel gülücüğü ile ağır ağır ama içtenlikle başladı.

- Dedemin köşküne hoş geldiniz geleceğin büyük yazarı. O böyle karşılamamı istemişti.

Tarık ne diyeceğini bilemeden kalmıştı. Ağlasa mıydı yoksa? Daha neler! Dedemin diyorum ya, biraz da benden bu sözler. Ülkenin her karış toprağında kanı olan bir halkın kızı olarak söylüyorum. Hüzünlü bakıyordu.

- Sana daha beş altı yaşındayken bizim Ermenilerin bana hemen de her toplantıda söylettikleri Sarı Gelin türküsünü söyleyeyim mi? Olmaz mı diyecekti Tarık. Kahveyi sonra içeriz. Sırtını balkon duvarına yaslar gibi dikilip, gözlerini ona bağlamıştı Lüsi. Ta derinlerden gelen bir acılık oturmuştu, kızın gülümsemesi çekilip gitmiş yüzüne. Yürekten gelen bir çığlık ele geçirdi balkonu. Anlamadığı bir dilde acılı sözlerdi belli ki.

"yes im siradzin çara
akh, merıt merni, sari gyalin
sari gyalin, sari gyalin
dardod yarim

gaynel es gat gı nımanis
neynim aman, neynim aman, sari gyalin
patsvel es vart gı nımanis
akh, merıt merni, sari gyalin
sari gyalin, sari gyalin
dardod yarim".

Bir tek "Sari Gyaln"i anlamış, daha doğrusu biraz yakıştırmıştı Tarık. Ancak duyduklarıyla tam bir duygu seline batmıştı.

- Sen biraz otur balkonda. Kahvelerimizi şimdi yapar getiririm.

Gözlerini kaçırarak söylemişti içeri girerken. Ağlıyor mu bu kız yoksa? İçine ağırlık çökmüştü Tarık'ın da. Lüsi'nin acıları da mı bana kalıyor yoksa! Ne olursa olsun ağlama sakın kız. Nasıl taşırım seni ben, benim pırıl pırıl Lüsim. Ağlamak çare değil ki. İki küçük fincanlı bir tepsi, kaynatılmış bir büyücek cezvedeki kahveyle biraz sonra balkona girdi Lüsi. Kahvemi beğenecek misin bakalım? Hah işte böyle gül Lüsiciğim. Sana bu yakışıyor. Kahveni de çok seveceğim; kuşkun olmasın. Balkonda keyifle içiyorlardı kahveyi. Kapatırsan falına da bakarım! Mutlulukla dolmuştu içi Tarık'ın. İyi şeyler bulur söylersin belki de kim bilir? İnanacak mısın? Söylemesine bağlı. Hep kargaları mı duyacağım! Kendi falına da bakacak mısın? Güldü Lüsi. Benim falıma da sen bak! Ne anlarım ki ben! İçinden geleni söyledin mi anlatmış olursun! Bizim oralarda kaç dilde Sarı Gelin söyleniyor biliyor musun? Gürcü'sü, Müslüman'ı, Ermeni'si, türlüsü bunu söylüyor. Kimi de ağlar söylerken. Birbirinin falına bakıyor gibi millet! Ya ben falıma bakılmasını istemiyorsam! Bu tatlı şakalı oyunu niye bozuyorsun şimdi. Falda karga çıkacaksa, çıksın bırak. Bütün gecem haram mı olsun? Saçmalama! Bak ne güzel gülüyor kız! Hadi sen de gül biraz! Akşama çok var daha. Gül hadi, gül gül! Hadi bakalım, "Sarı Gyalin!" Lüsi fincanı yoklamış bir, yeterince soğuduğunu anlayınca döndürüp bakmaya başlamıştı. Yüzünde, gülümsemekten öte, mutlu bir esinti belirdi. Sen gerçekten ünlü yazar olacaksın oğlum! Baksa-

na nasıl ay doğmuş fincanına. Bir de şu var: Galiba aşıksın sen. Birini seviyorsun gibi. Var mı öyle biri? Cıvıl cıvıl gülüyordu Lüsi. Tarık da gülümsedi. Senin falına bakınca söylerim! Ne ilgisi var benim falımla? Birden öyle deyiverdi ama yüzü de kızarıvermişti! Ürküye kapıldı kapılacaktı Tarık. Şimdi şu kız seni seviyorum dese ne halt edeceksin? Ağlayacak mısın utanmadan? Yine kargalar mı basacak nedir bu gece? Doğruldu, ağaçların, dalların ötesindeki denize baktı. Lüsi kendi fincanını koymuştu onun önüne. Haydi, sen de bir şeyler de bakalım!

- Bir şey demeyeceğim.

Fincanı iteledi biraz. Sadece seni dinlemek istiyorum ben. Olur canım! Konuşacak çok şeyimiz var daha.

İçeri geçelim. Yatacağın odayı bir gör istersen. Ben şu üstteki odayı dedim. Sen bir gör gene. Kalacağın yeri seçmek senin hakkın. Sana o hakkı ben değil Dedem verdi. Tarık, kalkıp Lüsi'nin peşi sıra içeri girecekken tam bir gerginliğe düşmüştü gene. Gevşemeye çalıştıkça daha da geriliyor gibiydi. Lüsi bir üst kattaki odanın kapısı açıp içeri soktu Tarık'ı. Karşı duvardaki camı açtı. Rüzgâr dolmaya başlamıştı bir anda. Ağaçların üstünden karşıda, uzak kıyıdaki tepecikler görünüyordu. Yan duvara bitişik düzeltilmiş tek kişilik bir karyola yeşile çalan battaniyesi, pembe örtülü yastıklarıyla basit, sade bir rahatlık sunuyordu odaya.

- Burayı beğenmezsen üst katta da odalar var. İstediğini seçebilirsin. Yukarıdaki odalarda Dedemin kitapları, müzik enstrümanları filan var. Halılar da tepe odada. Bir ara istersen tambur çalarım sana. Aklım da benim İstanbul hanları üstüne kitabıma takıldı. Yukarda bulursam vereceğim.

- Nereliydiniz siz aslında?

Bizim ailenin öyküsünü mü soruyorsun? Uzun iş. Anlatırım sana bir gün. Acele etme, yeni başladık daha! Gülüyordu. Benim anlatacaklarımın yanında senin çektiklerin birbiriyle yarışır sanıyorum. Ne annemi ne anneannemi ne de babamı tanıdım. Bir tek Dedemi bilirim. Her şeyim o benim. Kısa bir sessizlikten sonra, ben de onun her şeyiyim galiba. Ne iş yapar Deden? Yıllardır Fransa'da Bordo kentinde Türkiye ile de şarap ticareti yapan firmanın ortağı. Paris'te yaşadı uzun yıllar. Diyaspora da iyi tanır onu. Ermenistan'daki çevreler de. Sekiz dilde hem okur hem yazar. Tanımadığı yok gibidir. Ermeni kırımını kınamış, eski Osmanlı bürokratlarının hepsini bilir. Bana öğrettiği şudur Dedemin: Kimseyi öldürme. Seni öldürmek isteyene de sakın teslim olma! Sen beni hep lafa tutuyorsun ama. Konuşacak daha çok şeyimiz var. Önce sana şu adayı bir gezdireyim. Gel yukarı katları göstereyim sana bir. Ne dersin, önce bir şarap açalım mı? Ben içmem Lüsiciğim, sen istersen aç. Şarap tek başına içilmez! Odaları gör de yürüyüşe çıkarız birazdan. Senin odan hangisi? Murat'la evliyken üstteki büyük odada yatardık. Cehennem olup gitti o, bir daha da yatmadım orada. Dedemin odası var yukarıda. Şimdi göreceksin; orada yatarım genellikle. Tabancam da o odadadır. Hoppala, bir de tabancası var demek! Komitacı mıdır, nedir bu kız! Belli belirsiz gülümsemişti Tarık. Lüsi'nin gözünden kaçmamıştı. O bayağı güldü. Korkma Taşnaksütyun'dan filan değilim. Dedem gençliğinde Hınçakçılarla birlik olmuş. Solcu yani. Onun hediyesi. Kullanmak zorunda kalmazsın inşallah demişti! Yukarı kattaki oda kocaman bir salon gibiydi. İşlenmiş camlı, kalın çerçeveli siyah beyaz koca bir resim vardı duvarda.

Yaşlı, giyim kuşamlı bir adam, ta gözlerinin içinden –Evet tıpkı Lüsi gibi– sıcak bir gülücük yayıyordu salona. Dudağının üstünü örten kalın, kırçıl bıyıkları vardı ihtiyarcığın. Kolalı beyaz gömlek.

- İşte dediğini yaptım Dedeciğim, yazar konuğumuz bizde bu gece. Öp ikimizi de. Her şey gönlünce olsun!

- Dede diyorsun ya, çok da yaşlı değilmiş.

- Daha çok yaşayacak inşallah!

Duygulu bir sessizliğe Tarık'ın sorusu batıverdi hemen.

- Tabancan nerede?

Gülüyordu.

- Ne yapacaksın tabancamı? Beni mi vuracaksın?

-Seni niye vurayım Lüsiciğim?

Bir an duralayıp ekledi: Kendimi, vururum belki de!

- Ben de kendimi vururum o zaman!

İşin bir anda ciddileşen yanı soğukluk estirivermişti geniş odaya. Nereden çıkardık şimdi bu tatsız sözleri. Sana biraz tambur çalayım mı? Kapının ardındaki duvarda kara bir bez giydirilmiş çalgıyı indirip çıkardı torbasından. Biraz şaşırmış gibiydi Tarık. İlk kez görüyordu tamburu. Bu demek! Anadolu'da çok görülen sazlar gibi. Karpuzu büyük yalnız. Sesi nasılmış bakalım? Pencere dibindeki bir sandalyeye yerleşip çalgıyı da kucaklar gibi kollarına yatırmıştı.

- Çoktandır çalmıyorum. Bağışla! Ne çıkarsa bahtına artık.Mızrapla, akort benzeri şöyle bir gezinir gibi yaptı önce. O kırmızı esintili tatlı gülücüğünü Tarık'a dikti. Düzenli çalmaya girdi ağırdan. Her şey güzeldi Tarık için. Yüreği mutlulukla çarpıyordu. Lüsi şarkısına başlamadan; şimdi sana Tamburi Mustafa Çavuş'un o çok sevdiğim şarkısını söyleyeyim, ister

misin? Sevecen bir gülücükle bakıp duruyordu Tarık. İstemem mi diyeceğim güzel Lüsiciğim? Tam bir sessizlik anından sonra başladı Lüsi.

"Küçüksu'da gördüm seni
Gözlerinden bildim seni
İnkar etmem sevdim seni
Ne kadar cefa edersen
Gönül ayrılmıyor senden"

Gerçekten şaşkınlaşmıştı Tarık. Kız ne güzel söylüyordu! Sesim güzel değildir diyordu! Daha ne olacaktı? Bir iki tel gezindikten sonra şarkıya girdi yine:

"İnce beli sarmayınca
Gonca gülü dermeyince
Ya sen ya ben ölmeyince
Ne kadar cefa edersen
Gönül ayrılmıyor senden"

Sazı ağırca bıraktı yandaki mindere. "Ben bir kadeh şarap alıp geliyorum. Sen hâlâ istemiyor musun?"

- Hadi ben de içeyim.

- Ha şöyle be!

Keyifle güldü Lüsi. Sevindim. İnatçılık iyi bir şey değil. İçimden seni öpmek geldi ama hele bir şarabımızı içelim! Fırladı odadan. Merdivenlerde aşağı kata koşturur gibi inen Lüsi'nin ayak sesleri bodrum katında kaybolmuştu. İçinde tam tanımlayamadığı karmaşık duygular bütünüyle ele geçirmişti Tarık'ı. Evet korkuyordu. Niye? Nereden bilsindi ki. Karga marga da yok işte. İçinden beni öpmek gelmiş! Ben ne yapacağım peki? Daha ötesini de isterse benden? Benim

öyle bir gücüm yok mu diyeceğim. İnanacak mı? Ne yapacak inanmayıp? Doktorlar ne halt etsin sana. Aynı koşturan ayak sesleri merdivenlerde büyüyerek yaklaşmaya başladı. Pencereden mi atlasa, ne yapsaydı? Saçmalama ulan. Otur oturduğun yerde. Bir de kırık bacaklar çıkarma! Kapı açıldı, elinde tanımadığı bir şarap şişesi. İki cam kadeh, bir tirbuşon, kırmızılı gülüşüyle Lüsi daldı içeri. Kadehin birini Tarık'a uzattı. Al bakalım.Tirbuşonla şişenin tapasını çıkardı bir çabuk. Önce kendi kadehine koydu, tadımlık bir iki yudum aldı. Kadehlere yarıya kadar şarap koydu: kaldırdı kadehini,

- Haydi mutluluğumuza!

Güzel bir şaraptı. Bunda da usta bu kız! Dedesi de şarap fabrikatörü mü, tüccarı mı ne demişti. E, şimdi ne olacak? Domuzuna gülerek en kırmızı bakışıyla gözlerini diktiğine göre. Ne olacaksa olacak artık! Evet, tıpkı beklediği gibi oldu her şey. Tarık'ın elindekilerle kendi elindekileri duvar dibine şarap şişesinin yanına bıraktı. O kırmızı saçlarının esintisinde gülümseyen gözlerini Tarık'a çevirdi.

-Öpüşelim mi?

Yaklaşıp kollarını boynuna doladı sevecenlikle, sımsıcak dudaklarını Tarık'ın ürpertiyle titreyen dudaklarına yapıştırdı. Hiç de yadırgamadığı bir mutluğa batmıştı Tarık. Oldu işte! Dur bakalım. Daha belli mi ne olduğu? Daha doğrusu ne olacağı! Saçma sapan düşünceleri at kafandan be adam. Şu anı yaşa! Yaşıyorum işte! Hem de ilk kez!

- Benim odaya çıkalım istersen.

Merdivenleri de kucak kucağa gibi çıktıklarında dili bağlanmış gibiydi Tarık'ın. Camları kapalı pencereden yan odalar, Burgaz, Kaşık Adası, Heybeli, uzakça Büyükada, karşı kıyıların üstünde Küçük Çamlıca

tepeleri görünüyordu. Genişçe karyolaya uzanıvermişlerdi yan yana. Ne olacaksa olacaktı artık. Ben buyum işte Lüsiciğim! Öğrendi diye kıyamet mi kopacak. Erkeklik organım alay eder gibi benimle, görüyorsun. Diyarbakır'da da bir şey olmadı bana.

İbne filan da değilim yani! Birden durgunlaşmış Tarık'a Lüsi de biraz şaşırmış gibi bakıyordu.

- İstemiyorsan bırakalım Tarıkçığım. Sorun değil canım.

Yavaşça toparlandı Tarık.

- Asıl sorun bu Lüsiciğim. Hep bundan korktum.

Gözlerini Lüsi'ye dikmişti.

- Anlamadım; niye korktun?

- Ben yapamıyorum Lüsiciğim.

Soğuk bir sessizlikte göz göze kalmışlardı.

- Doktorlar ne diyor peki?

Acılıkla gülümsedi Tarık.

- Hiçbir şeyin yok diyorlar. Psikolojikmiş! Bırak şu doktorları.

Artık gülmüyordu Lüsi. Düşünceli bakıyordu.

- Daha önce de denedin mi.

Başladı! Hesap mı vereceğim şimdi. Ne olur versen.

- Dul bir hemşireyle iki defa denedik.

Duraladı. Söyleyecekti artık her şeyi.

- İkinci kez de yapamayınca tutamadım ağladım.

Daha ne kaldı söyleyecek? Lüsi gözlerini dikmiş bakıyordu.

- O ne yaptı peki?

Acılıkla gülümsedi Tarık.

- Ne yapsın ki? Benimle ağlayacak hali yoktu herhalde.

- Meme vermedi mi sana?

Tarık acılıkla gülümsedi yine.

- Ne memesi! Bebek miyim ben? Çırılçıplak olmuşuz zaten.

- O başka! Senin içinde bebeklik yatıyor demek.

Daha sıcak bir ilgiyle bakıyordu Lüsi.

- Sen olsan meme mi verirdin?

- Elbette! Denerdim hiç değilse! İstiyor musun şu anda?

Hemen ekledi.

- Benimle evlenmek zorunda da değilsin. Öyle bir şey varsa at kafandan Tarıkçığım.

Pembe çizgili bluzunu sıyırdı hemen. Sutyenini çıkarıp attı. En sıcak, sevecen yaklaşımıyla uzandı, Tarık'ın ürkek bakışlı yüzüne kaldırdı hafifçe, pembemsi uçlu memesini dudaklarına yaklaştırıp bekledi bir an. Aralanmış ağzına bastırdı yavaşça. Hadi benim güzel sevgilim! Seninim ben. İstemezsen bırak. İsteyince gel! Senin o. Yalnız senin hem de. Sevgi doluydu mırıltıları. Saçlarını, yüzünü okşuyordu o sevecen yumuşaklığı ile. Çok şeyler kıpırdatmıştı Tarık'ın içinde. Mutlu bir uyanma da başlamıştı. Öteki memeyi dipdiri avuçlamış onu da sıkıyordu ağırdan. Erkeklik organında değil bir kıpırtı, dikelmeye dönük bir küçük değişim bile yoktu. Ağzını doldurmuş o pembe uçlu sertçe ılık memeleri emmek öyle bir mutluluk veriyordu ki başka bir beklediği de yoktu sanki! Lüsi yavaşça çekti memesini. O ipek parmaklarını yüzünde, yanaklarında, dudaklarının kıyılarılında gezdirdi sevecen bir okşamayla. Eğilip uzandı, Tarık'ın külotunu sıyırıverdi birden. Gülümsemeyle bakıyordu cinsel organlarına.

- Ben de pek denemeli değilimdir bu konularda. Ama taş gibi bir erkeksin! Geçecek bunlar. İzin verir misin ya da randevu alsam gidip bizim Doktor Zahar'la konuşur musun?

Bu soru acıya batırdı birden. Lüsi ekledi yavaştan.

- Sen önce açıkça söyle bana. Sevdiğin bir başka kadın var mı?

Tam bir şeytan bu kız. Ne diyeyim buna. Söyle ne diyeceksin. Saklayacak neyin var ki?

- Senin sevdiğin başka bir erkek var mı?

Güldü Lüsi.

- Sana böyle soyunur muydum, olsa? İçimden geldiği gibi sevdim seni.

- Benim tanıdığım doğru dürüst bir kadın bile yok Lüsiciğim.

Durdu bir,

- Sen varsın benim için!

- Ha Zilan var. Hemşire Kürt kızı. Sana ondan söz etmedim değil mi?

- Onu söyledilerdi. Sana rapor için uğraşan hemşire Kürt kızı. Ayla Hemşire mi ne diyorlarmış.

- Evet, öyle diyorlar. Benden epeyi yaşlı o. Ablam gibi.

- Belki de kocası vardır dağda.

Güldü Lüsi. Benim dağda filan kocam yok, seninle yaş sorunumuz da yok galiba.

- Biliyor musun bana ilk kez yazar olacağımı o kız söyledi!

Birden duraladı Lüsi.

- Bak bunu kıskanırım. Bir daha sözünü etme bu Kürt kızının. Gider saçını başını yolarım valla. Öylesine ciddi biçimde söylüyordu ki Tarık ürküye kapılıyordu neredeyse. Lüsi sezmişti, gülmeye başladı hemen.

Böyle şeylere pabuç bırakacak göz var mı bende. Görürsen söyle o Kürt kızına. Kolay kolay elimden alamaz seni. Yetti gevezelik ettiğimiz hadi seninle adayı gezelim biraz.

- Gezelim de... Sakın o Zahar'a filan söz etme bundan!

- İstemiyorsan etmem. Konuşsan iyiydi ama.

Bu derdi biz çözeriz, en iyisi belki de. Utanacak bir şey değil ki ne saklıyorsun?

Ses çıkarmadı Tarık.

- Yukarıki odaları da göstereyim de geziye çıkalım artık.

Çıkıp şöyle bir baktılar odalara. En üst katta karşılıklı iki oda, biri tüm duvarları boyu, belli ki türlü dillerde, yazılarda kitaplarla doluydu. Ürküntü veriyor gibiydi insana. Toz toprağa bulanmış ince bir kitabı çıkarıp uzattı Lüsi. Bak burada işte benim mimarlık tezim; *İstanbul'un Hanları*. Kitap ellerinde karşı odaya geçmişlerdi. Demir kapılı, belki de çelik pencerelere yerleşmiş kepenkler de öyle. Bu loş odada üst üste yığılmış çeşitli halılar vardı. "Ne olacak bunca halı?" Ağzından kaçmış gibiydi Tarık'ın!

- Kararı Dedem verir. Dursun diyor o! Duruyor işte!

Ara sıra bakımı yapılıyor. Naftalin filan. Çalınmıyor mu? Kim çalacak? Çalsa ne yapacak. Başına bela. Satamaz. Hemen tanınıyor. Birkaç kez denediler, en kısa sürede yakalandılar. Boş ver her şeye, şimdi biz adamızı gezelim. Hanlar tezini yatağının üstüne attı, sokağa çıktılar.

Akşam serinliğine dönmüştü hava. İskelenin kıyı boyu caddesine beş on metre yukarıdan koşut uzanıp giden yolda sessizce yürüyorlardı.

- Köşk Dede'nin değil mi.

- Her şey Dedemin. Ama Köşk'te Haliç ağzında sokak içindeki o bildiğin Han'da, ne varsa yani her şey benim üstüme.

Güldü. Yüklü drahomam var yani!! Bu sözün anlamını pek bilmiyordu Tarık. Yalnız, kayıtlardaki adım

Şahin eşi Hatun'dan doğma Meral'dir. Annemin adı yani. Ama Madam Lüsi der Ermeniler. Meral demezler. Soyumu sopumu öğreneceksin yani! Güç biraz. Bu köşkü, Dedemin benim üstüme kayıt yaptırmasının ta boğazdaki yalılara giden bir öyküsü var sanırım. Valla ben de pek bilmem. İncesini merak edersen ileride Dedemle konuşursun belki de! Bak sokağın sonuna geldik. Karşıda Burgaz, öteki adalar. Şurada bir patika var, kayalar arasından hemen kıyıya iniveririz. Var mısın benimle yarışa? Yokum. Seninle hiçbir yarışı göze alamam.

Üzgün, duraladı Lüsi: Saçmalıyorsun! Bana üstün çok yanların var! Acılıkla güldü Tarık. Şunu bir de ben bilsem. Gerginliği dağıtmak için güldü Lüsi. Öğrenince beni çiğnemeye de kalkma sakın! Kayalara basarak kumsala inmiş ağır ağır yürüyorlardı çevreye bakınarak. Tarık'ın gözleri ileride bir noktaya çivilenmiş gibi donuk kalmıştı birden.

- Karga var burada.

Lüsi gülerek baktı ilerideki kıyıya yakın ağaçlara.

- Hep oraya toplanırlar. Kaçıralım mı?

- Kaçmaz onlar Lüsiciğim!

Fırladı Lüsi.

-Yok canıım! Sen da inanıyor musun buna? İnsanların aptallığı. Kargayı aptal sanırlar! Bak nasıl kaçıyorlar!

Karşı ağaca yaklaşınca yavaşça yere eğilip bir taş aldı.

Doğrulacaktı ki dallardaki iki karga hemen havalanıp kanatlarını keyifle sallayarak bir anda gözden yitmişlerdi. Kaskatı bakıyordu Tarık.

- Bir de aptal derler bu hayvana. Gördün. Taşa eğildiğimi görür görmez Pır!!

O gerginlik içinde kendi kendine gidip yavaşça söylenmeye başlamıştı Tarık.

- Bir karga öldürdün mü tüm kargalar nerede görseler seni saldırırlar bizde.

- İyi yaparlar! Keşke insanlar da o kadar dayanışma gösterseler nice beladan kurtulurlardı.

- Heey Hristaki... Selam.

Karşı Burgazada kıyısında burnu dönmüş bir sandalda el eden bir balıkçıya selam gönderiyordu Lüsi. Altındaki sandalı gösterip bir şeyler söylemeye çalışıyor sandaldaki balıkçı da. Lüsi iki kolunu açarak istemez anlamında salladı. Bağırdı Rumca "biz bugün balık yedik: istemiyoruz" anlamında olmalıydı. Haydi kaçalım buradan, dedi Lüsi. Şimdi gelir ille de al diye tutturur. Akşama ızgara köfte, kocaman bir salata yapacağım sana bir de. Benim salatam ünlüdür. Şarabımız da var. Oh ne güzel.

Sen de varsın Lüsim. Önemli olan o. Gülüyordu Lüsi. Gerçekten öyleyse ne mutlu bana. Sana nasıl yalan bir şey söyleyebilirim ben!

Bak Murat'ın kafasına Kınalı'nın kayasını şurada indirdim. Gösterdiği yere bakıyordu Tarık, oyuk gibiydi. Bana kıskançlık yapıyordu aklınca, aldırmamaya çalışıyorum. Bir gün de tutturmasın mı, bu Hristaki'nin sandalıyla Burgaz kıyısına geçip anlayacağın o biçim yani. Ağlamaklı bağırdım "ahlaksız herif" diye. Bir de tokat indirmesin mi. Ben de tel koptu o zaman. İşte böyle Tarık. Güldü. Sakın bana vurmaya kalkma! Tamam, tamam güzelim, tamam! Ne sen vur bana ne ben sana! Lüsi gülüyordu. Çarşıdan geçelim bir şeyler alacağım akşam için.Uğradığı küçük dükkanlardan epeyi şey aldı. Yeşil soğan, kıvırcık salata, kırmızı turp, domates, salatalık dışında Tarık'ın daha önce pek tatmadığı karides, tarak gibi deniz ürünleri de vardı. Yarım kilo da kıyma aldı. Köşke çıkan yokuşta bir ağırlık var gibiydi üzerinde.

Eve girince banyoya geçti hemen. Epeyi de kaldı. Ekşimiş gibiydi yüzü. "Tam da buldu sırasını" diyordu Lüsi soğuk gülümsemeyle. Sakın benden meme filan isteme. Regl oldum.

Üç dört gün kimse dokunamaz bana. Gel bakalım salata, ızgara köfte yapacağız seninle. Tamam mı güzelim? Mutfağa geçtiler, hemen ellerini yıkayıp işe koyuldular birlikte. Tarık mutluluğa batmış gibiydi. Gülerek ta ortaokulda öğrendiği Ermenice bir sözü söyleyiverdi biraz da alayına. "İnzighume... İnzighume"

Birden çakılmış gibi donup kalmıştı Lüsi; o pembemsi yüzü kararmıştı. Nereden çıkardın o iğrenç sözleri? Ürkekçe gülmeye çalışıyordu Tarık. Benden önce bir sevgilin mi vardı? Amma büyüttün dedi Tarık. Ortaokuldayken Ermeni çocuklar vardı bizim sınıfta. Bir de kız, yapılı tombul bir Türk. Bizim oğlanlar şakasına sarkıntı bu kıza. Biri de Ermeni arkadaşımızdan bunu sorup öğrenmiş, gözlerini kaydırıp bu sözleri yineliyor. Başka bir Ermeni çocuk var, bakarken gülüp duruyor o da. Meğer o söz tam tersi anlamdaymış. Gülüyordu Tarık. Bir daha o güzel ağzını bu iğrenç sözlerle kirletmeye kalkarsan yemin olsun ağzına acı biber doldururum. Tamam mı? Bir de minicik öpücük kondurdu Tarık'ın dudağının kıyısına. Köfteler nefis kokular yayarak kızarıyordu. Salatayı da yapmışlardı.

Lüsi'nin mutfaktaki becerisine, el çabukluğuna gerçekten şaşmıştı. Salataya eklediği o haşlanmış kabuklu deniz ürünlerini de ilk kez tatmıştı. Artık hep arayacaktı bu tadı. Kadehlerine kırmızı şarap koydu Lüsi, Bordo bilmem ne şarabıymış. Pek keyifli bir akşam yemeğindeydiler. İkisinin de yüzleri gözleri sevgiyle ışıldıyordu birbirlerine dalmış gibi bakarken.

Bu gece sana ben güçbela anımsadığım çocukluk yıllarımı anlatsam dinler misin? Bundan daha güzel ne olabilir ki?

Kaç kez aklından geçmişti bunu sormak Tarık'ın.

Sırası bugünmüş demek. Şarabını yudumladı Lüsi. Beş altı yaşına kadar anımsadığım pek bir şey yok. Ne anamı ne babamı anımsarım. Görmedim ki. Ebenine dediğim yaşlıca bir kadın vardı. Onun yanında geçmiş küçüklüğüm. Bunları da çok sonraları Dedemden dinledim. Sarı Gelin'i söyletirlermiş bana. Bir gün iki Ermeni kadını İstanbul'a, Dede'ne götürüyoruz diye yanlarına aldılar, otobüsle İstanbul dedikleri bir yere geldik, Deden diyorlar ya, daha Dedem yok. Onun isteğiyle beni bir Ermeni ilkokuluna koydular. Orada bitlenmişim. Gülümsedi. Beni oradan da aldılar. Fransa'ya gidiyorsun. Deden seni orada bekliyor! İlk kez Dedemi orada gördüm. Sarılmıştı bana. O günden sonra hep o sarıldı bana. Arabası, şoförü bekliyordu liman çıkışında. Bindik yan yana. Kırsal bir bölgede, orman içi gibi bir yerde Sörler okulu varmış. Götürüp oraya yerleştirdi beni. Her hafta gelip çıkarıyor, eksiklerimi tamamlıyordu büyük mağazalarda. Üç yıl kaldım sanırım, Fransızca'yı orada öğrendim. Özel Fransızca ders veren ünlü de bir öğretmenim vardı. Yıllar ne çabuk geçmişti! Mimarlık eğitimine başlamamı da o istedi. Bir ölçüsü de vardı bu konuda. Yanılmamış olmalı. Çok severim mesleğimi. Viyana'da sonra da Milano'da okudum. Sonra Eseyan'a geldim. Biraz erken bitirmiş olmalıyım. Daha ilk sınavda kazandım Akademi Mimarlık'ı. Çizimlerimi çok beğenirler. Gülmeye başladı Lüsi. Ne güzel dinliyorsun! İnsan sana yalan da söyleyemez. İnşallah hep böyle kal...

Mutlulukla gülüyordu Tarık.

Şarabın da etkisiyle uyku bastırdı sonunda. Hadi yatalım. Koca bir günümüz var daha yarın. Sen de anlat bir şeyler dedi Lüsi. Odalarına çekilip yattılar.

Tarık yatağın başındaki lambayı yaktı. Lüsi'nin mimarlık tezini karıştırmaya başladı. Başta bir giriş yazısı vardı, İstanbul'daki hanların ticari, coğrafi konumuna, temel mimari yapısına değinen. Oldukça bilgilendirici bir yazı. Sayfaları rastgele çevirmeye başladı. Adını duyduğu duymadığı onlarca han vardı. Hepsine tek tek değinmiş, ayrıntılı anlatmıştı Lüsi.

Balkapanı Hanı:

Osmanlı döneminde gıda malzemelerinin depolandığı yerlere "Kapan" denirdi. Unkapanı ya da Yağkapanı vb. O dönemlerde Osmanlı'da şeker olmadığı için onun yerine bal, tüketimi çok fazla olan bir gıda maddesi idi. Bu han, bal deposu olarak kullanıldığı için Balkapanı adını almıştır.

Balkapanı Hanı, Eminönü'nde Yeni Cami ile Küçük Pazar arasında yer alan Hasırcılar Caddesi'nde inşa edilmiştir. Bu bölgenin Bizans döneminde Venedik ticaret yerleşkesi olduğu düşünülmektedir. Hanın altında bulunan 12.-13. yüzyıldan kalma tonozlu mahzenler vardır. Bu nedenle Balkapanı Hanı'nın eski bir Bizans Hanı'nın üzerine yapıldığı düşünülmektedir. Banisinin kim olduğu bilinmezse de 16. yüzyılda yapıldığı kabul edilir. Hanın konumu İstanbul'a deniz yoluyla gelen ticaret ve gümrük malları için yapıldığını gösterir. Bu han Ayasofya'ya vakıf mülkü olarak kayıtlıdır. Evliya Çelebi, 17. yüzyılda da Mısırlı tüccarlar tarafından kullanıldığını yazmıştır.

Burmalı Han:

Eminönü'nde yer alır. Mimar Sinan'a Sadrazam Rüstem Paşa tarafından 1556'da yaptırılmıştır. Başlarda mahkeme binası olarak tasarlansa da sonrasında hana çevrildiği iddia edilmektedir. Rüstempaşa Külliyesi ile ilişkilidir.

Kısa kısa göz atarak geçiyordu hanlar arasından.

Büyük Çorapçı Hanı:

Girişi Mahmutpaşa Caddesi üzerindedir. Bu han, 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın kaptanıderyası Piyale Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mimarı bilinmemektedir. Zamanla tahrip olduğu için mimari üslubuna değerlendirmek mümkün değildir. İki katlı, tek avlulu bir handır. Alt katta malların depolandığı, üst katta ise tüccarların konaklandığı düşünülmektedir.

Kayseri Han:

Eminönü'nde Mimar Kemaleddin Caddesi'ndedir. İlk sahibinin Ermeni olduğunu bildiğimiz bu han daha sonra birçok kez el değiştirmiştir. Binanın üzerindeki kitabesinden anlaşıldığı üzere 1895'de Ermeni bir mimara yaptırılmıştır.

Kürkçü Hanı:

Kürkçü Hanı günümüze kalabilmiş en eski İstanbul hanıdır. Fetihten sonra yapılan ilk hanlardan biridir. 16. ve 19. yüzyıllar arasında birçok yangın geçirmiş, büyük hasar görmesine karşın her seferinde onarılmıştır. Mahmutpaşa Yokuşu'nda yer alır. Hanın mimarı Atik Sinan'dır. Fatih'in sadrazamı Mahmud Paşa tarafından kendisinin yaptırdığı camiye gelir sağlamak amacıyla yaptırılmıştır.

Elçi Hanı:

1510-1511'de Atik Ali Paşa Külliyesi'nin bir parçası olarak inşa edilmiş olan Elçi Hanı günümüze kadar ulaşamamışsa da hakkında çok fazla yazılıp çizilmiştir. Çemberlitaş'taki bu han, isminden de anlaşılabileceği gibi diğer hanlardan farklı olarak elçileri ve yabancı devlet konuklarını ağırlamak amacıyla kullanılmak üzere bir konut olarak inşa edilmişti. Bu han hakkında daha fazla bilgiye sahip olabilmemizin nedeni, burada kalan konukların burası hakkında yazdıkları olmuştur.

Burada 1553'te kalan Hans Dernschwam'ın hanın ahırında görüp kopyasını çıkardığı bir yazıt önemli bir tarihi belgedir: "Bin beş yüz on beş yılında bunu yazdılar. Kral Laslo'nun beş elçisini burada beklettiler. Bilayı Barlabaş burada iki yıl kalmış idi... Hükümdar Kedeyi Sekel bunu yazdı. Hükümdar Selim Bey buraya onu yüz at ile koydurdu". Bu yazıt, han yıkılırken kaybolmuştur. 23 Temmuz 1587 deki büyük Çemberlitaş yangınından Elçi Hanı kurtulabilmiş sadece kubbelerindeki kurşunları erimiştir. Burada kalan ve yazılarında Elçi Hanı'ndan bahsedenlerin anlattığına göre kare biçimindeki binanın ortasında büyük bir avlu ile kuyu bulunuyordu. İkamet edilen, zemini tuğla döşeli, her birinde ocak ve demir parmaklıklı pencere bulunan 43 adet kapalı mekan üst katta olup arkadaki odaların önünde üzeri kurşun kaplı 28 kubbeli bir revak bulunuyordu. Alt katta ise ahırlar vardı.Avluya açılan mazgallardan ışık hava alıyordu. Avluya yük arabalarının girebileceği büyüklükte üç kapı bulunuyordu. Bu kapıların iki yanında ise dükkanlar vardı. 1646'dan itibaren elçilerin Galata bölgesindeki kalmaya başla-

maları ile Elçi Hanı bu özelliğini yitirmiştir. 1652'de çıkan, üç gün süren bir yangında Elçi Hanı harap olmuş 1766 depreminde de büyük hasar görmüştür. 19. yüzyılda "Tatar Hanı" adı ile anılmaya başlayan bu han posta tatarlarının konakladığı yer olmuştur. Çok harap bir durumda olan Elçi Hanı 19 Eylül 1865 Hocapaşa yangınında yanmış ve uzun süre virane halde kalmıştır. II. Abdülhamit zamanında onun serkatibi Osman Bey'in mülkiyetine geçmiş ve kalıntıları tamamen yıkılarak yerine "Matba-i Osmaniye" denilen bina inşa edilmiştir. Bu binanın temel kazısı sırasında Bizans devrine ait kemer ve tonoz kalıntıları ile mezar stellerine rastlanılmıştır. Yeniden inşa edilen bu binada "Çemberlitaş Sineması" açılmıştır. Zamanla sinema da kapanmış ve şimdiki iş hanına dönüşmüştür.

Leblebici Hanı:

Eminönü, Tahtakale'de yer alır. Arşiv kayıtlarına göre Hürrem Sultan'ın vakfındandır. Bu kayıtlara göre göre han 16. yüzyıla aittir. Fakat duvar işçiliği 18. yüzyılı göstermektedir. Büyük bir ihtimalle bilmediğimiz bir nedenle 18. yüzyılda yeniden inşa...

İyice uyku bastırmıştı. Ne kadar diretse de bir açılıp bir kapanıyordu gözleri. İstanbul'un hanları üzerine nasıl inceden inceye bir çalışma bu böyle! Korkulur bu kızdan! Bu Allahın belası uykudan da giderek kendinden de tiksinti duyacaktı neredeyse Tarık. O ağılı uykudan kaçar gibi Şükrullah'la konuştuklarını anımsar olmuştu derinlerden ışık gibi bir parıltıyla. Mıstıkyan Han'ın nasıl Mıstık Han olduğunu anlatmıştı bir keresinde, öteden beri oralık-

ta dolaşan söylentilerden. Mıstık Han neler görüp geçirmiş, onları açık seçik anımsayamıyordu ama en sonunda beş altı kalıtçıya kalmıştı. Lüsi'nin Dede'si de onlardan birinden satın almış üç katlı koca bir bölümü. Lüsi'ye bırakmıştı Kınalı'daki köşkle birlikte. Sende yazar ukalalığı var dememiş miydi Lüsi! Roman yazmamı bekliyorlar benden. Uyku ile uyanıklık arasında sallanıp duruyordu iyiden iyiye. Mıstıkyan... Mıstık Han... Lüsi. Beni benden iyi mi tanıyorlar? Hadi oğlum yazmaya bu hanın hikayesinden başla. Lüsiciğin koca bir tarihi boşuna yazmamış ya. Hanlar ki ne yaşamlar sürmüş ne tanıklıklar etmişler tarihe. O tarihten neler kalmış insanlara; onu yazacaksın, madem yazar olmanı istiyorlar... O fırsatı da verdi sana işte Lüsiciğin. Mutlu, derin bir uykuya dalmıştı Tarık. Dış kapıdaki söyleşi sesleriyle gözlerini açıp nerede olduğunu toparlamaya çalıştı.

Aşağıda biriyle konuşan Lüsi'ydi, sıkıldı. Burada da buldular bizi. Hiçbir yerde rahat yok!

Merdivenleri bir koşu çıkıp odaya daldı Lüsi. Günaydın güzelim. Bize yol göründü galiba! İçi birden daralmıştı Tarık'ın. Lüsi, elindeki zarftan çıkardığı bir pusulayı gösterip, açıkladı. Yerevan'dan çağrı çıkarmışlar bize. Yaz boyu bütün ülkeyi gezdirip tanıtacaklarmış. Sanki böyle bir şey isteyen oldu bunlardan. Kötüsü sanırım diyasporadan Dedem de var içlerinde. Yarınki uçağa yerlerimizi ayırtmışlar. Issız bir buz parçası düşmüş gibiydi odaya. Kararı sen vereceksin Tarık. Gitme kal dersen gitmeyeceğim! Birden tepkiyle, olmaz şey dedi Tarık. Deden de çağrılmış. Olsun; karar sende olursa o anlayış gösterecektir, biliyorum. Bakarsın izin almışlar, Ani Öreni'ne geçeriz oradan. Duraladı Lüsi. Koca bir yaz

boyu kim bilir ne mutluluklar yaşayacaktık birlikte. Her şey bitmedi ki dedi Tarık. Gülümsedi; dizeler söyledi Nazım'dan "güzel günler göreceğiz çocuklar" Ona ben de inanıyorum. Başlasın ama artık!

Sonra düşündükçe keşke ben de gitseydim de çok dedi Tarık. Keşke onu da göndermeseydim dediği de oldu. Bir iki hafta bocaladı, sonunda yeni koşullara uydu ister istemez. Aylığını yüz lira artırmıştı Şükrulllah bey. Fındıklar, fıstıklar, sanavberlikler, sabah erkenden otobüse atlama, vapura yetişme derken çekip gitmişti koca yaz ayları. Yazmaya da başlamıştı uzun akşamlarda, kargalardan fırsat buldukça. Yazdığı kadarki kısmı Lüsi'nin okuyacağı günü sabırsızlıkla bekliyordu. Bazen o okuyormuş gibi düşleyip kendi kendine okuyordu:

Mıstık Han yandı; roman bu! Anlatılanların hangisi doğru, hangisi eğri, nereden bileyim? İşe tarih karıştı. Yani ortalık karıştı demektir. Artık ne kurtarabilirsek! Her dediğimiz ille de o anda doğru mu olacak? Öyle şey nerede var? Kimin her dediği doğru olmuş ki? Tarih örtbas edip saklamaz. Tüm doğrular bir biçimde çıkar ortaya. Baştan söylüyorum işte; bu romanın kimseden gizlisi, saklısı yok; ne diyorsa odur, o olacaktır! Olay şu: Gece sabaha karşı, Tahtakale'deki o tarihi han, Haliç'e kızıl kıvılcımlar saçarak çatır çatır yandı. Tahtadan kalenin hanı da böyle olur diyeceksiniz! Tahtayla ilgisi yok Tahtakale'nin. Taht (Farsça) sözcüğü ile kal'a (Arapça) sözcüğünü bağlayarak türetivermişler: "kale altı"yani. Halkımız, o sözleri biçimine getirip bilgiççe yamru yumru eden Karagöz ağzıyla Tahtakale yapıvermiş. "Kadifeci güzeli/Handadır handa/Tahtakale kurbünde/Biz size geldik on birde". Çocukların oyun tekerlemesinde dedikleri bu hanmış! "Kadifeci" de kadayıfçıdan bozmaymış. Kadayıfçılar varmış demek handa. Yalnız, ne tahtası, hanın yanmış duvarlarını bile kolay yıkamıyorlar bugün. "Nasıl yandı?" "Niye yandı?" "Ne vakit yandı?" "Kim yaktı?

Ne diyor Kuran? Bir gün Tanrı "KÜN!" yani "Ol!" demiş; sonsuz Evren, canlı, cansız ne ki var, olup bitmiş o anda. "Kendüzüne kendüzü naz eyledi/Kaaf'ı nuun'a urdu bir saz eyledi". Tasavvuf yolunda Mevleviliğin kurucusu Mevlana Zade Sultan Veled böyle anlatıyor olayı. Tanrı'nın, kendi kendine nazından çıkmış bu işler. "Kaaf'ı nuun'a vurdu", "Kün!" (Ol!) deyip yani; bir saz yapmış kendine! Tanrı'ya da böyle keyif, böyle naz, böylesi saz yakışır hani! Uslu uslu inananlara söylenmiş bu söz. İnanmayanlar dertleri-

ne yansınlar. Tanrımızın kendi keyfi için bu, akıllara durgunluk veren yüce yaratıcılığı önünde sallantılı duramazsınız! Ya inanıp unutur gidersiniz ya da inanmazsınız; aklınızdan hiç çıkmaz! Bir kulunun günün birinde "Han!" deyip Tahtakale'de, "kendüzüne" yedi katlı han dikmesine doğal ki inanırsınız. İnanılmayacak nesi var ki? 19. yüzyıl ortalarında, Osmanlı'da yani, oluyor bu demek. Tuğla, horasan harç, demir kaynaması hatıllarla kale bedeni gibi yapı. Mıstıkyan Hanı'ymış adı, Mıstık Han olmuş. Bir sürü han yapılmış o günler; onlardan biri bu. Özellikse, bunun bir özelliği var, arkasındaki avluda han boyunca bir servi salınıp duruyor. Biraz ötesinde de yıkık dökük duvar yanında külahı, peteği yıkılıp gitmiş, yarım buçuk şerefeli, kürsüsü, pabucu, gövde yarısı yabanıl otlar kaplı bir minare kalıntısı! Kim bilir, bir günler küçük bir gömütlük, bir türbe vardı belki de. Ya da bir mescit. Yıkıldı, ezildi, toprak oldu hepsi! En güçlü kral, zaman; o da Tanrı'nın emir kulu değil mi! Asıl Tanrı zamanın kendisi belki de! Servinin hiç değişmeyen sahipleri kargalar şimdi. Serçeler de gelir gider bıcır bıcır. Hanın çatısında, bacalara konan, tepesinde dolandıkları İstanbul'a bakıp dalmış, kımıltısız duran martılar, tavan aralarında yuvalanmış, kanat şakırtıları, sürekli bıraktıkları pislikleriyle hanı, akşam erken yatırıp sabahın köründe uyandıran kumrular, güvercinler var. Dönmüşlerse kırlangıçlar bir de. Bir de günün birinde gelip bacaya çökmüş, o uğursuz baykuş var! Kimi salaklar yıllardır bekler durur; işçiler çıkıp bu baykuşu öldüreceklermiş bir gün! Ne denir; beklesinler bakalım! Tanrı önce akıl, sonra sabır versin! Hepsinin üstüne İstanbul'un, kiminde yağmurların, lapa lapa karların indiği, kiminde parçalı bulutların esen yellere takılıp aşağıda olup

bitenleri gözler gibi devriye gezindiği bulutlu, güneşli mavi atlasını çektik mi, tamam, öykümüze girebiliriz artık. Mıstık Hanımıza dönelim biz gene. Derler ki ana yanından Süryani Hıristiyan kökenli, babadan Mihran adlı Ermeni bir Maraşlıymış bu Mıstıkyan Efendi. On altı yaşında gelmiş İstanbul'a, Haliç'te yağ iskelesinde hamallıkla başlamış. Denetleme, sayım, tartım işleri derken gözüne girdiği patronu, Müslüman Arap Nurettin Homasi Efendi'nin, Müslüman olması koşuluyla kızını vereceğini söylemesine balıklama atlamış uyanık Mıstıkyanımız, Mustafa Müslim olmuş. Kayınpederi öldükten sonra yaptırdığı hana Mıstıkyan Hanı demiş. Ermeni cemaatinden sızmış bilgilere göre, dönmeliği kandırmacaymış çünkü İncil okur, kiliseye gidermiş gizli gizli! Beş kızı, iki oğlu olmuş. Oğlanlar Ermeni kilisesinden vaftizliler. Kızlara diretmiş derler anaları. Anaları ölmüş, kızlar da kilisede nikahla Ermeni kocalara varmışlar. Evlenince, Kanada'dan Arjantin'e, hepsi bir yana dağılmış. Yüzyılı aşkın yıllar boyu handa neler olmuş, neler bitmiş kim bilir? Ülke dışında yerleşmiş, hanı pek umursamayan, çoğu bunadı bunayacak beş altı kalıtçısı varmış hanın. En az elli yıldır hanın yönetimini elinde tutan Polliattiler; üç kuşaktır avukat bir Levanten aile yürütür işleri. Çok çok kuşak sonra, arayanı da pek kalmayacağına göre Poliattiler üzerlerine geçirirler herhalde. Kiralar düşüktür. Kiracının ne ödeyeceği kırk yıllık Odabaşı, yetmişlik Balkan göçmeni, Poliattilerin baş adamı Hürrem Ağa'nın gönlüne kalmıştır. Çeşitli halk kesimlerinden, sınıflar, katmanlardan (Ermeni, Yahudi, Kürt, Arap, Süryani, Balkanlı, Kırımlı, Kafkaslı vb... Ağa, Eşraf, Anadolu tüccarı, komprador, işçi, köyden kopup gelmiş topraksız köylü, esnaf) kişiler tarafından çeşitli

işler (dışalım dışsatım, -bazı katlarda küçük üretim atölyeleri kiminde- avukat, muhasebe, reklam, kimi küçük gazete, dergilerin büroları, terziler, kunduracılar vb). Büyük balyaların taşınarak girip çıktığı avlularda hamallar iş görür. Hanları elinde tutan çoğu Kürt, Arap kökenli hamallardan oluşmuş hamal bölükleri vardır. Nizalar, kavgalar eksik olmaz. Bir ya da birkaç çaycı vardır katlarda. Lokanta, kebapçılar, börekçiler filan. Karnını lağım bekçileri koca sıçanlarla doyuran hırsız kediler de dolanır ortalarda. Ana kapının önündeki genişçe sokakta, çoğu Lazların meyve yüklü el arabaları dizilidir. Gelin bu Han Öyküsü'ne başlardan girelim biz! Tarih kökenlerinden. Çocukların oyunlarından girelim.

"aç kapıyı bezirgânbaşı bezirgânbaşı!
kapı hakkı nee verirsin? nee alırsın?
arkamdaki asker yadigar olsun, yadigar olsun!"

Kervanların önü ya da ardı sıra yüzyıllar boyu milyonlarca askeri canavarlar gibi boğuşturdu bezirgânbaşları. Hanların, kervansarayların yollarında, dağlarda, bellerde, kırlarda, çöllerde, haramiler, eşkıyalar, kurtlar, kuşlar beslendi etiyle, kanıyla insanoğlunun. Develer, katırlar yüklü malları uğruna yadigar ettiler artlarına takılmış yoksullar sürüsünü! Bölgelerden bölgelere mallar akıyor kanlar akıyordu bir yandan da. Selçuk'tan devraldığı mülk bu, bezirganlar, tefeciler saltanatlı Osmanlı'nın. Toprak mülkiyetine cevaz vermeyen Müslümanlığa bağlı Osmanlı, toprakları "Has-Timar" dağıtımında topraksızlara, bir çift öküzle sürebileceği parçalar biçiminde bölünmüş. Bu topraklara yönetici atananlara da "sahibülarz" denmiş. "Mülkün sahibi" değil yani. Savaşa tutuşan orduya bakıp yetiştirdiği askerleri, sipahileri göndermekle yükümlü yöneticisi. Bu düzen de zamanla soy-

guna kayınca "sahibülarz"lara da tepki duymaya başlıyor halklar. "Ekmede, biçmede yok/Yemede ortak Osmanlı!" Bir yanık Anadolu türküsü aşıkların sazları, sesleriyle yıllar yılı köylerde, bellerde, hanlarda çınlayıp durmuş. "Bu dünyanın hesabını bizden isterler/Onun için el çektiler veliler/Vay beeni beeni! Harami var deyi korku verirler/Benim ipek yüklü kervanım mı var? Oy oy oy oy!" Bu türküler söylenedursun İslam peygamberinin fethi mübini bildiren ünlü kutsal muştusu Fatih'in kılıcıyla gerçekleşip de surların aşılmasıyla kent ele geçirilince doğunun uzak illerinden gelen tüm bezirgân yollarının odak noktası, iki kıtayı birleştiren Kostantinopl (Stinpoli, yüzyıllar boyunca, ele geçirenlerin keyfince ad değiştirmiş tarihsel koca kent İstanbul'du artık). Çeşitli yörelerinde hanlar da dikilmeye başlanacaktı. Açık, kapalı çarşılar; altın avcısı sarraflar, tefeciler yuvası bedestenler nereden, nasıl beslenirdi yoksa? Görkemli yüzyıl, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Avrupa sınırlarındaki fetihler Hıristiyan Avrupa duvarına çarpıp, dış yağma kapısı kapanır. Saltanatın harcamaları için toprak satışına izin çıkar. "Malikâne" edinecekler için tefecilere kapılar açılmıştır; Osmanlı toplumu batıma eğik bir düzlemde aşağı kayıyordur artık. Aynı dönemde Fransızlara verilen kapitülasyonlar, eskilerde fetih savaşlarıyla, akıncı saldırılarıyla, denizlerde korsanlarla yağmalanan Batı ülkelerinin, içten içe Osmanlı pazarında ayrıcalıklı bir ticaret alanı kazanmasının kurnaz atılımı sayılabilir. 1838'de İngilizlerle yapılan ticaret anlaşmasıyla Fransız kapitülasyonu, İngiltere ölçüsünde genişletilmiş oldu. 1839'da Gülhane Hattı Hümayunu, 1856 İsahat Fermanı, yüzyıllardır her savaşta yenilip toprak yitiren Osmanlı Devleti'nin, düzeni yeni koşullarda ayakta tutma ça-

basıdır. Daha da karıştı işler. Bedirhaniler çıkmış, Saray'a yollanan vergiden başka kendi soygunları için binlerce yerli Hıristiyanları doğramıştır...

Roman demiştin hani! Tarihe döktün yine. Lüsi'yle Dede'si Ermenistan'dan ne öykülerle dönecekler bakalım? Aklı, düşüncesi artık yalnız Lüsi için değil Dede için de çın çın ötüyordu yüreğinde. Gelseler artık. Bu Ermenistan dalgası hiç çıkmasaydı keşke.

İstanbul'un o eşsiz sonbaharını yaşıyorlardı. Bir sabah kapısı vuruluyordu yine. Ne oldu, Hala Hanım mı geldi bizim? Yoksa? Bizim kargalar mı? O gün cumartesiydi, işe gitmeyecekti. Raife Hanım'a da akşamdan söylemişti. O da öğle yemeğinin ardından alışverişe çıkacaktı oğlanla. Kapıda Tarık'ın karşısındaki Zilan'dı. Sana sözüm vardı Tarık, birlikte taşlayacaktık kargaları, bugün denk geldi. Yürü bakalım! Soluk, ince bir gülümseme vardı yüzünde. Sessizce Zilan'ın yanında yürüyordu Tarık. Şaşkınlıktan kurtulamamıştı daha. Zilan, Kısıklı'da gelip duran bir otobüse çekince, aynı şaşkınlıkla o da gelen arabaya girdi onunla. Boş sayılacak otobüste ön sıraya geçip iki oğlan çocuğu bir anneye tepedenmiş gibi bakan orta yaşlı adamın yakınında bir yere ilişmişlerdi ki arka sıradan çıkıveren biri eğildi adama. "Kemal Pir'in size selamı var" deyince kadının yanındaki herifi birden tanıdı Tarık. O it değil mi demeye kalmadı, herifin arkasından bir tabanca patlamaya başlamıştı. DAN... DAN... DAN... Adam da tabancasına davranıp da kan revan kolu düşüverince kadın, oğlanlar da çığlık çığlığa kaldılar. Evet o herifti bu. Elinden eksik etmediği kalın lata sopaların adları gözünde sıralandı bir bir, "Koçum", "Kuzu", "Kara Bela", "Yavrum Ye Beni!" Seni de yediler işte. Helal olsun!.. Müdür Yıldıran. Seni de yıldırdılar. Soyunu sopunu da... Otobüs-

ten nasıl çıktıklarını nereye doğru yürüdüklerini bir türlü toparlayamıyordu Tarık. Ben yazıhaneye gidiyorum, dedi Zilan, hocalara uygun biçimde haftalık rapor vereceğim, senin sağlığınla ilgili. İyileştin sanırım artık. Sen de işine gücüne bak! Kimse bilmemeli olanları. Yaz bunları. Yazarımız ol bizim. Ama anahtar gizlerini sımsıkı saklı tut. Onlar sana emanet. Kocam dağda gerilla, vuruşuyor. Siverek'te on yaşında çocuğumuz var. O da size emanet akıllı kardeşim. Sağlıcakla kal. Küçük Çamlıca'ya giden bir kırdaydılar, gülümseyerek uzanıp hiç beklemediği bir anda kucakladı, yanaklarından öptü Tarık'ı. Yine gülümseyerek baktı, sevgilini duydum sevindim dedi. Onu da kucakla benim için. Hadi, kara kargaların olmadığı mutlu günlere. Çekip gitti.

3
Aydınlığın Yeni Kapıları

Beni bırakıp Emenistan'a gitmenin tam da vaktini bulmuşun Lüsiciğim. Ben de seninle mi geleydim keşke! Askerlik sorunu takıldı kafana değil mi! Bak Kürt ablamız taktı mı kafasına böyle şey? Hem o gün hem ertesi, bütün medyada manşet olmuştu. Dağdan görevli gelen birileri yapmış bu işi. Olayın iki adım ötesinde polis karakolu vardı; onlar da şaşkındılar. Söylenenler birbirinin yinelenmesiydi. Daha çok gazeteciler peşinde görünüyorlardı işin. Sabahın erken saatinde elinde koca manşetlerle cezaevi

müdürünün öldürülmesiyle ilgili haberleri mi götürüyordu Dereboğazı'na. Ermenistan'dan dönen –bakarsın Dede'si de dönmüş– Lüsi'yi, Dede'sini mi görmeye gidiyordu yoksa? Dereboğazı'nda camlı büronun kapısında ışıl ışıl toz mavili gülümsemesiyle Lüsi'yi görünce donmuş gibi kaldı birden. Bak bir de nasıl gülüyor! Dedesi nerede bunun. Lüsi birden fırladı kollarını doladı boynuna, sayısız ateşli öpücükle donattı yüzünü.

- Keşke ben de sizinle gelseydim Erivan'a. Seni dinlemediğim için bin pişman oldum sonra.

- Biz Erivan'a gitmedik ki.

Ne diyor bu kız; Erivan'a gitmemişler mi? Peki ne cehenneme gitmişler bunca zamandır! Böyle de de ye taşı kafana!

- Biz de dün gece geldik. Dedem biraz yorgundu. Adada bekliyor bizi. Soruları ona sorarsın canım. Motorluyla gideceğiz adaya. Aylardır benim de içim yanıyor seni anımsadıkça. İyisin değil mi?

Güldü Tarık.

- Korkma canım taş gibiyim... Sen haklı çıktın galiba! Düşmanlarımı öldürdüm.

Birden duralar gibi oldu. Ölçüyü kaçırdık mı yoksa? Lüsi pek bir şey anlamış görünmedi. Günün yaygaracı manşetlerine göz atıyordu. Haydi kaçalım, ben izin aldım ama Şükrullah Bey neredeyse dönecek bankadan. Lafa tutar şimdi. Lüsi Tarık'ın koluna girdi; fırladılar yazıhaneden.

- Erivan'dan niye vazgeçildi söyler misin?

- Onları Dedemden dinleyeceksin. Dedemin sana anlatacağı o kadar çok şey var ki. Bir de seninle dinlersem ben de çok şey öğrenmiş olacağım. Dedem sık sık mutlulukla takılıyordu bana. Onu dinlediğim yokmuş, aklım hep sendeymiş!

- Deden hiç görmeden beni de iyi anlamış galiba!

- Hiç kuşkun olmasın canım. Senin Diyarbakır Cezaevi'nde çektiklerini benden çok daha iyi biliyor.

- Onlar da bayatladı artık benim bir tanecik Lüsim!

Cıvıl cıvıl gülüyordu Lüsi,

- Ben şaşmayacağım herhalde. Biraz daha mutlu olacağım.Tekneden inip tepedeki köşke doğru çıkarken sımsıcak tutuşmuşlardı elleriyle. Balkona yaklaşıp koltuğa çökmüş mutlulukla onlara bakan Dede'yi görünce koşarcasına fırladılar birden. Dede de kalkıp merdivenlerden indi, ikisini birden kucaklayıp göğsüne bastırarak karşıladı.

- Hoş geldin oğlum. Yaşadığım en güzel günlerden biri bu işte! Siz daha çok yaşayacaksınız.

- Siz de Dedeciğim siz de.

- Kuşkun olmasın! Benim de sizlere borçluluk günlerim var daha. Anlatarak size bırakacağım çok şeyler var.

Balkondaydılar.

- Haydi Lüsiciğim. Birlikte ilk kahvemizi balkonda içelim.

Güldü.

- Pardon Lüsiciğim. Kahve yasaktı bana.

- Biz de içmeyeceğiz Dedeciğim. Yazıları konuşalım.

- Tarık oğlumun yazdıklarını konuşalım; bu da güzel.

Tarık kızardı birden. Erivan dönüşünde Lüsi'ye okuyacağım epeyi şeyler yazmıştım. Hepsi çürüdü gitti. Ama güzel şeyler yazacağım, söz size Dedeciğim.

Dalgın gülümser bakıyordu Dede. Kısıklı'da binbaşının öldürülmesini duymadı mı nedir bu adam? Lüsi biliyor olmalıydı. Bak Tarıkçığım dedi. Erivan

taslağını ben bozdum. Önce Der-Zor'u gezdik onunla. Gezerken de bütün notları aldı o. Sana anlatacaktır. Musa Dağı olaylarını da. Daha bir sürü şey. Onların tümünü bütün ısısıyla yaşadım ben. *Ermenilerin Golgothası* kitabını yazan Tokatlı Krikor Balakyan, o kitabı yazdığında Paris'teydim. Yol boyu notlar tuttu kızım. Hepsini sana biriktirdiğini biliyordum Tarıkçığım. Der-Zor çöllerinde dolaşırken yılan, çayan, çeşitli akrepten kızıma zarar gelirse diye ödüm kopuyordu bir yandan da. Bu tür ağrılara karşı kullanacağım ilaç, ampul, iğneler vardı çantamda. İttihatçılar yaptı bu soykırımı: Talat Paşa, Enver Paşa, Başbakan Sait Halim Paşa. Bakan Maliyeci Cavit Bey; hükümet böyle bir resmi karar almadı diyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki mahkemede üçü için de asılarak öldürülme kararı verildi. Cemal Paşa Tiflis'te, Talat Berlin'de, Sait Halim Roma'da Ermeniler tarafından öldürüldü. Enver Paşa manyağı Basmacılar İsyanı'nda kendi buldu belasını. Daha önce Bakü'deki Mustafa Suphi'lerin Komünist Partisi'ne bir bildiri vermiştir. O bildiriyi yazanın Bolşevik Partisi'nde Yahudi kökenli Karl Radek olduğu bilinir. Bu katil İttihatçılar aslında Mason kulüpleriyle bağlantılıdırlar. Abdülhamid'in kişisel servetinin idaresinde görev yapmış, Sakızlı Ohannes'in liberal ekonomi tavsiyelerinden de etkilenmişti İttihatçılar. Ermeni Ohannes Osmanlı paşasıydı, iktisat dersleri verirdi maliye mektebinde. Sakızlı yakıştırması da gıdısını eritmek için bol bol sakız çiğnemesinden gelirmiş. O yıllarda yeni yeni duyulmaya başlayan sosyalizmi, komünizmi; "Mesela bir saati bir adam güzel kullanıp vaktini bilir iken bu saati yirmi kişiye taksim etmek lazım gelse, o saatin her bir parçasını bir adama verilse saat harap olur gider. İşte fabrikaların taksimi de budur"

diye anlatırmış. Şanslıymış, 1915'ten önce eceliyle ölmüş. Osmanlı parlamentosundan vatansever Zohrab Efendi gibi kafası taşlara vurula vurula can vermek de vardı. Krikor Zohrab hukukçuydu, gazeteciydi, mühendisti, yazardı, milletvekiliydi. Farklı halkların Osmanlılık temelinde bir aradalığını savunur, kendini hem Ermeni hem Osmanlı görürdü. İlk tutuklananlar arasında değildi. Ona sıra 2 Haziran'da geldi. O akşam İstiklal Caddesi'ndeki Cercle d'Orient Kulübü'nde Talat ile yemek yemişler. Eve gitmek üzere masadan kalktığında Talat da kalkmış, Zohrab Efendi'yi öpmüş yanağından. Şaşıran Zohrab "Bu iltifat neden?" diye sormuş. "İçimden geldi" demiş Talat. Yolda tutuklanarak Erzurum milletvekili Vartkes Serengülyan ile birlikte Diyarbakır'a doğru yola çıkarıldı. Urfa yakınlarında İttihat tetikçisi Çerkez Ahmet'e vahşice öldürttürüldü. Çerkez Ahmet bu katliamının üstüne "Van toprağını Kabe toprağına çevirdim" demiş. Balakyan'ın Golgotha yolunu, onunla katedenlerden biri de besteci, müzikolog, orkestra şefi, Rahip Gomidas'mış. Kurtulan birkaç kişiden biriydi o da, çektiği, gördüğü acıların delirttiği Gomidas'ı Balakyan, "Ağaçları, saldıran eşkıyalara benzetiyor, korkmuş keklikler gibi kafasını sürekli paltomun altına sokuyordu" diye anlatırdı. Almanya'da ünlü konservatuarda aldığı müzik eğitimini başarıyla tamamlayıp ülkesine dönünce Anadolu'yu bölge bölge gezerek Ermenice, Kürtçe, Farsça, Türkçe halk türkülerini derlemişti Gomidas. Uzun yıllar süren bu çalışmasından üç bini aşkın, ağırlıklı olarak Ermenice ezgiyi notaya geçirdi. Paris'te bir hastanede yatıyordu son günlerinde. Ziyaretine gittim. Yaşıyor muydu sanki. Golgotha yolu sürüyordu, İttihatçı Mason Talat Paşa Der-Zor'da Suriye

çöllerine sürdürmüştür Ermenileri. Devlet emriyle bir milyona yakın Ermeni öldürtülmüştür bu çöllerde.

Kızgınlıkla, giderek nefretle değil daha çok üzüntüyle konuşuyordu Dede. Nasıl sevmezsin böyle birini. Dede'nin anlattıkları bitecek gibi görünmüyordu. Öylesine birdenbire başlamıştı ki korkuyor olmalıydı bildiklerini anlatamadan ölüp gitmekten. Öğle yemeği yemediklerinden karınları da acıkmıştı iyiden iyiye. Dede de acıkmış olmalıydı.

- Hadi, bu laf bitmez. Odanıza gidip yerleşin. Akşam yemeği benden bugün. Yollar boyunca Lüsiciğim benim Ermeni yemeklerine alıştı zaten. Tarık da katlansın bugünlük. Ben mutfağa iniyorum. Tüm gerekli şeyleri sabah erkenden aldırdım.

Lüsi kendi odasına götürmüştü Tarık'ı.

- Madem kargaları kovdun artık bu odada birlikte kalacağız.

- Dede ne der?

- Dedem mutlu olur bizim mutluluğumuzdan ancak.

- Kargaları kovamadıysam ya, beni kovacak mısın odadan?

- Olur mu Tarık, seni hiç kovar mıyım, merak etme kargaların gitmesini beklerim sonuna kadar.

Dede girişteki ufak yemek odasında masayı düzenlemiş, onları bekliyordu. Söyle bakalım damat, benim adım ne? Şaşaladı Tarık, Dede dedi. Ama asıl adım ne biliyor musun? Bilmem! Lüsi de hiç söylemedi. Dede yandaki komodinin çekmecesinden içinde onlarca Ermeni ismi olan bir liste çıkardı. Seç bakalım içinden bir isim benim için dedi. Yalnız Hınçak olduğumu unutma. Bu Dede, Türkiye'deki azınlıklar içinde, 1924'te Beşiktaş Akaretler'de Dr. Şefik

Hüsnü'nün evinde kurulmuş ve Komintern'e üye olmuş bir partinin, TKP'nin kurulmasında payı olan Hınçak Partisi'nin bir üyesidir. Sosyalist Hınçak Partisi'nin başına gelenleri bilir misin? Nereden bileceksin. 1914 yılının haziranında Talat, Enver, Cemal Paşa'lara suikast yapılacağı ihbarı ile Hınçak Partisi üyesi 120 kişi gözaltına alındı. Bunların 49'u tutuklandı. Davaları yaklaşık bir yıl sonra sonuçlandı. Paramaz da vardı aralarında. Partimizin merkez komitesinden. 15 Haziran 1915'te Paramaz ve 19 yoldaşımız Beyazıt Meydanı'nda asıldı. İdamların tek Ermeni tanığı Papaz Kalust Boğosyan yazdı bunları. Paramaz'ın idam sehpasında dedikleri sana tanıdık gelecektir. İlk önce Paramaz'ı çıkarmışlar darağacına. İdam sehpasında, "siz, sadece bizim vücudumuzu yok edebilirsiniz fakat inandığımız sözleri asla... Ermenilik, ülkenin doğusunda özgür ve sosyalist Ermenistan'ı selamlayacaktır!" diye haykırdıktan sonra ip boğazını sıkarken son sözleri: "Yaşasın Sosyalizm, Yaşasın Ermenistan" olmuş.

Partiye yürekten bağlıydı Paramaz. Bak! Partinin tüzüğü var burada dedikten sonra tekrar çekmeceyi açmıştı Dede, dokuz on sayfalık bir kağıt tomarı çıkardı. Şöyle bir göz attıktan sonra birkaç maddeyi yüksek sesle okumaya başladı.

- Eğitimin genel ve lâik olarak mecburî ve ücretsiz olması. Hükümet tarafından ve her bölgenin bağımsız yönetim kurullarından ihtiyacı olanlara yardım edilmesi. Erkek ve kız çocukları için sanat eğitiminin verilmesi.
- Eğitimin kendi ana dili ile yapılması şartıyla her bir unsurun ilk, orta ve yüksek dereceli okullar açabilmesi ve adı geçen okullarda resmî dilin öğrenilmesinin zorunlu olması şartıyla hükümet tarafından ve yerel bağımsız yönetim kurullarından bütün unsurlara para yardımı yapılması.

- İşçilerin günde sekiz saatten fazla çalışmaması.
- Haftada bir kez kırk iki saat aralıksız olarak dinlenme.
- Sosyal Demokrat Hınçakyan Örgütü, Osmanlı Devleti'nden ayrılma eğilimlerini (Separatisme) bütünüyle reddeder. Sosyal Demokrat Hınçakyan Örgütü'nün bu ana tüzük kararlarını onaylayan ve kabul eden güzel ahlaklı ve yirmi yaşını tamamlamış her şahıs; millet, mezhep ve cinsiyet ayırmaksızın örgüte girebilir.
- Osmanlı ülkesindeki milletler arasında dil ve kültür açısından çok önemli farklar olup bunların etkisinden kurtulmak mümkün olamayacağına göre Osmanlı ülkesinde sosyal demokrat örgütünce sosyalist ve sosyalizme ait yayınların genelleştirilmesi için en uygun yolun, bütünü örgüte üye olması şartıyla her millet için özel örgütler meydana getirmektir.

Dede kağıtları yerine koyarken Tarık'ta 1910'larda yazılmış bu parti tüzüğünü tartıyordu kafasında. Dede, üzgün bir sesle sürdürdü;

-Yazık ki Ermenistan Komünist Partisi, iktidara geçtiği komünist çağda, Ermenistan Komünist Partisi dışındaki tüm sol hareketleri lanetledi. Onlara göre, gerçekten komünist olsalar Ermenistan Komünist Partisi'nin üyesi olurlardı.

Tekrar listeyi aldı eline Dede, Tarık'a uzatırken;

-Bak bakalım dilimizin zenginliğine. Bir isim de buluver bana, dedi.

Tarık, uzunca listeye göz gezdirdi. İsimlerin kökenlerine dikkat ediyordu. Sahi ne kadar zengin bir dildi. Dedeye hiçbir ismi yakıştıramıyordu.

Abah : Çalışkan (Ermenice)
Ağaton : İyi (Yunanca)
Ağazar : Tanrı bana yardım edecek (İbranice)
Ağeksandr: Koruyucu Erkek (İskender Yunanca)

Aharon :	Dağlı (İbranice)
Amir :	Prens (Arapca)
Andon :	Eşsiz (Latin)
Artak :	Çevik, hızlı (Pehlevice, Ortaçağ Farsça'sı)
Ardaşir :	Kızgın, sinirli aslan (Persçe)
Bağdasar :	Tanrı kralı korusun (Asurice)
Daniel :	Tanır beni yargılar (İbranice)
Emin :	Güvenilir (Arapca)
Merujan :	Güneşin gücü (Pehlevice)
Mesrob :	(Kökeni bilinmeyen eski bir isim)
Mihrtad :	Güneşin yarattığı (Eski Persçe)
Minas :	Müthiş (Eski Mısır ismi)
Mirak :	Küçük prens (Eski Persçe)
Nerses :	Mesaj (Pehlevice, Ortaçağ Farsça'sı)
Sarkis :	Gökkuşağı (Persçe veya Asurice)

Bulamadın mı bir isim? dedi Dede, sonra bakarsın. Hadi soğutmayalım yemeği. Fırında palamut yapmıştı. Limon dilimleri, defne yaprakları arasında pişmiş palamutun soğanlı, domatesli sosu vardı başka bir kapta. Tarık pek sevmezdi palamutu ya, sosuyla çok lezzetli olmuştu. Masada roka salatası ile Ermeni pilakisi de vardı. Bu bildiği pilakiden daha renkli görünüyordu. Salçalı, domatesli, sarımsaklı, maydanozluydu. Bir de şarap açmıştı. Kendisi çok az içermiş. Yediklerine dikkat ediyordu.

Yemekten kalktıklarında Tarık aklındaki onlarca soruyu Dede'ye sormak isteğiyle sabırsızlanıyordu. Kimdi Ermeniler, nereden gelmişlerdi. Dinleri, dilleri... Onun bildikleri, çevrede dolanan söylentilerden öte geçmiyordu. Ne bir kitap ne bir yazı, tarih kitaplarında ne de bir değinme görmüştü. Dede ne büyük şanstı bu halkı tanımak için. Lüsi ile Tarık sofrayı toplayıp bulaşıkları yıkarken Dede de biraz dinlenmek

için odasına çıkmıştı. Tarık'ın yaşadığı mutluluk tarifsizdi. Kargaların gitmesiyle hayatı her anlamda iyiye gider olmuştu.

- Dede'nin adını söylemeyecek misin bana?

- Söylerim elbette ama hiç sormadın ki. Adı Hovnan.

Hemen listeyi eline almıştı Tarık. H harfini arıyordu.

- Boşuna arama, "güvercin" demek.

Hovnan Dede, Hovnan Dede diye tekrarladı birkaç kez. Yok, olmuyor, en iyisi Dede demek.

- Ne zaman uyanır Dede? Anlatmayı sürdürür mü?

- Sürdürmez olur mu Tarıkçığım, anlatmayı borç biliyor. Hem unutmamak için anlatıyor hem de bir gün bunları yazacağını umuyor.

- Sen her şeyi biliyorsundur o zaman.

- Çoğu şeyi biliyorum, bazılarını yeni öğreniyorum ancak kendi ailemizin başına gelenleri bana anlatmadı. Korumaya çalışıyor aklınca beni, acılarla baş edebileceğim yaşlara gelmemi bekledi. Der-Zor'a gittiğimizde bütün açıklığı ile anlatmaya başladı bildiklerini. Demek ki o yaşa eriştim.

Merdivenin gıcırtısı ile suskunlaştılar. Dede yavaş yavaş iniyordu. Çay demlenmek üzereydi. Keki yeni fırına koymuşlardı.

Pastırma yazı dedikleri ılıklıktaydı hava.

- Hadi evin önündeki terasa çıkalım, dedi Dede.

Geniş minderli oturma alanına geçtiler. Tarık'ın gözleri merak dolu ışıldıyordu. Sorularını sıralamaya başlamıştı ki,

- Yoruldum bugün çocuklar, dedi Dede. Artık hep buradayım. İlk kez bir kış geçireceğim bu ada evinde. Uzun gecelerde söyleşir dururuz. Günler torbaya girmedi ya. Daha seni de dinleyeceğiz damat.

Tarık'ın işinden, hayatından üstünkörü konuştular. Dede'nin, "sizin binbaşı pisliğini temizlemişler dün", sözleriyle aniden irkildi Tarık. Sanki öldüren kendisiymiş gibi kızarmıştı yüzü, soğuk terler dökü-yordu.

- Kimi, hangi binbaşı, haa bizim diye kekeledi bir an, sonra biraz toparlanıp evet, evet sabah gazetelerde gördüm ben de, diyebildi güçlükle.

-Böyle olacağı belliydi. Zulmedenden hesap sorulur, sorulsun.

Uzun bir sessizlik oldu. Acaba Dede bir şeyler biliyor muydu, bilmiyorsa da benim halimden anlamış olmalı. Biraz canı sıkıldı Tarık'ın. Dede konuyu adanın havasına, suyuna döndürünce rahatladı. Lüsi ile Tarık'ın gözleri birbirinden ayrılmıyordu. Bir baş başa kalsak! Dede duyumsamış olmalıydı.

- Hadi, erken yatalım bugün çocuklar, daha yolculuğun yorgunluğunu atamadım üstümden. Allah rahatlık versin.

Dede çekip gidince inanılmaz ölçüde mutlu kalmışlardı baş başa. Odalarına geçtiler hemen.

- Meme istiyor musun?

- Ağlamıyorum ki.

- Güveniyor musun gerçekten?

- Senden başka kime güvendim ki?

Sessiz bakıp duran Tarık'a sokuldu, sımsıcak kollarını doladı boynuna; birkaç dakika sonra çoktan yaklaştıkları geniş yatağa aynı ortak mutlulukla yıkılıverdiler. Tarık elinde olmadan yine kaygılara düşmüş gibi oldu. Lüsi de sezinlemiş gibiydi. Elini göğsüne atarken, meme istiyor musun canım? deyince Tarık birden toparlandı. Onları istemeyeceğim hiçbir anımız olmayacak galiba Lüsiciğim. Her şeyim onunla başladı. Evet, dediği gibiydi Lüsi'nin, taş gi-

biydi Tarık. İşin güzeli o binbaşıyı öldüren "DAN-DAN-DAN" seslerinin üçü de sanki sabaha kadar kulağında patlamıştı Tarık'ın. Bu sesler, ilk kez bölüşerek tattıkları o benzersiz cinsel doyumlarda salıncak gibi kolan vurmuştu bu mutlu anlarına. Dede, çocuklar kahvaltı hazır diye seslendiği zaman, Tarık tam bir mutlulukla sıçradı. Lüsi yapmacık bir üzüntüyle baktı, söylendi; ben nereden bilirdim başıma bunların geleceğini. Senden ricam sakın sana yetmiyorum diye kafama bir kaya vurma. Kahvaltıdan sonra adada kısa bir yürüyüş yapıp, bir kır kahvesine oturdular. Sohbet sürüyordu:

- Dede, Lüsi diyor ki Ermeniler Anadolu'ya milattan önceki yüzyıllarda gelmişler. Öyle mi?

- Bazı buluntular böyle söylüyor oğlum. Bildiğim kadarıyla anlatayım.

Çoğu halkın geçmişindeki belirsizlikler gibi Ermenilerin kökeni de belirsiz. İşin bir halk söylenceleri tarafı bir de bazı kaynaklara dayanan çalışmalar var.

Halkımız arasındaki yaygın inanışa göre yeryüzüne çıkmış ikinci "Adem" olarak benimsenen Nuh'un gemisi, Ararat'a vardığında ilk yerleştikleri yer Ermenistan olmuş. Burada uzunca yıllar yaşadıktan sonra Babil'e gitmişler. Nuh'un oğlu Yafes'in soyundan gelme Ermenilerin öncüsü Hayg, Babil'de süren zalimliğe, kötülüğe karşı başkaldırmış bir gün. Nuh'un gemisinin topraklarına geri dönmeye karar vermiş. Babil'in zalim lideri Peg, onu gizlice takip etmiş. Aralarında çıkan savaşta Hayg Peg'i öldürmüş. Bu iyiliğin kötülüğe karşı zaferi olarak anılmıştır hep. Ermeni anlamına gelen Hay kelimesi, Hayg'ın kurduğu, oğullarının sürdürdüğü krallıklarla Ermeni halkının kutsal tarihi başlamış. Nuh'un soyundan gelmek demek dünyada yeniden hayatı başlatacak olan, Tanrı tara-

fından seçilmiş, kutsanmış insanlar demek oluyor. Hıristiyanlık tarihinde Ermenilerin kendilerini özel, farklı konumlandırışının temeli işte buna dayanıyor. Ermenilerin her şeyde birinci olma duygusunun kökeni de bu olmalı.

- Hıristiyanlıkta nasıl farklı bir yerde duruyor Ermeniler, diye araya girmişti Tarık.

Dede biraz düşündü. Yorgun gözleri, kırışık yüzü bilgeliğine bilgelik katıyordu.

- Dur hele Damat, oraya da sıra gelecek. Bu efsanelerden sonra şimdi biraz da gerçek tarihe bakalım. Yunan kaynaklarında geçer Ermeniler. Ünlü tarihçi Herodotos'a göre aslen Trakyalıymışız. Buradan Frigya'ya oradan da ilerleyip Fırat'ın batısına geçmiş, yerleşmişiz. Dilimiz Frigyalılara, adlarımız, giyimimiz Medlere benzermiş. Tarihçi Strabon'a göre ise iki ayrı yerden gelmişiz bölgeye, güneyde Zagros, batıda Frigya'dan. Anlayacağınız antik Yunanlılara göre bölgenin asıl sakini değilmişiz.

Tarihimiz ile ilgili bir de arkeolojik bulgular, akademik çalışmalar, çeşitli kaynaklardan yola çıkarak yapılan saptamalar var. Tabi bunlar da henüz her şeyi açıklamıyor. Ermeniler, yaşadıkları bölgenin asıl sakinleri miydi yoksa Frigyalılarla birlikte Balkanlardan gelmiş bir Hint-Avrupa kolonisi miydi bilinmiyor. Ermenice Hint-Avrupa dil ailesinin ayrı bir kolu. Binlerce yıldır yaşadıkları coğrafya doğal sınırlarla çevrilmiş. Doğuda Aras ve Kura nehirleri, kuzeyde Pontos dağları, güneyde Toroslar ile Yukarı Zagros dağları batıda ise Fırat Nehri ile iç Torosların kuzey sırtı arasına yerleşmişler. Bu coğrafi yerleşim halkımızın başına gelenleri belirlemede ne çok etkili olmuş. Çeşitli halk akınları, Asya Avrupa geçidine yerleşen halkımızın dilinde, dininde, kültüründe izler bırakarak geçip git-

mişler. Gelenler bazen sürmüş, bazen yok etmek istemiş, bazen de bizimkilerle kardeşçe yaşamışlar. Bu bölgenin yararı da olmuş. Sıradağlarla örülmüş bu mekan Ermenilerin güçlü bir merkez etrafında birleşmiş tek bir devlet olmasını engellediğinden kralları düşse bile kültürlerini, kimliklerini koruyabilmelerini sağlamış. Asurlular, İskitler, Yunanlılar, Romalılar, Persler, Araplar, Kürtler, Türkler, Moğollar, Türkmenler, Ruslar bu cezp edici yerde izler bırakmışlar. Tarihte Ermeni krallıklarının kurulduğu, yıkıldığı uğraklar da oldu. Daha yakın tarihlere, son yüzyıllara bakacak olursak iki ayrı Ermeni dağılımı görürüz. Biri göçlerle, istilalarla yer değiştirerek dünyanın dört bir yanında yaşamaya başlamış Ermeni diyasporası, diğeri her şeye rağmen tarihi Ermenistan'da yaşamayı sürdürmüş olan, din adamları ya da derebeyleri tarafından yönetilerek iç bütünlüğü korunan, zanaatkar, çiftçi Ermeniler. İşte biz, bu coğrafyada kalan atalarımızın soyundan bugünlere gelmişiz.

Hava esmeye başlayınca kalkıp eve gittiler. Meyve ağaçları ile dolu bahçeyi çevreleyen duvar esintiyi kesiyordu. Bahçede onlarca meyve ağacı vardı. Birkaç elma toplayıp, güzelce doğradı Tarık. Mis gibiydi kokusu. Dede'nin zihni ne kadar açıktı. Bıraktığı yerden sürdürdü;

Hıristiyanlığın kabulünden önce bölgeyi işgal eden halkların dinlerinden etkilenmiş, ona kendilerine has bazı şeyler ekleyerek özgünleştirmişler. Hıristiyanlık öncesinde Ermeniler arasında en yaygın inanış Zerdüştlük olmuş. Hatta "madag" denilen, Zerdüştlüğe özgü kurban kesme adetini hâlâ yaşatan Ermeniler var. Helenistik dönemde antik Yunan inanışları da halkımızı etkilemiş. Dördüncü yüzyılın başlarında, tarihi Ermenistan'da yaşayan Hayk halkı

ve diğer gruplar Aziz Gregor'un öncülüğünde, Gregor'un Hıristiyanlık anlayışı etrafında toplanmış, Hıristiyanlığı kabul etmişler. Ermenilerin Hıristiyanlığı ilk kabul eden topluluk olduğu yaygın bir kanıdır. Kısa sürede İstanbul merkezli Bizans kilisesi ile Ermeni kilisesi arasında çıkan siyasi sorunlar ve öğreti farklarından sonra 451 yılında Ermeni kilisesi yolunu Ortodoks/Katolik kilisesinden ayırıp ayrı bir ulusal kilise olmuş. Adı Ermeni Apostolik Kilisesi olan bu kiliseye Gregoryan kilisesi de denir. Ermenilerin büyük çoğunluğu bu kiliseye bağlıdır. Katolik ya da Protestan Ermeniler de vardır ya bunların sayısı azdır. Ulusal bir kilisedir Gregoryan kilisesi.

Kapı çalmasa daha anlatacaktı Dede. Lüsi koşar adımlarla açtı. Kısa süre sonra döndü;

- Recep Usta diye biri seni soruyor Tarıkçığım.

Şaşırdı Tarık, nereden çıktı bu adam şimdi, burayı nasıl buldu? Yoksa polisler mi gelmişti eve. Yine bir sarsıntı geçirir gibi olmuştu

- Bahçeye alayım mı konuğunu?

- Yok gerek yok, ev sahibim, ben kapıda konuşurum, diyebildi güçlükle.

Kapıya geldiğinde Lüsi bahçede kalmış, yalnız bırakmıştı onları.

- Kusura bakma rahatsızlık verdim Murat arkadaş ancak başka çarem yoktu. Dün akşam eve gelmeyince sabahtan işyerine gittim. Şükrullah Bey vardı dükkanda. Dün adaya gittiğini bugün de gelmediğini söyledi. Hay aksi, nasıl da unutmuştu gelemeyeceğini haber vermeyi. Ona sordum, konu önemli dedim, ısrarcı olunca verdi buranın adresini. Beni de dönüşte haberdar et dedi. Ha bir de Tarık adıyla biliyorlarmış seni. Kurnaz bir gülümsemeyle söylüyordu. Ben de kapıyı açan kadına öyle sordum.

- Ne oldu? Kötü bir şey yok inşallah!

- Yok, yok, hayırdır diyelim hayır olsun. Biraz konuşsak, yürüsek şöyle olur mu?

Rahatlamıştı Tarık, konunun onunla ilgisi yok gibiydi. İçeri davet ettiyse de "sen de konuksun, konuğun konuğu olmak yakışık almaz" diye geri çevirdi. Evin arka sokağında bir ileri bir geri yürüyorlardı.

- Bodrum'da yer bakıyorduk hani, lokanta ya da otel gibi bir şeyler. Uygun bir yer bulduk sonunda. Küçük bir otel. Kışları Almanya'da yazları burada geçireceğim bir süre. Bir arkadaşım vardı sana sözünü ettiğim, onunla ortak aldık işletmesini. Kışın iş az olur ya yine de birinin hep durması lazım başında. Annem seni çok sever bilirsin. Günü geldi, gel bizimle, müdürü ol otelin. Senden güvenilirini mi bulacağım. Biliyorum çok ani oldu ama öyle gelişti işte. Hatırlamıştı Tarık. Adama bak, ilk tanıştıklarında anlattığı tasarıyı gerçekleştirmiş. Oteli de bulmuş, düzeni kurmuş. Başında da ben olacakmışım. Geç kaldın Recep Usta, iyi ki geç kaldın. Hemen karar vermene gerek yok, düşün taşın. Ben daha iki hafta orada olacağım. İki günlüğüne geldim İstanbul'a. Emlakçıya satılığa verdim evi. Buralarla bağımızı koparıyoruz büsbütün. Annemle Yaşar'a ev bakıyorum orada. Yarın sabah döneceğim Bodrum'a. Gelip yüz yüze konuşayım dedim. Gelirsen başımızın üstünde yerin. Sana da iyi gelir oralar. Yok gelmezsen ev satılana kadar kalabilirsin Murat arkadaş. Belki yeni sahiplerinin kiracısı olarak kalırsın. Kusura kalma belki bozulacak düzenin. Ne diyecekti şimdi bu adama Tarık. Ben iyileştim, kala kala kaygılı gecelerin anısı, kargaların ölüsü kaldı Bulgurlu'da. Ne de iyi denk gelmişti. Her şeyden kurtulmalı.

- Ben Bodrum'a gelemem Recep Usta, dedi. Biliyorsun burada doktorlarım var, işim var. Sizin yolu-

nuz açık olsun. Yolunda gider umarım işleriniz. Taşınmak bana da iyi gelecek. Dereboyu'na gidip gelmekte zorlanıyordum. Daha yakınlarda bir ev bulur taşınırım. Beni düşünmeyin siz. Yaşar'ı, Raife Hanım'ı gitmeden görürüm umarım ki. Görürsün tabi, evin satılması, yeni ev bulunması aylar sürer daha. Bir kere daha düşün Murat arkadaş, orada da doktor buluruz sana, iş dersen hazır, bir de kışın gör Bodrum'u, asıl güzelliği o zaman meydana çıkıyor diyordu Recep Usta. Sağ ol beni düşündüğün için Recep Usta, dedi Tarık. Ziyaretinize gelirim Bodrum'a, söz. Sen bilirsin, hadi bana müsaade. Sarıldılar birbirlerine. Hakkını helal et! Ne hakkı vardı sanki, "helal olsun!" Dereboğazı'ndan çerez alacağım otel için, ne diyeyim Şükrullah Bey'e diye geri döndü tam gidecekken Recep Usta. Ne deseydi. Tarık burada dünyayı unuttu, keyfinde, sefasında mı diyecekti? Utanmıştı. Bu hafta gelemeyecekmiş dersin.

Recep'ten ayrılınca eve döndü. Dede ile Lüsi merakla bekliyorlardı. Olanı biteni anlattı. İşi kabul etmediğini söyleyememişti. Dede Tarık'a yaklaşıp omuzlarından tuttu. Gitmeyi düşünmüyorsun değil mi Damat? Al sana işletme. Bu köşkü, hanı işletin birlikte. İçten gülümsüyordu Dede. Benim sizden başka kimim var. Kızımın drahoması bunlar. Hem dul hem senden bir yaş büyük kız alıyorsun, drahoma da yüklü olacak elbette deyip kahkahayı koyuvermişti ardından. Yine drahoma dediler, neyin nesiydi bu. Tam soracakken Dede anlatmaya başlamıştı bile. Çeyiz gibi bir şeydi ya çeyizden halliceydi Ermenilerde. Burada, bizimle kal artık Tarık. Adada geçirelim kışı, hazırlıklar yapıyorum, kalorifer tesisatı döşeteceğim, rahat ederiz burada. Lazım olacak eşyalarını al gel. Çalış-

mana da gerek yok bana sorarsan ama orası senin bileceğin iş. Al makineni yazmaya başla oğlum. Kurtar beni artık taşıdığım bu yükten. Dede ne güzel konuşuyordu, gözleri dolacak gibi olmuştu Tarık'ın. Kendi yüküne bir de Dede'nin, Lüsi'nin yükünü katmış, sırtlanmış gibiydi acıları. Göz göze geldiler; sevinçten ışıldıyordu Lüsi'nin gözleri. Bu kız benim neyimi seviyor?

Bir hafta boyunca Lüsi, Dede, Tarık hiç durmadan sohbet etmişlerdi. Üçü konuşmak için birbirlerini beklemiş gibiydiler yıllarca. O günlerden birinde Lüsi, Musa Dağ gezisini bütün ayrıntıları ile anlatıyordu:

Dedemle İstanbul Havalimanı'nda buluşup uçakla Antep'e gittik. Bir otelde geceledikten sonra sabah kiralık bir araba ile Der-Zor'a doğru yola çıktık. Arabayı ben kullandım. Buralara Dedem de ilk kez geliyordu. Havalimanına gittiğimde Erivan'a gideceğimizi sanıyordum. Dedem bir kafileyle gelmiş, beni de yanında götürmeyi kararlaştırınca Erivan'dan önce görmemiz gereken yerler olduğunu düşünmüş. Hemen yeniden planlamış geziyi. Böyledir Dedem, şaşırtır sürekli. Suriye sınırını geçtikten sonra yolda anlatmaya başladı. Dedem Fransa'ya yerleştikten sonra 1915 soykırımından kurtulabilmiş hemen her Ermeni ile buluşmuş, tanışmış. Kendi başından geçenler bir yana, dinlediği her yaşanmışlıkla biraz daha yaşlanmış. Anadolu'nun dört bir yanından sürülenlerin ortak yönü Der-Zor çölleriymiş. Kimi kafileler azala azala varmışlar buraya. Kimileri hiç varamamış. Yollarda açlıktan, susuzluktan, hastalıktan kırılmışlar. Kimileri yığın yığın öldürülmüş. Tarıkçığım, Der-Zor'da yaşamak ölmekten de zor

olmuş. Bir ürperti geçti içinden Tarık'ın, bu duyguyu iyi biliyordu. Dedeme anlatanlar, orayı, o yolları görmek lazım, sözcükler yetmez anlatmaya demiş hep. Biraz da bundan gittik yaz sıcağında bu çöle. Ben de şimdi sana ne kadar anlatsam eksik kalır. Bazı şeyler sahiden söze, yazıya dökülemiyor. Der-Zor'da iki gece kalabildik. Hâlâ orada yaşayan aileler var, ziyaret ettik. Hem sıcağın hem orada yaşananların bilgisiyle perişan olmuş görünüyordu Dedem. Dönüşte göç yolunun aksine yol aldık. Antakya'ya vardığımızda ikimiz de bitkindik. Bir otele yerleştik. Bıçak açmıyordu Dedemin ağzını. Sabah uyandığında daha iyiydi. Kahvaltıdan sonra biraz alışveriş yapıp –birden konuşmayı kesip odasına fırlamıştı Lüsi, az sonra elinde bir paketle geldi. "Bil bakalım bunu kime aldım. Çok sevdiğim birine aldım" dedi, paketi Tarık'a uzatırken. Mozaikten yapılmış çiçek desenleri olan bir tabloydu paketin içindeki. Tarık sevecen gülümseyip uzanıp öpmüştü Lüsi'yi yanaklarından– önce Samandağ'a ulaştık. Köyün yolu Samandağ'dan ayrılıyordu. Bir saate yakın, iki yanı narenciye, ceviz, zeytin ağaçlarıyla dolu dar bir yoldan sonra Musa Dağ'ın eteklerinde kurulmuş Vakıflı Köyü'ne ulaştık. Köy meydanında birkaç kişinin oturduğu, yüksek çam ağaçlarının altında bir kahve vardı. Dedem yaşlarda biri geldiğimizi görünce bizi karşıladı. Doğma büyüme bu köylü olan Avedis Amca'ydı bu. Dedemle Fransa'dan tanışıyorlarmış. Kalacağımız evi de o ayarlamış. Önce kahvede birer çay içtik. Diğer kişilere tanıttı bizi. Sonra kalacağımız eve götürdü. Acil kullanacağımız şeylerin yerini gösterdikten sonra akşam yemeğine evlerine davet edip ayrıldı yanımızdan. Dedemin ve benim birkaç bavulumuz dışında Antakya'dan aldığımız öteberimiz vardı yanımızda, yeterliydi. Evde gerekli

olabilecek her şey vardı. İki odadan birine Dedemin eşyalarını yerleştirdim. Diğerine de kendim yerleştim. İki üç ay burada kalacağımızı söyleyince Dedem, bir an sevinsem mi üzülsem mi bilemedim. Senden bu kadar süre ayrı kalmak olmasa Dedemle o çölde bile aylarca seve seve kalırdım. Bir taraftan da bu gezi benim halkımı tanımam için çok önemliydi Tarıkçığım. Böylece başladı köy günlerimiz. Başlarda hep komşu evlere yemeğe davetli oluyorduk, sonraları Dedem yapmaya başladı yemeklerimizi. Köyde her şey bulunuyordu. Doğal şeyler tabi. İştahım bir açılmıştı ki az kaldı buraya şişman bir kadın olarak dönecektim. Sonraları kesildi ama. Neden mi? Bir kitap getirmişti yanında Dedem. Fransızca bir roman, *Les 40 Jours du Musa Dagh*. Türkçe'si "Musa Dağ'da 40 Gün", Tarıkçığım. Bu romanın ne yazık ki Türkçe çevirisi yok. Kitapta yazılanlar burada yaşanan gerçekleri anlatıyor, demişti Dedem. "Elbette roman olduğu için kurgusal şeyler var ama olayların gelişimi tam da burada anlatıldığı gibi olmuş. Merak ettiğin şeyleri Avedis Amca'nla da konuşabiliriz. Oradaki kişilerden biri, her şeyi yaşamış. Kitabı evden çıkarmamaya bak, buralarda yasak olabilir". Tarık, Dedem bunları söyledikten sonra kitabı nasıl bir merakla okumaya başladığımı bilsen. İlk işim kitabı bir gazete kağıdı ile kaplamak oldu. Evden çok az çıkıyordum. Dedem sanki bu köy ahalisinden biri gibi buradaki yaşama ayak uydurmuş, hava kararana kadar eve girmiyordu. Bense okudukça iştahtan kesiliyor, bir taraftan da bu yöreyi gezmek, öğrenmek için sabırsızlanıyordum. Roman kahramanları birkaç kilometre uzaklıktaki Yoğunoluk'ta yaşıyorlardı. Hemen her gün sanki hâlâ oradalarmış gibi düşleyip, oraya kadar yürüyüp dönüyordum. Burada yaşayan herkesin bildiği şeyleri

okuyordum belli ki. Kiminle karşılaşsam gözlerinin içine bakıp bu ortak öyküden izler arıyordum. Kalınca bir kitaptı. Su gibi akabilirdi ama benim boğazımda düğümleniyordu.

Bu kitabı yazan Franz Werfel'i Dedem şöyle anlatmıştı: Çekoslovakyalı Yahudi bir yazardır Werfel. 1929'da kız arkadaşıyla Suriye'ye bir geziye gitmişler. Orada bir halı atölyesinde gördüğü koca gözlü çocuklar ilgisini çekmiş. "Ne garip çocuklar bunlar" demiş. Atölye sahibi de durumu anlatmış, "Bunlar Türkler tarafından öldürülen Ermenilerin çocukları. Onları sokaklardan toplayıp, yatacak yer bir de iş verdim. Aksi halde açlıktan öleceklerdi". Werfel, dönüşlerinde bu olayın peşini bırakmamış. Fransa Dışişleri'ne başvurarak olayın belgelerini edinmiş. Fransa'da yaşayan Ermenileri araştırmış. Dedemle de o sırada tanışmışlar. Musa Dağ direnişine katılan Pater Tomas'tan olayın nasıl gerçekleştiğini öğrendikten sonra bir gün sevgilisi Alma Mahler'e –Ünlü Viyanalı besteci Gustave Mahler'in eski eşiymiş– Musa Dağ olayının romanını yazmak istediğini söylemiş. Suriye'de gördüğü öksüz, yetim, sefalet içindeki Ermeni çocuklardan çok etkilenen Werfel, bu romanı yazmayı bir borç bilmiş. 1933'te tamamlamış romanı. Sonra Nazizmle birlikte romanın başına gelenleri Dedemden dinleriz. O, bu dönemlerin tanığı, hayli karışık şeyler olmuş.

Elindeki notlara da arada bir göz gezdirip anlatmasını sürdürüyordu Lüsi. Bak burada senin için çevirdiğim bir kısım var. Özellikle Anadolu'da yaşayan Ermeniler bu tehcir kararı ile neye uğradıklarını şaşırmışlar. İstanbul hükümetini bu karardan döndürmek için çok çabalamış bir Ermeni dostu Alman Papaz varmış. Osmanlı'da da saygın biri olan Papaz

Johannes Lepsius'un Enver Paşa ile yaptığı bir görüşmeyi romana aynen koymuş Werfel. Bak senin için çevirdiğim o konuşma şöyle:

...karşısındaki bu narin yapılı savaş tanrısına, bu çocuksu Hıristiyanlık düşmanına acıma duygusu sarıyor benliğini. Johannes Lepsius'un ses tonu şimdi yavaşlıyor, bir şeyleri biliyor olmanın ağırlığını taşıyor sanki:
- Yeni bir imparatorluk kurmak istiyorsunuz Ekselans. Fakat bu imparatorluğun temelinde Ermeni halkının cesedi olacak. Bu hayır getirir mi? Hiç olmazsa şimdiden sonra barışçıl bir yol bulmak olanaksız mı?
Enver Paşa, ilk kez şimdi çıplak gerçekliği açıklıyor. Artık yüzündeki çekingen bir gülümseme değil, gözleri sabit ve soğuk bakıyor, iri, ürkütücü dişlerinden ağır ağır sıyrılıyor dudakları:
- İnsanla veba mikrobu arasında barış olmaz.
Hemen atılıyor Lepsius:
- Demek ki siz, harbi, Ermeni milletini tamamen yok etmek için kullanmak istediğinizi kabul ediyorsunuz?
Harbiye Nazırı kesinlikle çok ileri gitti. O nedenle hemen, nazik soğukluğunun ele geçirilmesi imkansız kalesine çekilerek başka perdeden konuşmaya başlıyor:
- Benim kişisel görüşlerim ve amaçlarım, hükümetimizin bu konuya ilişkin yayınladığı resmi bildiride yer almıştır. Uzun süre göz yumup bekledikten sonra, savaş ve öz savunma koşulları altında hareket ediyoruz. Devletin yıkılması için faaliyet gösteren yurttaşlar, her yerde yasaların sertliğine maruz kalırlar. Buna göre hükümetimiz yasalara uygun hareket etmektedir.

Papaz Lepsius'un tüm çabaları boşa çıkmış. Ne yaptıysa engel olamamış sürgünlere. 1915 tehcir kanunundan Musa Dağ eteklerindeki Ermeni köyleri biraz geç haberdar olmuş. Bazı tesadüfler sonucu Zeytun'da olanları, sürülen yığınların aslında ölüm yolculuğuna çıktıklarını öğrenebilmişler. Musa Dağ

eteklerine kurulu yedi Ermeni köyü bir araya gelip "Nasıl olsa sürgünde öleceğiz, direnebildiğimiz kadar direnelim" diye karar almışlar. Yanlarına alabildikleri kadar yiyecek, giyecek, erzak alan kadın, erkek, yaşlı, çocuk dört beş bin kişi Musa Dağ'ın doruklarına çıkmışlar. Burada iki aya yakın hem hayatta kalma hem de Osmanlı askerleriyle savaşma mücadelesi vermişler. Roman, bu direnişin öyküsü ile birlikte direnemeyenlerin, direnmeyi aklından bile geçiremeyenlerin yaşadığı sefaleti, yok oluşu anlatıyor. Roman, tam yiyecekleri tükenmiş, aralarından da yaklaşık bin kadar kişiyi kaybetmiş haldelerken dağın arka yüzünden denize inişleri ve Fransız gemileri ile kurtuluşları ile sonlanıyor. Sonrasında neler yaşadıklarını Avedis Amca'dan sorup öğrendim. Bu Fransız gemisi önce Kıbrıs'ın Limasol Limanı'na gitmiş. Oradaki Kıbrıslılar, Ermenilerin bu bölgeye yerleştirilmesine izin vermeyince, Mısır'ın Port Said Limanı'na götürülmüşler. Burada da aynı şeyler olmuş. İzin vermemişler başta. Uzun pazarlıklar yapılmış. Sonunda bir askeri kampa yerleştirilmişler kısa süreliğine. Burada da bitmemiş, dünya ülkelerinin çıkarlarına göre oradan oraya sürüklenmişler. Hiçbir ülke onları istemiyormuş. 1920'li yılların başında, Fransız mandası olan Hatay'a Musa Dağlıların bir kısmı dönüp bu köye yerleşmişler. 1939'da tekrar Türkiye'nin eline geçmiş Hatay. Bu dönemde Vakıflı Köyü'ndekilerin çoğu Lübnan'a göç etmiş ancak birkaç aile burada kalmaya devam etmiş.

Tarık, tüm bu olup bitenlerden haberdar olmadan yaşayabilmiş olmasına inanamıyordu. Ne büyük acılar yaşanmış ne büyük nefretler birikmişti böyle. Bu halk, tüm bunları hak edecek ne yapmış olabilirdi. Bu

iyimserliğinden tiksinti duydu birden. Sanki hak edenler mi acı çekiyor. Dede bir ara Talat'ı öldüren Soğoman Tehliryan'ın mahkemesinde bulunduğundan söz etmişti. Güpegündüz Berlin'de ensesinden vurup öldürmüş Talat'ı. Tehliryan'ın gözünün önünde annesini öldürmüşler, kız kardeşine tecavüz etmişler. Kolay mı katlanmak. Dan... Dan... Dan... sesleri kulağında bir kez daha yankılanmıştı. O mahkemede serbest bırakılmış Tehliryan. Bunu anlamak zordu. Böyle mahkemeler de oluyordu demek. İnsafa gelip bırakmış olamazlardı ya. Kim bilir ne hesaplar peşindeydi mahkeme.

Tarık bunları düşünürken, Lüsi heyecanla birinden söz etmeye başlamıştı. Kendinden küçük bir kız varmış, komşu evde yaşıyormuş. Çok iyi arkadaş olmuşlar orada. Aşhen'miş adı. İğne oyası danteller örüp satıyormuş yöredekilere. Geçen gün ona mektup bile göndermiş. O da Lüsi'yi çok sevmiş. Seni sevmekten kolay ne var.

"Musa Dağ'da Kırk Gün" romanının başına gelenleri öğrenmek istiyordu Tarık. Yemekten sonra terasta bir şeyler okuyan Dede'nin yanına geçtiler. Madem yazma görevi verdiniz bana, bildiklerinizi anlatın ne olur dedi Tarık. Kalem kâğıt da getirmişti yanında. Dede bir düşünüp olayların sırasını anımsamaya çalıştı. Damat, senden kurtuluş yok anlaşılan.

Werfel'in, "Musa Dağ'da Kırk Gün"ü 1933 yılında yayımlanınca, bunun sadece Ermeni soykırımını anlatan değil, aynı zamanda ayak sesleri yakından duyulmaya başlayan Yahudi soykırımına karşı bir uyarıcı roman olduğu konuşulmaya başlanmıştı Avrupa'da. Hatta romanı okuyan bazı Yahudilerin Musa Dağ'ı ziyaret ettikleri de söyleniyordu. Kitabın yankısı büyük oldu, özellikle Yahudi gettolarında en

çok okunan kitaplardan olmuştu. 1933 yılının sonlarında Almanya'da basıldıktan sonra Türkiye'den ilk tepki Falih Rıfkı Atay'dan geldi. *Hakimiyeti Milliye* gazetesinin başyazısında kaleme aldığı bu yazıda öncelikle kitabın içeriğinden bahsediyor, Alman-Türk dostluğuna değinip, Almanya'da yakılan kitapları anımsatıyordu. Alman Devleti'ni kitabı yasaklatmaya çağıran bir uyarı yazısıydı bu. Hemen ardından diğer gazeteler de sürekli bu konuyu işlemeye başladılar. Bu yazılarda, kitabı bir Yahudinin yazmış olması, yazarın asıl niyetinin bu roman ile Yahudilere direnmeleri için güç vermek olduğu sıkça işlenerek Nazileri kışkırtıyorlardı. Amaçlarına ulaşmaları uzun sürmedi. Bir Alman kitabevi, "Musa Dağ'da Kırk Gün" romanını yayımlayan yayınevine bir mektup gönderdi. Almanya'da yaşayan bir Türk gazeteci –Bu olsa olsa Falih Rıfkı'ydı– Alman resmi makamlarına başvurup bu kitabın Türklüğe hakaret ettiğini, gerçekleri çarpıttığını söyleyip yasaklanmasını talep etmiş. Mektup, romanın yasaklanabileceği uyarısında bulunuyordu. Tam da öyle oldu. Daha iki ay geçmemişti, Nazi hükümetinin propaganda bakanı Goebbels, kitabın yasaklandığını duyurdu. Aynı açıklamada Nazi Hükümetinin Türkiye'ye karşı samimi dostluk hislerinin tekrar üstünde duruluyordu. Yasaklamalara rağmen kitaba ilgi büyüktü. 1934 yılında İngilizce'ye çevrilen kitabın ABD'de yayımlanması gündeme geldiğinde ABD'nin ünlü gazetelerinde roman hakkında övücü yazılar çıkıyordu. Bir yazı, bu romanın muhteşem bir film olacağını söz konusu edince, büyük film şirketi Metro Goldwyn-Mayer kitabın film haklarını satın aldı. Bunu duyan ABD büyükelçisi durumu oranın yetkili makamlarına taşıdı. Elçi, bu film çekilecek olursa Amerika'da Türk karşıtı duygular gelişeceğin-

den kaygılandığını anlatmıştı. ABD'li yetkililer elçinin taleplerini film şirketine iletti, film şirketi belli yumuşamalar yapabileceklerini ama filmi çekmekten vazgeçmeyeceklerini söylediler. Böylece yıllarca bu film ile ilgili Türk Dışişleri, ABD yetkili makamları ve film şirketi yöneticileri arasında görüşmeler, yazışmalar oldu. Türk basını da konuyu gündeme getirmiş, bu film çekilirse MGM şirketinin bütün filmlerinin Türkiye'de boykot edileceğini yazmıştı. ABD'nin Ankara büyükelçisi, basında çıkan bu haberler üzerine ülkesinin Dışişleri Bakanlığı'na bu filmin çekilmesinin Türkiye'deki Ermenilere de zarar verebileceğini belirtmiş, yasaklanmasını istemiş. Bu filmin çekilme ihtimaline karşı Türk basını kampanya başlattı o dönem. Kimler yoktu ki bu karşıt kampanyada. Vala Nurettin'ler, Burhan Belge'ler, Yunus Nadi'ler bu kervana katılanlardanmış. Filmi çekecek olan şirketin sahiplerinin Amerikan Yahudileri oluşu, yazarının da Alman yahudisi olması Yahudi-Ermeni komplosu iddialarının öne sürülmesine yol açtı basında. Türk hükümeti, basını, sağcısı, solcu geçineni bu filmin yapılmaması konusunda seferber olmuştu. Gerek ABD yetkililerine gerek Yahudi birliklerine gerek film yapım şirketine telgraflar gönderiyor, tehditler savuruyor, komplo teorileri uyduruyorlardı. MGM şirketi yetkilileri senaryoda değişiklikler yapabileceklerini vaat ediyor ancak filmi çekmeyeceğiz demiyorlardı bir türlü. Türkiye'deki bir avuç Ermeni'den oluşan Ermeni Cemaati Cismani Meclisi'ne olayı zorla kınattılar. Bakın nasıl oldu bu:

Cumhuriyet gazetesinden bir yazar "Türk düşmanı Yahudilere ilk hücumu siz Musevi vatandaşlarımız yapmalısınız. Bu sizin içinde yaşadığınız memlekete ve millete karşı borcunuz ve vazifenizdir" diyor,

Yunus Nadi, Werfel ile "Yahuda rolü oynayan Yahudi yazıcı", "Yahudi serseri" diye alay ediyordu. Mesajı alan Ermeni Cismani Meclisi, 15 Aralık 1935'te filmi protesto eden bir açıklama yayımladı. Açıklamada "Yüzyıllardan beri ilk defa Büyük Cumhurbaşkanımız Atatürk'ün kurduğu cennette kardeşçe bir hayat yaşayan Türk Ermenileri olarak bu yazarı ve onun kitabını mahkum etmek için yakıyoruz" gibi bir şeyler söyleyip ardından, Pangaltı Ermeni Kilisesi bahçesinde Werfel'in kitaplarını yaktılar. Türkiye Cumhuriyeti başka ülkelerden de destek istemeye başladı. Öncelikle Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan eğer bu film çekilirse kendi ülkelerinde oynatılmasına izin vermeyeceklerini söylediler. En etkili destek Fransa'dan geldi. Fransa, Türkiye'nin ricasıyla değil bu filmi, MGM şirketine ait hiçbir filmi ülkelerine sokmayacaklarını açıklayınca MGM geri adım attı.

1938'de Mustafa Kemal öldükten sonra tekrar film çekme girişimleri olduysa da aynı yöntemlerle engellendi. Roman yıllarca filme çekilemedi. Beş yıl kadar önce filmin başka bir şirket tarafından yapıldığını duydum. İzleme olanağım olmadı. Hele buralarda izlemek hiçbir zaman mümkün olamayacak korkarım. Tarık tüm bunları büyük şaşkınlıkla dinlemişti. Romandakilerin başına gelenlerden başka bir de romanın başına gelenler ayrı bir roman gibiydi.

Yatmaya hazırlanırlarken Tarık ile Lüsi'nin huzursuz halleri gözünden kaçmamıştı Dede'nin. Sizin neyiniz var, yoksa benden gereksiz bir şey mi saklıyorsunuz? Bak Dedeciğim sizden ben bir şey saklamam biliyorsunuz. Dert etmeyin, Tarık da alışacak buna. Tarık şimdi tutturmuş, Şükrullah'ın yanındaki işine devam edecekmiş. Biliyorsun orada para

kazandığını sanıyor. Benim drahomama konmayı bir Türk olarak kendine bir türlü yediremedi. Siz acaba ondan başlık mı istiyorsunuz Dedeciğim. Bir kahkaha attı Dede. Benim bunlarla yitirecek vaktim yok, aranızda çözün. Yarın gidip Şükrullah Bey'e bir allahaısmarladık der, bir daha da uğramazsınız oralara. Yalnız beni buradan ayırmayın. Bizi burada birkaç yıl rahat yaşatacak bir kalorifer sistemi döşetiyorum bu eve. Hayırlısıyla bu işi de hallediyoruz, çok iyi bir usta buldum. On beş gün sonra adanın en cennet kış evi burası olacak. Bu kışı hep birlikte burada geçirelim, Tarık da söz verdiği gibi romanını yazmaya başlasın. Hadi, yarın serbestsiniz, gidip o işi halledin, sonra da gelmeyin akşama kadar eve. İşçiler rahat çalışsın.

Ertesi gün motorluda çok mutluydular baş başa.

- Sen mimarlığı çok iyi biliyorsun, ben yazarlığa başladımsa senin mimarlık tezinden dolayı başladım. O yazdıkların ve Şükrullah'dan duyduğum han hikayeleri üzerine kurdum romanı.

Lüsi şaşkın bir mutlulukla bakıyordu,

- Demek sen çoktan başladın bu işe. Kucaklayıp yanaklarından öptü. Bunu Dedeme muştulamak için adeta sabırsızlanıyorum.

- Acele etme Lüsiciğim. Sırası gelince Dedemize birlikte muştularız. Ben Dedemi çok seviyorum.

- Güldü Lüsi, ben de seni çok seviyorum.

Motordan inince doğru Şükrullah Bey'in yanına gidip kararlarını bildirdiler. Öyle anlaşılıyor ki Şükrullah Bey de böyle bir sonuç bekliyormuş. Gülümsedi. Size mutluluklar çocuklar dedi. Düğün yapar da beni çağırırsanız hem de yanımda Haydar ile beraber geliriz. Lüsi ile birlikte Mercan Yokuşu'na vurup Beyazıt'a doğru çıkarlarken uzaktan parça parça Süleymaniye'yi görüyorlardı. Lüsi, kim yapmış

Süleymaniye'yi Tarıkçığım dedi. Güldü Tarık, o kadar da cahil değilim. Sinan dedi. Peki Sinan kimdir? Onu pek çıkaramamış gibi yaptı Tarık. Lüsi'den dinlemek istedi. Kayserilidir sanırım dedi. Lüsi istekle anlatmaya başladı; Kayseri'nin Ermenilik olan Ağırnas bölgesinden kilise ve cami tamiri yapmak için çalışan Ermenilerden biri. Türbesi Süleymaniye'nin hemen yanında. Biliyor musun Tarıkçığım Mimar Sinan'ın kellesi yoktur türbesinde. Kemalistlerin Türk merkezli milliyetçilik yaptıkları dönemde –Türk ırkı için dolikosefal-mezosefal-brakisefal tanımlarıyla Tarih Kurumu'nun uğraştığı dönemlerde– bir bilim topluluğu gece gizlice Sinan'ın türbesine girmiş, mezarını açıp kellesini almış, götürüp ölçmeye çalışmışlar. Ancak sonuç hiç de onların uydurma bilimine uygun biçimde olmadı. Asıl büyük eseri Edirne'deki Selimiye Camii'dir. Dedem de görmedi orayı. Hep görmek istediğini söyler. Belki bir gün birlikte gezeriz. Bak bu şehirde neredeyse ayakta kalmış bütün tarihi yapılar Ermenilere ait. Bu ülkenin kültürünü Ermeni mimarlar yaşatıyor yıllarca. Nereden gelir bu maharetleri bilir misin? Taa Ani'den gelir. Ani bir Ermeni şehridir, bugün özel izinle gezilebiliyor. Ermeniler mimarlığı aslında Araplardan öğrenmişler. Ondan sonra Ani'de ilk Ermeni mimarlıkları görülmeye başlanmış. Bizans döneminde Ayasofya'yı onartmak isterken başaramamışlar, dört defa tavanı yıkılmış. Sonunda Yunanistan'dan gelen bir matematik alimi ile Ani'den gelen mimarlarla tutturabilmişler tavanı. Bir de Sinan'ın Ayasofya'yı güçlü tutmak için ek kemerler yaptığı bilinir.

Beyazıt'taki çınar altında çay içerken biliyor musun benim canım ne istiyor dedi Tarık. Bilmez olur muyum, ben de aynı şeyi, seninle beraber olmayı isti-

yorum diye yanıtladı Lüsi. Evet en doğrusu bir an evvel evlerine gidip sıcak yataklarında kucaklaşıp sevişmekti. Öğle yemeği için Beyazıt'tan Karaköy'e doğru yürümeye başlamışlardı. Yolda gördükleri yapıları anlatıyordu Tarık'a Lüsi bir taraftan. Liman Lokantası'nın merdivenlerini istekle tırmandılar. Cam kenarındaki masaya geçince gördükleri devasa turist gemisi bütün keyiflerini kaçırdı. Yemeklerini alelacele yiyip çıktılar. Lüsi'nin Kumkapı'daki evine uğrayıp birkaç parça eşya aldılar. Vapurda Şükrullah Bey'in sözünü ettiği nikah meselesinden söz açmışlardı. Bu sorunu çözmeleri gerekiyordu.

- Bizim çevrelerden de çok kişi bunu soracak ya da içinden geçirecek.

- Bunun yanıtını en güzel Dedemiz verir Lüsiciğim. Belki de kendine göre bir yol önerecektir o.

Akşam bahçeyi kalorifer kurucularının bıraktığı dağınıklık içinde buldular. Dede alt balkondan gülerek onları seyrediyordu merdivene doğru çıkarlarken. Lüsi eve girip Dede'sinin boynuna sarıldı. Dedeciğim yine bir sorunumuz var. Bunu siz çözeceksiniz. Rastladığımız kimi kişiler nikah, düğün gibi bir şey istiyorlar, ne diyeceğimizi bilemedik. Dede o kurnaz gülümsemesiyle bakıp durdu bir an. Önce siz karar verin ki biz de ona göre davranalım. Tarık kızımızın başlık parasını teslim etti mi ki bu hesaplara kalkıyoruz. Tarık gülümsedi, Dedeciğim sen benim gözümü açtın. Benden kimse hava parasıydı, başlık parasıydı alamayacak. İşin kötüsü bir düğün yapacak param da yok. Paran yok da koca eve niye kalorifer tesisatı döşettin, o parayı da biz mi ödeyeceğiz? Tarık'ın bir şey demesine kalmadan Lüsi karşılık verdi hemen. Of Dede, zor ikna ettim çalışmaması için zaten, şimdi gerçek sanacak bu sözleri-

nizi. Elbette Dedeciğim siz ödeyeceksiniz. Siz Tarık'ın başına roman yazmak gibi koca bir iş yüklediniz. Herkesin bizden beklediği düğün, nikah, nişan her neyse, törenin kararını da biz sizden bekliyoruz. Dede duraksadı, gözlerini ikisine dikti; ne dersiniz çocuklar? Hepimiz sosyalist kişileriz. Herhalde kimse benden kilise nikahı, Tarık'tan da imam nikahı istemeyecek. Sorunu mutlulukla çözmüşlerdi. Kalorifer işi bitince köşklerinde nikah töreni benzeri bir buluşma en uygun biçim olacaktı. Dede kalktı, haydi bütün dostlarınıza bunu böylece duyurun ama ben sizin yerinizde olsam bunu önce hemen bu gece aramızda hallederdim. Gülerek uzaklaştı.

Sabah kahvaltıdan sonra Tarık ile Lüsi tören için hazırlıklara başlamışlardı bile. Dede kalorifercilerin başındaydı. Onlardan duymuş olsa gerek, yanlarına gelip;

- Tarık, size işkence yapan bir adam vardı ya, onu öldüren galiba Kürtlermiş, ölüm için sevinmek bana hep ters gelmiştir ama böyle bir herifin öldürülmesine de yanacak değilim.

Bunları söylerken bir yandan da dikkatle Tarık'a bakıyordu.

- Dedeciğim onu bunu bilmem ben iyileştim, karım da mutlu.

Lüsi'ye bakarak ağır ağır "dan... dan... dan..." diye ses çıkararak gülümsedi, Lüsi de gülümsemişti.

Düğün için bir gün belirleyip kimleri çağıracaklarını konuştuktan sonra sahile indiler. Bir kır kahvesinde Dede'nin ayarladığı, adanın etrafını turlayacakları motoru bekliyorlardı.

- Dedeciğim, Osmanlı yönetiminde nasılmış Ermenilerin durumu diye sormuştu Tarık.

- Oğlum, bu halkın yüzü gülmemiş ki hiç. Abdülhamid'in de bir kıyımı var. Abdülaziz intihar edince ya da öldürülünce iktidara önce V. Murat gelmişti. Zayıf karakterli biriydi. V. Murat'ı tahtta isteyen Ali Suavi vardı, Abdülhamid'in adamı 7-8 Hasan Paşa öldürdü onu da. Bu oyunlarla V. Murat'ı tahttan indirip yerine Abdülhamid'i geçirdiler. O da söz verdiği gibi I. Meşrutiyet'i ilan ettirdi. Padişaha ilk defa geniş haklar veren bir anayasa uygulanacaktı, bunun öncülüğünü de Batılıların adamı olan Mithat Paşa yapıyordu. Abdülhamid isteklerine razı etmişti Mithat Paşa'yı. Namık Kemal ve etrafındakiler itiraz ediyorduysa da Mithat Paşa diretiyor; dünya bizi tutuyor, verdiğimiz yetkileri yanlış biçimde kullanamaz padişah diye hem kendini hem diğerlerini yanlışa sürüklüyordu. I. Meşrutiyet anayasası böyle sakat doğmuştu. Bilindiği gibi Abdülhamid padişah olduktan sonra Abdüllaziz'in intihar etmeyip öldürüldüğü iddiasıyla Yıldız'da dava açtırdı. Kendi adamı Ahmet Cevdet Paşa'yı mahkeme başkanı yaptı. Mahkeme Mithat Paşa'nın idamına karar verdi. Batı'nın tepkisinden çekinerek bu kararı Abdülhamid, Taif'te sürgüne çevirdi. Sonradan gönderdiği özel cellatları ile Taif'te boğdurdu. Kellesini Yıldız Sarayı'na getirtip baktı, kendince felsefe yollu birkaç söz söyledi. Padişahlığını kuvvetlendirip otuz üç sene Yıldız tepesindeki köşkünde imparatorluğa hükmetti. O zamanlar Balkanlardaki isyanlar Edirne'ye kadar gelmiş, Ruslar saldırmış, Yeşilköy'e ulaşmışlardı. Hürriyet anıtı bile dikmişlerdi. Saraydan yönettiği Dömeke Savaşı'nda Gazi Ethem Paşa'yı emrinde kullanıp, Yunanlıları bastırmış, Balkan halklarını birbirine düşürerek o işten sıyrılmıştı Abdülhamid. Avrupa el atmıştı bu kez. Osmanlı'ya iyi yönetemediğini, çağ dışı uygula-

malar yaptığını söylüyor, bu gidişatı düzeltmeniz lazım diye uyarıda bulunuyordu. Aslında Ermenilerle bir zoru yoktu Abdülhamid'in. Kürtler ve Ermeniler padişaha en sadık halklardı. Hatta Kürtler Abdülhamid'e Kürtlerin babası anlamına gelen "Bavê Kurdan" derlerdi. Ermenilerin Ruslarla arası açıktı. Rus kilisesi Ermeni kilisesini kendine bağlayıp yok etmek istiyordu. Ancak Ruslar Yeşilköy'e inince, Ermeni önde gelenleri onları karşılamaya gitti. Bunu duyan Abdülhamid, "ben size gösteririm" demiş, 1864 yılında yüz bin, 1866'da da yüz bin Ermeni'yi Urfa yakınlarında topraklarından çıkarıp kırsala sürdürüp, kestirmiştir. Kilise kayıtları toplam öldürülen kişinin üç yüz bin olduğunu söylüyor.

Ermenilerin kesildiği Avrupa'da duyulunca, Avrupa Babıâli'ye bastırmış. Bunun üzerine Babıâli; yok canım bizim Hıristiyanlarla bir derdimiz yok, biz "öteki"lerle uğraşıyoruz demiş. Öteki lafı o vakitten beri bizi irkiltir.

- Kürtlerden oluşma Hamidiye alaylarına yaptırıyor bu işi değil mi Dede? Nedir bu Kürtlerle Ermenilerin düşmanlığı?

- Evet oğlum, Kürtlerin gerçek babası rolüne giren Abdülhamid, Hamidiye alaylarını kurdurup kırım kıyımlar yapıyor. Kürtlerin düşmanlığı öncelikle din farkından geliyor. Kürtlerin içerisinde Aleviler var, sunniler var. Alevilerin Ermeni düşmanlığı yok ama sunniler Ermeni öldürünce sevap işlediklerine inanıyorlar. Bu bayağı müslüman kitlenin inancı haline geliyor. Urfa'da Ermenilerden 7 genci bağlamış bir yobaz, bir yandan dualar okuyor, öte yanda kellelerini kesiyormuş. Sevabına bir iş yapıyor aklınca.

Bir diğer nedeni de şu; 1849'da Tanzimat ilan edilmeden önce İngilizlere Fransızların bir zamanlar elde

ettiği haklar verilmiş. 1848-49 tutmadı, eski bürokratlarla yeni rejim yürütülemedi. 1854'te yeni bir düzenleme ile bir toprak kanunnamesi çıkarılıyor. Bu kanunname bölgenin en etkili aşiretinin reisi Bedirhan Bey'in topladığı vergileri bundan böyle Osmanlı'nın toplayacağını söylüyor. Bedir Han Bey'in o bölgede yaşayan halklardan gelir elde etmesinin önü kesilince, Bedirhan Bey Ermenilere bana da ayrıca vergi vereceksiniz diyor. Tabi Ermeniler bunu vermek istemiyor. İşte büyük çatışma bundan çıkıyor. Dede Hamidiye alaylarının yaptığı fenalıklara başlamıştı ki bekledikleri motor yanaştı. Ağır ağır adanın çevresinde gezinmeye başladılar.

- Geçen gece penceren bakıyordum, üstünde eski bir hırka, elinde bastonla dolaşan bir kör gördüm, vadiye iniyordu, bu Romen Diyojen olmasın, dedim.

- Tarık gülüyordu, herhalde bunları inandığınız için söylemiyorsunuz. Bizim de inandığımızı düşünmüyorsunuz. Sizi sık sık pencereden dalgın bakarken görüyorum Dedeciğim. Hadi bir falcılık yapayım. Siz büyük bir özlemle birini görmek istiyorsunuz.

Gel bakalım Tarıkçığım deyip sevecen sarılmıştı Dede.

- Bir fala bundan iyi bakılamazdı. Ben de seni iyi tanımışım. Sen yazar olacaksın oğlum. Bizansın komutanlarından Romen Diyojen'e gelecek olursak; Malazgirt'te Alparslan buna bir oyun oynuyor. Geri çekilir gibi yapıp saldırıyor Diyojen'in ordusuna. Yeniliyor tabi Diyojen, bir anlaşma imzalattırıyor zorla buna Alparslan. Bunu duyan Bizans, İznik'te toplanıp Romen Diyojen'in gözlerini oyduruyor, üzerine bir keşiş kıyafeti giydirip Kınalıada'ya gönderiyor. Dede alaylı; aman dikkat çocuklar adada dolaşırken Romen Diyojen'e rastlayabilirsiniz.

- Rastlarsak düğüne çağırırız Dedeciğim, dedi Lüsi. Hem sorarız, Alparslan'la savaşırken ordunuzdaki Ermeniler Alparsan tarafına geçtiler mi sahiden diye. Bu sırada adanın kınalı tarafındaydılar.

- Çocuklar bırakın şamatayı, kimleri çağıracağınıza karar verdiniz mi?

- Biz de sabah bunu konuşuyorduk. Sizin de davetlileriniz olacaktır.

- Olmaz olur mu? En yakınlarımı çağıracağım yalnızca. Malum evde yapacağız bu işi. Çok kalabalık olsa sığılmaz.

- Sanırım otuz kırk kişiyi bulacak davetliler Dedeciğim.

Nikah şahitlerinin kim olacağı üzerinde konuşuyorlardı. Dede, yalandan bir gücenme oyunuyla benim imzamı kimse gerekli görmüyor galiba, siz bu nikahı biraz güç yaparsınız, ben yazar oğlumun tanığıyım. Bunu başa yazın. Bu birlikteliğe en çok ben ön ayak olmadım mı, kızımın mutluluğunu göreyim, güvende olduğunu bileyim yeterdi benim için. İşte o gün geldi, kimse beni oğlumun tanıklığından ayıramaz. Bunlar bilinen şeyler, yemeksiz nikah toplantısı olmaz, onları da kararlaştırın, uzattık, hemen bana yemek konusunda görevlerimi bildirin.

Törene üç gün vardı. Tesisat işi tamamlandıktan sonra evi baştan aşağı temizlemişlerdi. Sabah bir Ermeni aşçı geldi İstanbul'dan. Üç gün onlarla kalacaktı. Hangi yemekleri, hangi mezeleri yapacağını anlattı. Gerekli malzemeleri Dede'ye daha önce bildirmiş, Dede de bir İstanbul'a gittiğinde almıştı hepsini... Bir gün sonra da Vakıflı'dan Avedis Amca, karısı Sara Teyze bir de Lüsi'nin oradayken edindiği arkadaşı Aşhen gelmişlerdi. Büyük sürpriz olmuştu Lüsi'ye.

Dede önceden uçak biletlerini göndermiş meğer. Aşhen ilk kez köyünden bu kadar uzaklaşmıştı. Hem İstanbul hem Kınalı kızı iyice şaşkına çevirmiş, ayaklarını yerden kesmişti. Her yeri göstermeden dünyada göndermem seni diyordu Lüsi. Tören gününe kadar adayı gezmişler, aşçıya yardım etmişler, gece yarılarına kadar söyleşmişlerdi. Tarık'ın da kanı kaynamıştı Aşhen'e.

Lüsi'nin en büyük korkusuydu, törenin fırtınalı bir güne denk gelmesi. Vapur seferleri yapılamaz, kimse de gelemezdi adaya. Hava güzelliği ile yalnız Lüsi'yi değil tüm adaları, İstanbul'u mutlu etmişti. Çiçekli, dar, uzun bir beyaz elbise giymişti Lüsi. Tarık da ceket giymemekte direnmiş olsa da gömleği, kumaş pantolonuyla ne kadar sıcak, yakışıklı bir genç olduğunu iyice kanıtlamıştı. Nikah saat on birde olacaktı. Sabah vapuruna binmişti konuklar. Lüsi'nin mimarlar birliğinden arkadaşları, Doktor Zahar, Tarık'ın daha önce yine Zahar'ın yanında gördüğü Lüsi'nin iki yakın kız arkadaşı, Şükrullah Bey ile Haydar, Bulgurlu'dan Raife Hanım ile torunu, Dede'nin Dersim'den, Fransa'dan dostları, adadan komşularla birlikte beklediklerinden kalabalık olmuşlardı. Dereboğazı'nın olduğu handan da gelenler vardı. En son balıkçı Hristaki gelmişti elinde iki kova dolusu balıkla. Dede, Lüsi, Tarık konuklar arasına dağılmış hoşbeş ediyorlardı. Tarık Şükrullah'a halasıyla eniştesini sordu. Davetiyeyi göndermişti ama hiç haber almamıştı. Düğüne gelirler diye düşünüyordu. Şükrullah, duymadın mı olanları diye kulağına eğildi Tarık'ın; Mülayim Alakan diye bir avukat vardı, sizin tarlalarla, bahçelerle ilgili. Eniştenle bu avukat birbirlerine girmişler. Kendi alacağı mı ne varmış, tapuda soruştur-

muş etmiş, bir de ne çıksın senin enişte Ermeni değil miymiş. Dönme yani. Bunları söyledikten sonra kıs kıs gülmüştü. Fırsatı kaçırmamış avukat, hemen yerel gazeteye vermiş soy dökümü belgelerini. Ordu'da dedikodu almış yürümüş, Fethiye Teyze bile gerçeği bu yolla öğrenmiş. Bunlar pılıyı pırtıyı toplayıp İstanbul'a kaçmışlar. Neredeler, ne yapıyorlar bilmiyorum. Tarık ne şaşırmış ne de üzülmüştü. O da aynı alayla güldü. Haydar yakında askere gideceğinden bahsediyordu. Biter bitmez hana dönüp, işine devam edecekmiş. Lüsi Abla'sının ona yaptığı sarayı kimselere bırakmazmış. Şükrullah Bey, tabii döneceksin, o kadar borcu kim ödeyecek demişti. Ne borcu? diye sordu Tarık, benim yerime almadın mı Haydar'ı, aylığı da artmış olmalı. Arttı artmasına ya Haydar Bey tutturdu, Lüsi Abla'sına başlık parası verecekmiş senin yerine. Ne başlığı dedi Tarık, Haydar'a dönüp. Haydar kıpkırmızı olmuştu. Abi dedi, hayatımda senden, Lüsi Abla'mdan haa bir de Şükrullah Abi'mden gördüğüm iyiliği kimseden görmedim ben. Beşibiryerde alamaz mıyım dedim Şükrullah Abi'me. Başta kızdı bana, boyumdan büyük işlere kalkışıyorum diye ama sonra hadi git al, parasını ben vereceğim, her ay keserim aylığından dedi. Koştum aldım, derken cebinden kutuyu çıkarmaya çalışıyordu. Al Tarık abi dedi, bu bizim başlık paramız olsun. Tarık almayacak gibiydi ya Şükrullah bir göz işareti yaptı, üzme çocuğu gibisine. "Sen takarsın bunu ablana" dedi Tarık. Şükrullah Bey Dereboyu'ndan çuvallar dolusu yemiş getirmişti. Lüsi'nin arkadaşları kendi havalarındaydılar. Nikah öncesi kanepelerle birlikte çeşitli meyve likörleri sunulmuştu konuklara. Raife Hanım Tarık'a sokuldu. Seni hınzır, demek bunun için taşındın adaya. Yere bakan yürek yakan, hangi ara ayarladın bu kızı. Pek

de güzelmiş. Mutlu olursunuz inşallah. Tarık, Raife Hanım'ı davet etmek için aradığında anlatmak zorunda kalmıştı kısaca. Raife Hanım'ın kız kimlerden, ne zaman tanıştınız, annesi babası ne iş yapıyor soruları ardı ardına sıralanınca, gidermişti epey kadının merakını. Şimdi gözüyle de gördü, kızı da beğendi. Zilan'ı sevgilim sanıyordu oysa. Olmaz mıydı? Başlarda etkilenmiyor muydun Zilan'dan. Ona karşı hislerinin ne olduğunu birbirinden ayırmak zordu. Uzun zaman sonra içini açabildiği, yakın bulduğu biri olmuştu Zilan. Keşke yanında olabilseydi şimdi. Ne çok özlemişti. Doktorlarına davetiye göndermemişti, askerlik raporunu alana kadar onlara hissettirmese iyi olurdu iyileştiğini. Zilan çok emindi iyileşeceğine. O da iyileşmiş miydi acaba. Güçlü kadındı o, senin gibi miydi? Lüsi'nin yakın arkadaşı olan iki kız ile Aşhen servis yapıyor, Haydar da onlara yardım ediyor gibiyse de daha çok Aşhen'in peşindeydi. Görür görmez kıza mı vurulmuştu o da ne. Aşhen de ilgiden memnun görünüyordu. Nikah memuru gelince başladı beş dakika sürecek nikah. Lüsi'nin şahidi Aşhen, Tarık'ınki de Dede olmuştu. Takılar takıldı, hediyeler verildi, kutlamalar yapıldı. Haydar beşibiryerdeyi takarken bu da bizim başlık paramız, Haydar biriktirdiği paraların üzerine bir de borçlanıp sana almış bunu Lüsiciğim demişti Tarık. Salondaki herkes bu hediyeden etkilenmişti. Lüsi Haydar'ı sımsıkı kucaklarken, gözlerinden yaşlar inmeye başlamıştı. Gördün mü, aslan oğlum beni başlık parasız bırakmadı. Haydar utanmış, kendini kurtarıp Aşhen'in yanına geçmişti bile. Ardından büyük sofraya oturdular. Tarık'ın da ilk kez tadacağı, bilmediği yemeklerle doluydu sofra. Ana yemek herrisaydı. Görüntüsü de tadı da Karadeniz'in düğün yemeği olan keşkeğin aynısıydı. Belki Ermeni-

ce adı böyleydi. Topik yapımına günler öncesinden başlamışlardı. Dede normalde de dolaptan topiği eksik etmiyordu. Başlarda Tarık tadını yadırgamıştı ama zamanla bağımlısı olmuştu. Midyenin dolması, pilakisi, tavası, lakerda, fasülye pilakisi, ezme salata, fava, peynir, turşu çeşitleri sofradaydı. Kırmızı şarabın mezeleri ayrı, beyazınkiler ayrıydı. Tarık bu evde şaraptan başka içki içildiğini görmemişti. Bugün rakı içecekti ama. En güzel şaraba bile değişmezdi rakıyı. Her iki şarap çeşidinin mezesi de rakıyla iyi gidiyordu. Tahin ile tarçın Ermeni yemeklerinde çok kullanılıyordu. Tahini pekmezle karıştırmak da belki onların icadıydı. Çok lezzetli bir tatlı yapmıştı aşçı. Adı cizlemeydi, hiçbir yerde satılmazmış. Evlerde yapılırmış. Bahçede mangalda pişirmişlerdi hamurunu. Soğuyunca tahinli şerbet dökmüşlerdi her katın arasına. Bu katlar bayağı yükselince sekize bölüp, üçgen dilimler halinde bir tatlı tabağına dizmişlerdi. Başka tatlılar, börekler de vardı. Dede çok mutluydu halinden. Çağırdıkları müzik topluluğu da gelmiş, keyiflenmişlerdi iyice. Ermenice, Türkçe şarkılar, türküler çalınıyor, söyleniyordu. Ermenice sözlü halk müziklerinin ezgileri tanıdıktı herkese. Dede tamburunu istedi Lüsi'den. Uzun yıllardır eline almamıştı. Serkis Efendi'nin bestelediği, sözlerini İhsan Raif Hanım'ın yazdığı,

"Kimseye etmem şikâyet; ağlarım ben halime
Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbalime
Perde-i zulmet çekilmiş korkarım ikbalime
Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbalime..." şarkısından sonra Afet Mısırlıyan'a ait başka bir nihavent şarkıya geçmişti. Ud çalmadaki coşkunluk veren mızrap tekniğinden Afet lakabını aldığını, asıl adının Hapet olduğunu da söyledikten sonra

"Bir aşık-ı dil hastayı dilşad edecek yok..." şarkısı ile devam etti. Ortamın havasının ağırlaştığını fark edince Ermenice, Kürtçe dillerinde söyleyen Aram Tigran'dan bahsetti konuklara. Halklar arasında nasıl bir köprü kurduğunu anlatıp onun Ermenice seslendirdiği Şev Çu'yu çalıp söyledi. Birden hava değişmişti. Tarık şarkıyı hatırlıyordu. Diyarbakır Cezaevi'nde duymuştu, sözlerini bilmediğinden ezgisi kalmıştı aklında. Bir gün şarkıyı Zilan'a mırıldanınca, bu şarkının Şev Çu olduğunu ondan öğrenmişti. Şimdiyse nerelere götürmüştü şarkı onu. Ama asıl o işkencehanenin bu güzel şarkıyla aklına düşmesi şaşırtmıştı onu. Tüm konuklar hayran kalmıştı Dede'ye. Hele Tarık, neredeyse Lüsi kadar seviyordu Dede'sini. Akşama kadar sevgi, dostluk içinde sürdü sohbetler, eğlenceler. Hava dönmüş, kapanmıştı. Konuklar gitme hazırlığındaydı. Şükrullah Bey son vapura yetişmek için Haydar'ı arıyordu her yerde. Ev halkı da katıldı, Haydar diye sesleniyorlardı. Aşhen ile Haydar bahçenin kuytuluk bir yerinden çıktılar. O kadar kişiyi köşkün merdivenlerinde görünce şaşırmış, utanmışlardı. Hadi bakalım Haydar Bey, gidiyoruz dedi Şükrullah, önüne kattığı Haydar'a eğilip "bir beşibiryerde daha alamayız ona göre" demişti. Konuklar akşam vapuru ile ayrıldı adadan. Lüsi ile Tarık odalarına çıktıklarında içkinin esrikliği ile uzun sürecek tutkulu bir sevişmeye bıraktılar kendilerini çakan şimşeklerin aydınlattığı odalarında.

Evliliklerinin üzerinden daha iki ay geçmeden gebe olduğunu öğrendiler Lüsi'nin. Test yaptırmak için Zeynep Kamil'e gittiklerinde Dede'ye başka bir işleri olduğunu söylemişlerdi İstanbul'da. O gece Kumkapı'daki evde kalacaklar, Dede de ertesi sabah gelecekti yanlarına. Birlikte Selimiye Camii'ni gezmeye gideceklerdi. Zeynep Kamil'de test sonucu çıkınca bir de ultrasonla bakalım demişti Doktor Zaharya'nın tanışı olan kadın doğum doktoru. İkizmiş bebekleri. Daha gebeliği öğrenmenin şaşkınlığını atamamışken, ikiz bebeklere gebelik iyice dağıtmıştı Tarık ile Lüsi'yi. Lüsi'nin aylık kanaması

gecikince gebelik olasılığını konuşmuş, varsa öyle bir şey aldırırız demişlerdi. Çok erkendi çocuk sahibi olmak için. Bebeklerin ikiz olduğunu öğrenir öğrenmez aldırma düşüncesi ikisinden de aniden uzaklaşmış, yerini büyük bir mutluluğa bırakmıştı. Yeni durumu hemen benimsediler. Kumkapı'da önce bir balıkçıda karınlarını doyurdular. Sonra eve geçtiler. Ne başka bir şey konuşabiliyor ne de düşünebiliyorlardı. Dedeye nasıl söyleyeceklerdi. Bir sürü gezi planı yapmıştı Dede onlarla. Bu durum her şeye engeldi. Sabah ilk ada vapuru ile gelen Dede'yi iskelede karşıladılar. Genişçe bir araba tutmuşlardı. Dede ile Tarık Selimiye'yi ilk kez göreceklerdi. Edirne'ye girerlerken bütün heybeti ile karşılarındaydı bu devasa yapı. Hey gidi Sinan dedi Dede. Şehzade Camii çıraklık, Süleymaniye kalfalık, Selimiye ise ustalık eseriymiş. Lüsi caminin teknik özellikleri ile ilgili birçok bilgi verdikten sonra ilgilerini kubbe, minare, süslemelere çekiyor, benzersiz yanlarını anlatıyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim'in –yani Sarı Selim– yapımını istediği ancak bitişini göremediği bu cami için efsaneler de dolanıyordu yüzyıllardır halkın dilinde. Camiyi gezdikten sonra avluda söylediler Dede'ye torunları olacağını. Hınzırlar dedi, benim bütün planlarımı bozdunuz, ben sizi Avrupa'ya gönderecektim. Dil öğrenecektin Tarık. Bu kadın hocan senin, beraber yapacaktınız bunu. Şansınızı kaybettiniz. Hele ikiz olduklarını öğrenince, sevinçten Selimiye'yi falan unutmuştu Dede. "Kutlama yapalım bu akşam" dedi. Mimar Sinan yapımı, sonradan otele çevrilmiş Rüstem Paşa Kervansaray'ına yerleştiler. Ne güzel bir yapıydı böyle. Hem Selimiye'ye de çok yakındı. Akşam yemeği için gittikleri lokantada keman, klarnet, darbuka, kanunla bir meyhane hava-

ları çalınıyordu ki Dede tutamayıp kendini bir duble rakı söyledi. Tarık ile karşılıklı içerlerken iyice keyiflenmişlerdi. Lüsi meyve suyu ile eşlik etti onlara. Dokuz ay boyunca şarap içemeyeceğinin yeni ayırdına varmıştı. Üzüntüsünü paylaşınca Dede'den azarı da işitmişti. Sabah daha çok gezecekleri yer vardı ama Dede dönelim diye tutturdu. Hava soğuktu, kızdı, bile bile bu halde gezmeye mi çıkılır diye onlara. O günden sonra Dede de Tarık da üstüne titremeye başlamışlardı Lüsi'nin. Yeni yıla tazelenmiş girdiler.

Yazın en sıcak günleriydi. Doğuma bir ay kala Kumkapı'daki eve gönderdi Dede Tarık ile Lüsi'yi. Adada da doktor, ebe vardı ama ya bir terslik olursa, tam donanımlı bir hastanede yapmalıydı Lüsi doğumu. Lüsi ile Tarık doğumu beklerken Dede de bahçede bir oyun alanı yaptırmaya başladı torunlarına. Zemine kum döşetip, oyun parkında olabilecek salıncak, kaydırak, tahterevalli getirtti. Yürümeye başlayacakları zaman tutunurlar diye düşünmüş, fileyle çevirmişti alanı. Bir de sürprizi vardı Lüsi'ye. Bebeklerin bakımı için Aşhen'i çağırmıştı. Aşhenlerin ekonomik durumlarının iyi olmadığını biliyordu Dede. Bir bahçeleri vardı Vakıflı'da, birkaç da hayvanları. Ancak karınlarını doyurabiliyorlardı. Ortaokuldan sonra okutamamışlardı da kızı. Aşhen çağrıyı alınca havalara uçmuştu. Hem onları çok seviyordu hem de Haydar vardı İstanbul'da. İyi aylık verecekti Dede. Ailesi de sevinçle karşıladı.

Doğum beklenen haftada oldu. Birbirinin aynısı iki kız bebek. Dede, Zeynep Kamil'de torunlarını görür görmez birine karısının, diğerine kızının adını verdi. Bebeklerin kırkı çıkana kadar Kumkapı'da kaldılar hep birlikte. Lüsi, Aşhen'in kendisine yardım

edecek olmasına çok sevinmişti. Sürekli mektuplaşmalarından Haydar'a aşkını da biliyordu Lüsi. Rahat rahat görüşürlerdi artık. O yaz kocaman bir aile oluverdiler. Dede, Lüsi gebeyken Fransa'ya gidip gelmiş, oradaki iş bağlantılarını sonlandırmıştı. Bundan sonra tek uğraşı torunları oldu. Bebeklerin bir an yanından ayrılmıyor, onlarla gücü yettiğince oyunlar oynuyordu.

Tarık için yılın bir diğer önemli olayı solcuların tekrar toparlanıp bunca yıl sonra 1 Mayıs kutlamaya kalkışması olmuştu. İzin verilmemişti ama önemli olan ateşin sönmemiş olmasıydı. Dede'den öğrendiği her şeyi ama her şeyi yazmayı bu ülkeye borcu biliyordu. Hanlar ile ilgili başladığı yazısını Ermeni mimarlara getirmiş, oradan 1915 soykırımını yazmaya geçmişti. Dede de Lüsi de soykırım demiyorlardı ama bu Tarık için düpedüz soykırımdı. Öğrendiği her şeyi yazacağına ant içmişti. Yine cezaevine konulabilirdi, çocukları vardı, olsundu umrunda değildi. Tek babasız çocuklar onlar olmayacaktı ya. Bulgaristan'dan akın akın zorunlu göç başlamıştı. PKK ile askerlerin savaşı sürüyordu. Altın Portakal'da "Uçurtmayı Vurmasınlar" en iyi film seçilmişti. Turgut Özal cumhurbaşkanı olmuştu. Evren Paşa Marmaris'e taşınmış; bir zamanlar gördüğü Picasso tablosuna "Bu da resim mi, ben de yaparım" sözünün arkasında durarak kendini sanatın bu dalına vermişti. Lüsi ile Tarık bebekleri ile evcilik oynar gibiydiler. Dede bir gün bahçeden sevinçle içeri girmişti. "Bana Dede dediler, önce Maral, ardından Arpenik dede dede demeye başladı." Gülmüştü Lüsi ile Tarık; başka ne diyecekler Dedeciğim demişlerdi. Tarık durmadan okuyor, yavaş yavaş yazı-

yordu. Eski yoldaşlarından bir iki tanesini bulmuş, sık sık onlarla buluşuyordu İstanbul'da. Dil öğrenmeye Avrupa'ya gidememiş olsa da kendi kendine çalışıp ilerletmiş, kitap çevirileri bile yapmaya başlamıştı. Özal ekonomisi birçok yerde işçileri ayağa kaldırmıştı. Eylemler, grevler oluyordu. Güçlü kalkışmalar değildi şimdilik ama 12 Eylül'ün tozu kalkıyordu. Yeni oluşumlar, partiler kuruluyordu solda. Cezaevlerinden siyasiler firar etmeye çalışıyor, birkaç kişi başarıyordu. Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu suikastlar sonucu öldürülmüştü. Doğudan sürekli çatışma, ölüm haberleri geliyordu. Diyarbakır HEP il başkanı Vedat Aydın'ın işkenceden sonra öldürülmesi faili meçhulleri başlatmıştı. İkinci boğaz köprüsü açılmış, Askerlikten çürük raporunu da almıştı Tarık. Savaş durumu dışında askerlik yapmayacaktı. Savaş da ne uzak ihtimaldi ya bu ülkede, dünyada. Hiç dünya olaysız olur mu? Berlin Duvarı kaldırılmış, iki Berlin birleşmişti. Irak, Kuveyt'i işgal etmiş, Amerika müdahale etmiş, Körfez Savaşı başlamıştı. Sovyetler Birliği çöküşe giderken birçok halk bağımsızlığını ilan etmişti. Bunlardan biri de Ermenistan olmuştu. Yugoslavya'da tüm Avrupa'nın gözü önünde büyük bir iç savaş başlamıştı. Sovyetler Birliği'nin resmen dağılmasıyla dünyada bir devir şimdilik kapanıyordu. Umut filminin üstündeki yasak kalkınca, izlemişlerdi Lüsi'yle. Devinip duruyordu dünya. Kızlar 4 yaşına yaklaştıklarında Dede'nin yıllardır planladığı büyük gezilerine hazırlanıyorlardı. İlkbahardı. Dede, içinde her türlü sağlık müdahalesi için gerekli araçlarla donatılmış lüks bir minibüs getirtmişti Fransa'dan, birkaç aydır da çocukların yatabileceği, oynayabileceği yerler yaptırmıştı içine. Aracın Ermeni bir şoförü vardı. Gezilerini

Ermenistan'da bitirecek, bu aracı da onlara hediye bırakacaklardı. 88 depremi neleri var neleri yoksa yıkmış, felakete sürüklemişti Ermenistan'ı.

4

Bitti Bitti...

Harput Amerikan Koleji'nde okudum ben. Bir bölge okuluydu. Diyarbakır, Erzincan, Dersim, Kemaliye, Arapkir, Bingöl'den Ermeni, Süryani öğrenciler alırdı. Köyümüze yakındı ama gidiş geliş yapacak kadar değil. Harput Elazığ'a bakan bir tepenin üstünde kuruluydu. Bir kar yağardı, aylarca kalkmazdı. Yatılı kalırdık. Köylerinin hepsinde Ermeniler vardı ama bazı köyler tamamen Ermeni'ydi. Dil-din konusunda eğitim aldık orada. Öncelikle İngilizce öğrendik. Normal derslerin yanı sıra yörede yapabilece-

ğimiz işlerle ilgili de eğitildik. Bizim üzüm bağlarımız vardı. Onların ekimini, dikimini, şarap yapmasını öğrendim okulda. Elişi, müzik, tiyatro da öğrendik. Orkestramız vardı, tambur çalmayı orada öğrendim. Konser bile vermiştik. Okul bitince ilerisini başka okullarda okuma fırsatım vardı, yükseköğrenim için burslar veriyorlardı ama kendi işlerimizi yapmayı tercih etmiştim. 17 yaşındaydım mezun olduğumda. Aynı yaz evlendim köyden yıllarca hasretini çektiğim bir kızla. Bir de kızımız oldu. Babamın hem iş ortağı hem dostu bir aşiret başı vardı, şarapçılık işini birlikte yapıyorduk. Hıdır Ağa iyiliği ile ün salmış biriydi yörede. 1915 olayları gelip Hozat'a dayandığında bizim aileden tek beni kurtarabildi. Askerlerin köye geldiği gün mahzende çalışıyordum. Hıdır Ağa anlamış olacak niyetlerini, saklayabildiği kadar kişiyi sakladı mahzenlerde günlerce. Ardından bize bir kaçış yolu hazırladı. Ben karımı, çocuğumu, anamı, babamı nasıl bırakabilirdim. Mahzenden çıkarsam diğerlerini de tehlikeye atmış olacaktım. Hıdır Ağa köyün boşaltıldığını, ailemin başka bir yere nakledildiğini, güvende olduklarını söylemese ne olursa olsun onların yanına gitmenin bir yolunu bulurdum. Günler sonra biz de çıktık yola. Dağların arasından bir geçit vardı. Gidiyorduk ama ne ereğimiz belliydi ne varıp varamayacağımız. Aç susuz günlerce yol aldık. Geride kalanlara ne oldu, başlarına neler geldi bilmiyorduk. Yolda karşılaşıp aynı yol çizgisini izlediğimiz kişilerden inanılmaz şeyler duyuyorduk. Ovacık-Kemah-Erzincan-Erzurum oradan da daha önceden ayarlanmış kişilerin yardımıyla Rusya'ya varabildik. Hıdır Ağa'nın mantar tapa işi yapan bir kardeşi varmış Fransa'da. Portekiz'den aldığı hammadde mantarı şarap şişeleri için tapa yapan bir işletme kurmuş.

Birçok ülkeye satarmış tapaları. Onun adresini ezberletmişti Hıdır Ağa, başarabilirsen Fransa'ya git, onu bul, sana yardım edecektir demişti. Dünya savaşının sonlarında ancak ulaşabildim Fransa'ya. Türlü zorluklar, yokluklar çektik ya burada yaşananlara göre bunlara sıkıntı demeye utanıyor insan. Fransa'nın güneybatısındaydı Bordo. 22 yaşında, bir deri bir kemik geldiğim bu şehirde Hıdır Ağa'nın kardeşi Derviş'i buldum. Şaşkındı beni gördüğüne. Geleceğimi biliyormuş da yollarda öldüm sanmış. Bir süre onun çiftliğinde dinlenip biraz toparlandım. Arkamda bıraktığım herkesin öldürüldüğünü biliyor, yaşamak için bir istek duymuyordum. Galiba ölmeyi düşünecek kadar bile kuvvet bulamıyordum kendimde, içgüdüsel bir direnmeydi yaptığım. Derviş benden biraz büyüktü. Kardeşiymişim gibi sahip çıkıyor, her derdime çare buluyor, benim için planlar yapıyordu. Savaştan dolayı o sıralar yurtdışına çıkmıyordu, bu liman şehrindeki çiftlik evinde birbirimize arkadaşlık ediyorduk. Savaş bitip, ülkeler yeni düzenlerini kurarken ben de üniversiteye başladım. Bordeaux Üniversitesi'nde Ekonomi okuyordum. Hınçak Partisi ile üniversitede tanıştım. Parti beni hızla tedavi eden mucize bir ilaç gibi olmuştu o günler. Nasıl geçiniyordum? Bu değirmenin suyu nereden geliyordu diyeceksiniz. Babam bağ bahçe neyi var neyi yoksa Hıdır Ağa'nın üstüne geçirmiş öldürülmeden evvel. Bunu başımıza gelecekleri tahmin ettiğinden mi yoksa başka nedenlerle mi yapmış bilmiyorum. 1909'da Adana'da yaşananların tedirginliğinden belki. Tabi bir de Adana kıyımı var, anlat anlat bitmiyor.

Çukurova, Kilikya Ermeni Krallığı'nın merkezi olduğundan, halkımız için oldukça önemli bir yerleşim

bölgesiydi. Kimin elinde olursa olsun Ermeniler bölgenin en önemli azınlığı olmaya devam etmişti. 1914'te bölgenin 350 bin civarında olan nüfusunun 50 binden fazlası Ermeni idi. Ancak 1909 Nisan'ından sonra Kilikya Ermenileri için artık hiçbir şey eskisi gibi olmadı. Olayları başlatan neden halen bilinmese de nisan ayında iki halk birbirine girdi. Olayları bastıracağını söyleyen İttihatçı Hareket Ordusu Ermenileri, silahlarını teslim etmeye ikna etmişti. Bizimkiler neredeyse tamamen silahsızdı. Sonrasında bölgede kan gövdeyi götürdü. Adana'nın yarısı virane haline geldi. Yaklaşık 30.000 Ermeni, 1600 Müslüman öldüğü söylenir. Seyhan Nehri kan akmış günlerce.

Neyse, Hıdır Ağa, ben ortaya çıkana kadar da emaneti korumuş. Bir daha oralara gidemeyeceğim için bizim mala mülke değer biçip satın almış, parasını Derviş'e göndermiş bana vermesi için. Öğrencilik yıllarım böyle bir bolluk ile başladı. Okul bitince Derviş'le ortak bir alım satım şirketi kurduk. Tapa ile şarap işi bayağı iyi gitti. Ben Fransa kentleriyle, o diğer ülkelerle işlerimizi idare ediyordu. Şirketin idaresini Paris'e taşıdık işimiz büyüyünce. Çalışmadığım tüm vakitleri parti işleriyle uğraşarak ya da Ermeni dostlarla geçiriyordum. Bizim memleketin iki çeşit üzümü vardır, öküzgözü-boğazkere. Derviş buraya rahatça girip çıkabiliyordu. Hem memlekete mantar tapa götürüyor hem de buranın üzümünü, şarabını dünyaya duyurmaya çalışıyorduk. Bir yaz tatilinde uzunca kalmıştı Dersim'de. Döndüğünde dünyanın en güzel haberini muştuladı bana. Meğer benim bir torunum varmış, yedi sekiz yaşlarında. Dünyalar güzeli Lüsi'min adı Leyla'ydı o zamanlar. Neredeyse elli yıl sonra bir torun sahibi olmuştum.

Dede yolculukta, dinlenme yerlerinde kesik kesik anlatıyordu hikayesini. Tarık Lüsi'ye, gördün mü bir ortak yönümüz daha varmış, ikimiz de iki isimle yaşamak durumunda kalmışız demişti. Der demez de Zilan düşmüştü aklına. Onun da iki ismi vardı.

İstanbul'dan yola çıkmış, Bolu Dağı'nda vadinin üzerinde bir lokantada yemek molası vermişlerdi. Bir yaşlı iki çocukla inip binmeler bayağı zaman alıyordu. Araba hele bebekleri de taşıdığı için çok özenli değişikliklerle en kullanışlı biçimine getirilmişti. Çocuklar, Ayaş üzerinden gidelim diye düşündüm ama değmez, yol boyunca kan dökülen öyle çok yer var ki demişti Dede. Ankara'da bir otelde geceleyip, sabah erkenden yola koyuldular. Dede ön koltukta oturuyor, dünya gözüyle son kez bakar gibi izliyordu tüm yöreyi. Hava kararınca en yakın merkezde konaklıyorlardı. Sivas'a erken vardılar ama Lüsi yorgun hissediyordu kendisini, Aşhen'i ailesinin yanına göndermişlerdi. Haydar'lar istemeye gelecek, nişanlanacaklardı. Sivas'ta bir gece kalmaya karar verdiler. Akşam yemeğinden sonra Lüsi çocuklarla birlikte erkenden yatmaya çıktı odasına. Dede ile Tarık otelin lokantasında sohbete koyuldular. Dede yol boyu aklına gelenleri unutmamak için Tarık'a dönüyor, oğlum şunu şunu anlatacağım sana, unutturma diyordu. Bazen olayları öyle zamansız anımsıyordu ki anlatırken de bir düzene koyamadığı oluyordu. Ben anlatayım da sen nasıl istersen yaz diyordu. Lokantada birer kadeh şarap aldılar. Dede bir şiir okumaya başladı, Tevfik Fikret'ten.

Bir darbe... bir duman... Ve bütün bir gürûh-i sûr,
Bir mağşer-i vazî-i temâşâ, haşîn, akür

tırnaklariyle bir yed-i kahrın, didik didik,
yükseldi gavr-i cevve bacak, kelle, kan, kemik...

Ey darbe-i mübeccele, ey dûd-i müntaqim,
kimsin? Nesin?.. Bu salvete sâ'iq, sebeb ne? kim?..
Arkanda bin nigâh-ı tecessüs, ve sen nihân,
bir dest-i gaybı andırıyorsun, rehâ-fişân.

Mâlik sesin o servet-i rağdîn-i gayza ki
her yerde hiss-i hakk u halâsın muharriki.
Sadmenle pâ-yi kâhiri titrer tegallübün,
en gırra tâc-ı haşmeti sarsar takarrübün.

Silkib ukûd-i rikba-i ağsârı, en çetin
bir uykudan uyandırır akvâmı dehşetin.
Ey şanlı avcı, dâmını bîhûde kurmadın!
Atdın... Fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın!

Dursaydı bir dakıykacağız devr-i bî-sükûn,
yâhud o durmasaydı, o iklîl-i ser-nigûn,
kanlarla bir cinâyete pek benziyen bu iş
bir hayr olurdu, misli asırlarca geçmemiş.

Lâkin tesâdüf... Ah o kavîler münâdimi,
âcizlerin, zavallıların hasm-ı dâ'imi.
Birden yetişdi mahve bu tedbîr-i hârikı;
söndürdü bir nefesde bu ümmîd-i bârikı.

Nakş etdi bir tehekküm içün baht-ı bî-şüûr
târîh-i zulme bir yeni dîbâce-i gurûr.
Kurtuldu; hakkıdır, alacak şimdi intikâm;
lâkin unutmasın şunu târîh -i siflekâm:
Bir kavmi çiğnemekle bugün eğlenen... (denî)
bir lahza-i te'ahhura medyun bu keyfini!*

* Bu şiirin günümüz Türkçe'si ile yazılmış halini kitabın sonunda bulabilirsiniz.

Bu şiirin adı: "Bir Lahza-i Teahhur" yani "Bir Anlık Gecikme". Fikret, bu şiiri Abdülhamid'e yapılan suikastın "bir anlık gecikme"si üzerine yazmış. Abdülhamid korkular içerisinde yaşar, sarayından hiç çıkmazmış bilirsin. Cuma namazını bile sarayın yakınındaki Yıldız Camii'nde kılarmış. Saraydan camiye giden 200-300 metrelik yolda sıkı önlemler alınır, iki tarafı muhafızlar, askerler, komutanlarla dizili yolda hep aynı kişiler olurmuş. 1905 Temmuz'unda yine böyle bir cuma namazı gidişinde her zamankinden farklı olarak şeyhülislam ile birkaç dakika ayaküstü konuşmuş. Ermeni komitacıların saniye saniye ölçüp hazırladığı suikastta sağ kalmasını işte bu gecikmeye borçluymuş. Tarıkçığım ben bu şiiri hep ezberimde tuttum. Hem şiirin güzelliğinden hem de Türkçe'yi unutmamak için. Bunun gibi ezberimde çok şiir var. Ama bu şiiri bu dille yazık ki siz anlayamazsınız. Büyük şairdir Fikret, İttahatçı da olmadı hiçbir zaman. Fikret Abdülhamid'e düşmandı, İttihat Terakki iktidara geçince Ermenilere yapılan zulmün sona ereceğine inanıyordu. Oysa ki İttihat Terakki bunu daha ustaca yaptığı için övünmeye başlamıştı. Erken anladı onların ne olduğunu. Biliyor musun? Talat'ın uzattığı elini "ben bu kanlı elleri sıkmam" diye de geri çevirmiştir. O zaman Galatasaray İdadisi'nin başındaydı. Tarık'ın içinde Tevfik Fikret için öteden beri var olan saygı, sevgi şimdi daha derinlerden duyuruyordu kendini. Bunları Lüsi de biliyordur nasıl olsa. Dede gülümser gibi ekledi; biz işte böyle kavgacı bir milletiz aslında oğlum. Ben de vaktiyle bir çeviri yapmıştım Fikret'ten. Bak! aslı şöyle;

"Kimseden ümmid-i feyz etmem dilenmem perrü baal.
Kendi cevvim, kendi eflakimde kendim tairim.
İnhina tavk'ı esaretten girandır boynuma,
Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim".

Şimdi de benim çevirimle okuyayım.

"Ne bet bereket umarım kimseden ne kol kanat dilenirim.
Kendi ufkum, kendi gök kubbemde uçarım bir başıma.
Doğrulardan sapmak kölelik tasmasından ağırdır derim,
Özgür düşünen, bilgisi, vicdanı özgür şairim, yaşarım bir başıma".

Ben Paris'teyken Yahya Kemal de oradaydı. Ara sıra karşılaşırdık. Kuşkusuz edebiyat alanında dolu bir adamdır. Ama özellikle çok bencil olduğunu söylemek dürüst olmak için önemli bir koşul. Sözgelimi Fikret'e burun kıvırır bu. Benim az önce okuduğum mef ulü failatü mefailü failün vezinli "Bir darbe... bir duman... Ve bütün bir gürûh-i sûr" şiiri gibi Yahya Kemal, "Endülüs'te Raks" adlı şiirini aynı ritim ısısıyla ayakta tutuyor.

"Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç def'a kırmızı...
Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir.
İspanya neşesiyle bu akşam bu zildedir".

Bu, Fikret'in siyasal bir kavga için kullandığı edebiyat ritmini, İspanya'daki keyif eğlence akşamlarına uyarlamak değil de nedir?

Kavgacı milletiz dedim ya; Osmanlı Bankası baskını vardır bir de 1896'da. Sana anlatmıştım oğlum, Abdülhamid'in Urfa kırsalında Ermenileri kestirdiği günleri. İşte Galata'daki Osmanlı Bankası baskını o günlerde yapıldı. Hem de Osmanlı'nın "öteki" dediği Ermeniler tarafından. Taşnak Partisi militanları yanlarındaki bombalar, dinamitlerle bankayı içeriden kontrolleri altına almışlar. Askerler, zaptiyeler de dıştan kuşatmış. Karşılıklı ateş açılmış, çatışmalar yaşanmış, her iki taraftan kayıplar verilmişse de tam bir sonuca varılamamış, görüşmeler başlamış. Özellikle de Avrupalı devletlerin baskısıyla olayın fazla büyümesini istemeyen Abdülhamid, Taşnakların her isteğini kabul etmese de işgalin sonlandırılması karşılığında baskını yapanların yurtdışına gönderilmesine razı olmuş. Bu sağ kalan on yedi kişi Girondine adlı Fransız gemisiyle Marsilya'ya gönderilmiş.

Sabah erkenden yola çıkmışlardı. Lüsi iyi dinlenmiş, neşe doluydu. Erzincan'a varmak üzerelerdi. Dede, doğduğu, büyüdüğü topraklara yaklaştıkça tedirginlik duymaya başlamıştı içinde. Yetmiş yedi yıl olmuştu buraları görmeyeli, havasını koklamayalı. İnsanın memleketi başka oluyordu. Bunca yıl ne zaman düşünse öfke özlem karışımı bir şeyler dolanırdı içinde. Ama düpedüz özlemdi şimdi içini dolduran. Nasıl da buralara gelmeden durabilmişim. Kendine, bu ilkel yanını yenememiş olmasına kızıyordu. Lüsi, annesinin bir hastalığı olduğunu, bu hastalığın bir gün onu aniden öldürdüğünü sanıyordu. Maral'dı annesinin adı. Şans eseri yaşayabilmiş, Dede'nin küçücük kızı nüfusta Meral. Lüsi'yi İstanbul'a getirttiğinde sanki Maral'ı gelmişti. Yollarda sürekli durdurup, kimlik kontrolü yapıyordu askerler. Buraya kadar hepsini atlatmışlardı. Hoş niye

atlatmasınlardı ya, her durduruşlarında hepsi tedirgin oluyordu. Erzincan'da da bir gece kaldıktan sonra ertesi gün Dersim'e geçtiler. Munzur'un üstünde kurulmuş bir otele yerleştiler. Burada biraz kalacağız çocuklar dedi Dede. Odanıza yerleşin. Dersim'in havası her derde devadır. Her yanı dağlarla çevrili küçük, derin bir kent burası. Dede Dersim'i iyi bilirdi. Şaşırdı biraz da, hiç değişmemişti sanki burası. Her dağın üstünde karakollar kuruluydu, sanki yarıaçık cezaevinde yaşayan tutuklulardı buranın halkı, sürekli gözleniyorlardı. Bu dağların ortasında yaşayan bu insanların ne korkusu ne beklentisi kalmıştı bir şeyden. Kolu kanadı kırılmış bu insanlar kardeşleriydi Dede'nin. Sabah erkenden, herkes uyurken indi Munzur'un kıyısına, bu su kentin, halkın sesi olmuş çağıldıyordu. Maral'ı '38 kıyımından da sağ çıkabilmişti. Üç dört gün kaldılar Dersim merkezde. Dede Tarık'a buralarda yaşanan birçok olay anlatmıştı. Not tutmasına rağmen iyice kafası karışmıştı. Bunları daha sonra ayrıntısıyla öğrenmeli diyordu. Bu coğrafyanın karışıklığı, Dede'nin yaşlılığı, acıdan başka anlatılacak bir şey olmaması zorlaştırıyordu kavramasını. Şunu iyi anlamıştı; zorlu topraklardı burası; dostların arasında, güneşin sofrasındalardı.

Tarık Dede'nin Dersim'de anlattıklarından şu notları almıştı;

Dersim'de yaşayan halklar kendilerini herhangi bir millete ait görmezlerdi. Farklı inanışlar içerisinde yaşar, işlerine kimseyi karıştırtmazlardı. Aşiretlerce idare edilirdi buralar. Ermeniler ile Dersimli Aleviler hep dostluk içinde yaşadı. Bu dostluk dillerini, dinlerini, göreneklerini birbirine karıştırdı. Meğer yazgıları da karışmış.

Ağrı Dağı İsyanı:

Ağrı Dağı isyanında iyi bir dayanışma yapan Kürtlerle Ermeniler ilk kez 1927'de Lübnan'da Hoybun diye bir birlik kurdular. Ağrı İsyanı Cumhuriyet hükümetini çok güç durumlara düşürmüştü. Bol ödünlerle dolu konuşmalara neden olmuştu hükümetle Ermeniler ve Kürtler arasında. Bu dağda galiba bir de Ermeni general vardı. Moskova'da Komintern'de TKP'nin başkanı olarak bulunan Doktor Şefik Hüsnü Ağrı Dağı'nda vuruşan köylülere övgülü bir yazı yazdı; ne yazık ki biz onlara gereği kadar yardımcı olamadık diyerek bir tür özür dilemeyle bitirdi yazısını. TKP'nin sınıfa karşı sınıf kavgası dönemiydi bu. 1935 yılında Komintern'in yaklaşan İkinci Dünya Savaşı koşulları üzerine vardığı kararlar, yeryüzündeki tüm ülkeleri, yakında patlayabilecek İkinci Dünya Savaşı'ndan yararı olanlar ya da hiç yarar beklemeyenler diye ikiye ayırmıştı. O Komintern toplantısında TKP'den Şefik Hüsnü, Zeki Baştımar bulundular. Komintern, o güne kadar Türkiye'ye sürekli sınıfa karşı sınıf çizgisi doğrultusunda sınıfsal kavgayı yürütme önerilerinde bulunuyordu. Ancak o günkü dünya koşullarına göre Türkiye'yi yani Kemalist Türkiye'yi savaşta çıkarı olmayan gruplar arasında duyurdu. Biz buna Desantralizasyon Kararı deriz. İlk defa TKP mensupları ellerindeki bütün gizli çalışma materyallerini sakladılar ya da bir yere attılar. TKP o günden sonra siyasetini Kemalist Türkiye'yle, faşit dünyayla kavgaya hazır, Sovyet dostu, işçi ve emekçi halktan yana bir çizgide yürütecekti. Tabii ki böyle bir çizgide kavga yürüten bir siyasi parti olan TKP iki önemli şeyde Kemalistlerle birlikte olamıyordu. Birincisi TKP ordunun lağvını, halkın silahlanmasını istiyordu. İkincisi daha 1925 yılında TKP, programın-

da açıkça şunu bildiriyordu: İktidara geldiği zaman büyük yığınlar halinde yaşayan azınlıklara yani Kürtlere ve Lazlara isterlerse ayrı bir devlet kurma hakkı verilecekti.

Koçgiri İsyanı:

Önce Koçgiri olayı oldu. Koçgiri, bu yörede yaşayan bir adamın adı. Ona uyarak meclise karşı halkta bir isyan hareketi olduğu sözleri dolaşıyor. Tam da İstiklal Savaşı'nın örgütlenme günlerinde. Meclis hemen Sakallı Nurettin Paşa'yı bu işe görevlendirip, Koçgiri bölgesine olayı bastırmak için gönderiyor. Emrindeki Cumhuriyet Ordu Birlikleri ile bölgeye gelen Sakallı Nurettin Paşa, o bölgede halkın böyle bir başkaldırma içinde olmadığına tanıklık ediyor. Ancak verdiği karar şu: Ordu buraya boşuna gelmiş olamaz. Bu ordunun nasıl bir görev üstlendiği buradaki yerel halkın da kafasına dank etmeli. Bunu, yöre halkının hiç unutamayacağı biçimde bu topraklara yazmadan geri dönüş yok. O zaman yerel, gereksiz bir kırım kıyıma başlanıyor. Olay öyle korkunç biçimlerde yayılıyor ki meclisteki Kürt milletvekilleri olup biten her şeyi duyuyorlar, onlar da korkunç bir tepkiyle yapılanlara başkaldırmak istiyorlar. Mustafa Kemal, Sakallı Nurettin Paşa'yı kurnazca koruyarak olayı örtbas etmeyi başarıyor. Nuri Dersimi o yörede daha sonra bunun tanıklığını yaptığı savındadır. İsveç'te basılan kitabında da buna değinir. Fakat onun iddiası odur ki daha sonra İngilizler bunlara destek için dolgunca bir para da vermişler.

Dersim 1938 katliamı:

Sonra 1938 katliamı geldi. Yeni kurulmuş Cumhuriyet her yere kendi egemenliğini yerleştirmeye çalışıyordu. Çıban başı gördükleri bu bölgeyi de ele almaya

kararlıydılar. Önce bir kanun ile Dersim vilayetinin adını Tunceli yaptılar. Sonra oraya sınırsız yetkiler verdikleri Abdullah Paşa'yı gönderdiler. Bölgeye atanan en güçlü devlet temsilcisi Abdullah Paşa, Sakallı Nurettin'in damadıydı. Abdullah Paşa'nın verdiği kararlar –bir ölüm kararı bile olsa– "kaziyye-i muhkeme" anlamına geliyordu. Kesinleşmiş hukuk kararı yani. Yumuşak huylu görünümü altında Dersimli Alevilere; ülkede düzenin yerleşmesinin halkça benimsenmesi için yasal çizginin sağlam tutulmasını istediklerini, yöre halkının da kararlara katılacağı uygun yerlere karakollar kuracaklarını, isteyenlere uygun gördükleri yerden Elazığ kadastrosundan tapu ile toprak tahsis edileceği sözü verildi. Hükümet kuvvetleri ile gizlice anlaşıp yardımcı olacaklara da vaatleri vardı. Dersim'de yaşayan halklar hısım, akraba bağlarına, yakınlıklarına göre salt kendi yandaşlarına iyi kötü çıkarlar sağlamak umuduyla hükümet kuvvetlerine, bölgede asıl egemen olan ordu birliklerine gizli casusluklar yaptılar. Hükümet kuvvetleri ile gizlice anlaşıp çok küçük çıkarlar karşılığında yardımcı olanlara milis deniyordu. Yani hafiye.

Abdullah Paşa'nın kandırıp milislerden aldığı haberlere göre hangi bölgelerde başkaldırı olasılığı varsa, oradaki köylüleri Munzur kıyılarına indirip, süngületerek nehre attırdı. Dağlara, mağaralara kaçan Dersimlileri havadan bombalattı. Çok büyük kıyım oldu.

Dersim'de Dede hem biraz dinlenmiş hem de toparlanmıştı. Nice olaylar yaşamış bu kentte kavga hâlâ sürüyordu. Yeni çatışmalar, yeni ölümler her an yaşanıyor, buradaki gündelik hayat önceki olayları derinden düşünüp hesaplaşma fırsatı vermiyordu kimseye. Çözülen bir sorun, durulan olaylar olmalıy-

dı ki halkımız kendine gelebilsin. İstanbul'dan hatta birçok yerden başkaydı buralar yine. O zamanlar buradan İstanbul'u anlamak, izlemek nasıl zorsa İstanbul'da, Fransa'da yaşanan hayattan buraları hissetmek, bilmek çok daha zordu. Pertek'ten arabalı feribota binip Keban barajını geçtiler. Elazığ bir İç Anadolu kentine benziyordu. Dersim'in merkeziyle bu kadar yakın oldukları halde ülke değiştirmiş gibi değişmişti her şey. Dersim üzerlerine üzerlerine gelirken burada normal bir yaşam sürüyor gibiydi. Elazığ'da bir işleri yoktu. Bu yörenin eskilerde asıl yerleşim yeri Harput'tu. Tarihi merkez de burasıydı. Bölge Ermenilerinin eğitim, kültür merkezi olan Harput'a doğru çıkmaya başlamıştı araba. Dağın üstündeki düzlüğe kuruluydu Harput. Yolda bir türkü tutturdu Dede yaşlılığın titrekleştirdiği sesiyle: Bildiğiniz bir türkü bu ama ben size aslını söyleyeceğim. Sanki ağıt okuyor gibiydi.

"Kar mı yağmış şu Harput'un başına
Kurban olam toprağına taşına
Henüz değmiş 13-14 yaşına
Küçük yaşta bir kız sevdim Ermeni
Ermeninin kaşı gözü sürmeli
Ermeniye nasıl gönül vermeli

Saçaklı avluda öter yarasa
Benim sevdiğimin adı Maritza
Yetiş imdadıma Hz. İsa
Küçük yaşta bir yar sevdim Ermeni".

Dedesinin küçük yaşta öğrettiği bu türküye Lüsi de eşlik etmişti. Harput düzlüğünde arabadan indiler. Üçünün de üzerine bir ağırlık çökmüştü. Dede gözle-

rini kısmış etrafa bakıyordu. Ağır ağır yürümeye başladılar. Dede buraları ne hale getirdiklerini duymuş olsa da gördükleri onu yine de çarpmıştı. Gayri Müslimlere ait bir tane bile yapı görünmüyordu ayakta. Ne okul ne kiliseler ne evler, hiçbir şey kalmamıştı. Sadece Müslümanlara ait cami, hamam, türbeler vardı. Gerisi boşluk. Sanki yeni boşaltılmış, terk edilmiş bir yerdi. Yamaçta bir kilise kalıntısından bahsetti oradaki bir esnaf. Gidip baktılar ki, tek bir duvar kalmış yalnızca. İyi de bu kent niye bu kadar mutsuzdu. Dede burayı böyle insansız göreceğini hiç düşünmemişti. Alimlerin, şairlerin, sanatçıların yetiştiği, bölgenin en önemli ticaret merkezi, ünlü tüccarların bulunduğu, altı dilde eğitim veren okuluyla Kharpert burası mıydı? Elazığ'ı tepeden gören bir lokantaya oturdular. Garsonun saydığı birkaç çeşit yemek içinden seçim yaptılar. Tek değişmeyen bu tepenin rüzgârıydı. Bizim kolejin müdürü Ernest W. Riggs'in burada olanlarla ilgili ifadesini okuyabildim Paris'te. 1915 Temmuz'unda yazılmış bu ifadede yazılı olanlar aklımda kaldığı kadarıyla şöyleydi: Binaların yedi tanesine el konulmuş, bu binalar yağmalanmş, içindeki eşyalar kırılıp dökülmüş. Öğrencilerin dörtte üçü ve öğretmen kadrosunun yarısı öldürülmüş. Yerel yetkililerin acımasızlığından, öğretmenlerin tek tek nasıl öldürüldüğünden bahsetmişti raporda. Benim öğretmenlerimdi onlar, hepsini iyi tanırdım. Harput halkı Dersimlilere benzemez. Onlar da katliama katılmışlar.

Harput'un diğer yamacındaki bir köye gittiler. Dede'nin okuldan bir arkadaşının köyüymüş. Dede birini görmeyi umduğundan değil de çok zaman geçirdiği bu köyü görmek için gitmek isteği duymuştu. Ne tuhaftı, terk edilmiş bir köy olmamasına karşın

dışarıda ne tek bir insan ne de kedi köpek, tavuk gibi bir canlı görmüşlerdi. Dede biri karşılarına çıkıp kimsiniz diye sorarsa ne söyleyeceğini tasarlamış olmasına karşın bir kişi bile önlerine çıkmamıştı. Evler aynıydı ama çok bakımsızdı. Arkadaşının evinin önünde durdu. Uzun uzun evi, etrafı seyrettikten sonra hadi gidelim çocuklar dedi. Burada yaşam yazık ki kalmamış.

Harput'tan tekrar feribot ile karşı kıyıya geçtiler. Hozat'a doğru yol aldılar. Hozat'ın girişinde bir kışla kurulmuştu ki bütün Hozat'ın birkaç katı büyüklüğündeydi. Uzun soruşturma yaptı askerler, niye gelmişlerdi, kime gelmişlerdi, ne kadar kalacaklardı hepsi tek tek sorulmuş, nüfus cüzdanları tek tek soruşturulmuştu. İki bebek, bir yaşlı adam üstelik iki Fransız vatandaşı ve Ermeni şoförlü bu aileyi kolay kolay geri de çeviremiyorlardı. Bir sınır kapısından giçiyormuş gibi uzadı işlemler. Nihayetinde salıverildi araba. Kamer Ağa'nın evini sorup soruşturup buldular. Hıdır Ağa'dan geriye kardeşi, kardeşinin çocukları, torunları kalmıştı. Dede ile Paris'te buluşmuştu Kamer Ağa. Buradaki hemen herkesi, her aileyi bilirdi Dede. Ama onun kuşağından kalanlar da 1938'de vahşice öldürülmüştü. Varsa aileden bir iki kalıtçı sürdürmüştü soylarını. Şimdi burada yaşayanlar da işte bu kalanlardı. Ermeniler de vardı aralarında. Sahip çıkıp aralarına aldıklarını kendi kültürleri ile büyütmüş, karışıp gitmişlerdi birbirlerine. Çoğu bilse de söylemezdi Ermeni olduğunu. Öyle bir korku içindeydiler işte. Yazgısı bir bu iki halk 1938'de de birlikte öldürülmediler mi? Onlara yardım eden, bugünkü halini borçlu olduğu Hıdır Ağa tüm ailesiyle birlikte acımasızca öldürülmüştü. Kamer de onun kardeşiydi. Tesadüfen o sırada Derviş'in yanına gelmiş, ölümden kurtulmuştu. Geri

döndü buralara, evlendi, çocukları oldu. İşte şimdi bu yerleştikleri ev onundu.

Tarık, Lüsi, çocuklar ev halkı ile kısa sürede kaynaştılar. Kamer Ağa bu büyük evde kızları, gelinleri, torunlarıyla yaşıyordu. Yöreye göre hallice bir evdi. Eve yerleşip bir iki gün dinlendikten sonra güneşli bir bahar sabahında önce bir köye gittiler. Köydeki büyük kilise kalıntısı burada bir zamanlar kalabalık bir yaşam olduğunu gösteriyordu. Burası Lüsi'nin anneannesi ile Dede'sinin köyüydü. Burada tanışmış, bu kilisede evlenmişlerdi. Arpenik'ti adı, dedi Dede. Evlerinin olduğu yere gitti, yerinde duruyordu. Yeni yapmaya başlamışlardı bu evi. Tamamlayamamışlardı. Hâlâ eksik duruyordu bu taş evin yarım kalan kısımları. Dedeciğim mezarlık nerede dedi Lüsi, annemi, anneannemi niye yıllarca sahipsiz bıraktık buralarda. Daha önce de ne zaman annesinin mezarına gitmek istese Dede ona; kızım ölen ölmüş, mezarına gitmenin kime ne faydası olacak diye engel olmuştu. Gideceğiz kızım dedi. Hem de hep birlikte gideceğiz. Öncesinde anlatacaklarım var daha. Bitirince gideceğiz. Ergen Köyü'nün adını Geçimli yapmıştı devlet. Köyde hâlâ koyun, kuzu, keçi besleniyordu. Hayvancılığın asıl geçim kaynağı olduğu arpa, buğdayın yanı sıra tarlalara ekilen yoncalardan anlaşılıyordu. Buralarda bir mantar yetişirdi ki etten lezzetli. Dede Lüsi ile Tarık'a otları tanıtıyordu. Kengel, çarşir, güngülden sonra geven otundan bahsetti. Arılar bu ottan bal yaparlarmış. Tadına doyulmazmış o balın. Bir ünlü otumuz daha var dedi Dede. Süpürge yapılır ondan. Bir yarmanın uçurum kısmında yetişir. Hadi gidip bakalım ona.

Kayışoğlu yarmasının üstündeydiler. Köstebek yuvalarının girintili çıkıntılı hale getirdiği düzlükte

Dede'nin torunları rugan ayakkabıları ile güçlükle yürüyorlardı. Dede artık kucağında taşıyamıyordu onları. Kuş sesleri dışında, kendi ayak seslerinden başka hiçbir ses duyulmuyordu. Tarık, çarşir otlarının üzerinde gördüğü uğurböceklerini eline alıp kızlarının ellerinin üstüne koyuyor, hadi hiç onların canını acıtmadan elinizi sallayıp uçurun diyordu. Yarmanın uçurum kısmına yaklaşında paslanmış onlarca teneke kap gördüler. Askerlerin kumanya tenekeleriydi. Demek burayı çöplük olarak kullanmışlardı. Uçurumun kıyısında oturdular. Dede işte size anlatmakla yükümlü olduklarımın en ağırı, en zoruna geldik. 1915'te ben mahzende saklanırken bizim köy ahalisini buraya getirmişler. Öldürmeye kurşun yetiştiremediklerinden hepsini birbirine bağlayıp bu uçurumdan aşağı atmışlar. Karım Arpenik, annem, babam, kardeşim, daha iki yaşına basmamış kızım Maral da aralarındaymış. Dehşetle açılmıştı Tarık ile Lüsi'nin gözleri, aşağı bir göz gezdirdiler. Dede güçlükle anlatmayı sürdürdü. Lüsim; bu katliamdan birkaç gün sonra buralarda bir ses duymuş köylülerden biri. Senin annen, benim Maral'ımın sesiymiş bu. Sonradan Cemal Amca olduğunu öğrendiğim bu kişi kızı bulup evine götürmüş. Kendi çocuğu gibi büyütmüş. Bizim köyden bir başka hısımı tanımış Maral'ı görünce, bilmiş kimlerden olduğunu. Hepimizin öldüğünü sandıklarından kendi nüfuslarına katıp büyütmüşler. Maral anlayacak yaşa geldiğinde anlatmışlar kim olduğunu, onu nasıl bulduklarını, annesiyle babasının nasıl öldüğünü. Bu köylünün karısı ebeymiş. Maral'a da öğretmiş ebeliği. Maral uzun yıllar evlenmemiş. Sonunda onu büyüten annesi, babası ölünce –zaten yaşlılarmış Maral'ı bulduklarında– evlenmiş gariban bir adamla. Uzun zaman çocukları olmamış. Sen doğ-

duktan kısa süre sonra baban ölmüş. Hastaymış zaten eskiden beri. Köyün ebeliği analığından sonra Maral'a kalmış. O köy de –eliyle bir dağı gösteriyordu– buralara yakın sayılır. Bir ihbarcı varmış, bütün köylülerce bilinirmiş. 1915'te de 1938'de de devlet için çalışmış bir köylü. Kim Ermeni, kim hangi aşiretten, kim isyancı hepsini o fitnelemiş askere. Bir gün Maral buraya süpürgeotu toplamaya gelmiş. Bir bakmış bu hain it de topluyor, ani bir hareketle adamın üstüne atılmış, itmeye çalışırken adam kendini toplamış. Boğuşma sırasında ikisi de buradan aşağı düşmüşler. Lüsi duydukları ile iyice sarsılmıştı. Dede, kızım dedi, işte bizim aile gömütlüğümüz burası. Bak şu sözlerimi sürekli aklında tut.

Tüm dünya insanlar için bir gömütlüktür aslında.

Yaşamı sürdürmekle yükümlüyüz biz.

Hiç unutmayın beni, tam bu noktada Tarık, Lüsi, Arpenik, Maral hepinize devrettim tüm görevlerimi, ben yoksam siz varsınız artık. Ne kadar da güzelsiniz.

Dede Arpenik ile Maral'ın minicik ellerine birer kağıt koydu. Kağıtlar da Ermenice, Türkçe Bitmedi-Bitmeyecek yazıyordu. Dede seslendi, hadi atın benim güzel çocuklarım bunları aşağı. Kağıtlar uçuşurken Lüsi, Tarık, Dede gözleri dolu dolu, çocukların yanı sıra uçurumdan aşağı doğru bakıyorlardı. Dede uçuruma doğru yüksek sesle bağırdı: BİTTİ Mİ?..

Bir Anlık Gecikme

Bir patlayış... Bir duman... Ve bir düğün alayını andıran
Zavallı bütün bir seyirci alayını, kaba ve kudurmuş
tırnaklarıyla kahredici bir el didik etti.
Ve havaya bacak, kelle, kan, kemik fırladı...

Ey sayın patlayış, ey intikamcı duman
Kimsin, nesin? Bu saldırışa seni yollayan kim, sebep ne?
Arkanda binlerce gözetleyen varken sen ortada yoksun;
Sen görünmeyen fakat kurtarıcı bir eli andırıyorsun

Sesinde kinin müthiş yıldırımları vardır ki
Her yerde hak ve kurtulma hislerini harekete getirir
Patlamanla zorbalığın kahredici ayakları titrer
En gururlu ve görkemli taçlar sen yaklaşınca sarsılır

Dehşetle asırların sakat görenek ve batıl an'anelerini
Silkerek milletleri en çetin uykularından uyandırırsın
Ey şanlı avcı, tuzağını beyhude kurmadın
Attın, fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadın

Biteviye yürüyen zaman bir dakikacık dursaydı
Yahut o durmasaydı o aşağılık taç
Şimdi birçok ölü ile cinayete benzeyen bu iş
Bir hayır olurdu o zaman ki eşi asırlarca görülmemiş

Ama tesadüf bu? ah o zorbaların yardımcısı
Acizlerin, zavallıların her vakitki düşmanı
Bu görülmemiş planı yok etmek için birden yetişti
Ve bu parlak ümidi bir nefeste söndürdü

Şimdi kör talih bir alay olsun diye zulüm tarihine
Yeni bir övünme başlangıcı yazmış bulunuyor
Kurtuldu ya şimdi intikam almak onun hakkıdır
Ama alçak nasipli tarih şunu unutma ki

Bir milleti çiğnemekle bugün eğlenen alçak
Bu keyfini biraz gecikme ânına borçludur.*

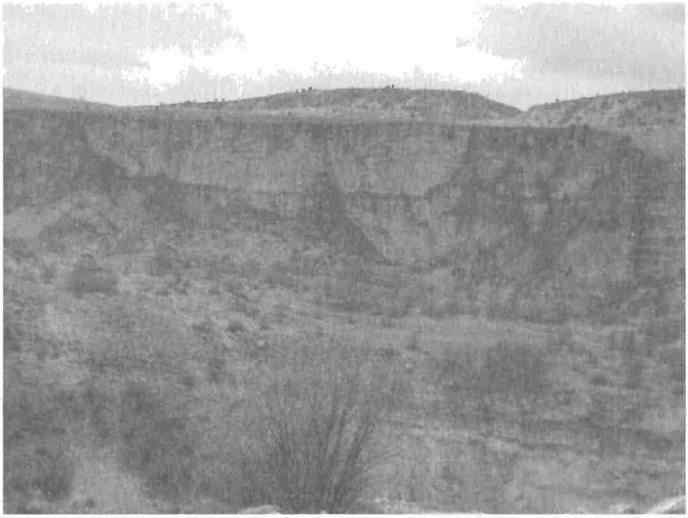
* *Bir Anlık Gecikme*, Çev. Fahri Uzun.

Haig Açıkgöz ve Vedat Türkali ilkokulda.
Solda belirtilen ilk kişi Haig Açıkgöz, diğeri Vedat Türkali

Anjel Açıkgöz ve Dr. Haig Açıkgöz

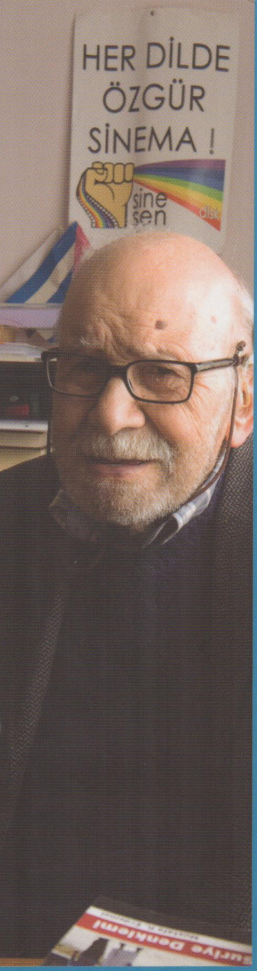

Kayışoğlu Yarması/Hozat

Ergen Kilisesi/Hozat

AYANTI

(...) Ustalıklı roman akışının yanı sıra kullanılan tarihsel veriler, Vedat Türkali'nin kitabına Ermeni sorunu konusunda gerçekten değerli bir belge niteliği kazandırmış. Soykırımın canlı tanığı Dede'nin siyasal örgütlenmeler üzerine anlattıkları da son derece önemli. Genelde azınlıklar, özelde ise Ermeni, Rum ve Kürt kırımları konusunda TKP'nin, hatta genelde Türk solunun tavrı, bazı istisnalar dışında, pek de tutarlı olmadığından, bu tarihi yaşamış bir Ermeni şahsiyetin bu konudaki değerlendirmelerine keşke daha geniş yer verilebilmiş olsaydı. (...) Her halükârda kitap, 1915'in 100. Yıldönümü'nde bu konuda yayımlanan ve yayımlanması beklenen birçok eser arasında önemli bir yer tutacak.

Doğan Özgüden

(...) Bildiğim kadarıyla, hassas ve örselenmiş ruhları müzikle tedaviye başlamak iyi bir yöntem. Siz de, sözcüklerin ve yazının müziğiyle benzer bir şey yapıyorsunuz. Sanatın ve sanatçının böylesi bir derman olma, tabiplik görevi de var herhalde. Hastalığıyla yüzleşmeye zorlananlarda, ilk başlarda, büyük öfke patlamaları da ortaya çıkabiliyor. Siz böylesi patlamalara da yüreğinizi siper etmektesiniz kuşkusuz. Bu da henüz insani aşamaya geçememiş sınıflı toplumlardaki (gerçek) aydın-Sanatçı'nın kara yazgısı olmalı. Bir "psikiyatri seansı" gibi algılanmalı yazdıklarınız (...)

Haluk Gerger

(...) Kürt meselesi, Ermeni meselesi, faşizm, Anadolu isyanları, katliamlar, ırkçılık, sosyalist mücadele, Ortadoğu'da olanlar, Nazi dönemi, Evren dönemi gibi hem güncel hem tarihi birçok konuda (...) ve de Ermeni sosyalisti Paramaz'ın Beyazıt'ta asılması ve son sözleri gibi çok ama çok önemli ve çarpıcı simgelerle (...) onun duygusunun bizim Erdal Eren'imizle örülmesi gibi çok anlamlı, derinlikli bir kurguyla (...) içine düştüğüm bu romandan hazine bulmuş da zenginleşmiş olarak çıktım.

Nihat Behram

AYRINTI • TÜRKÇE EDEBİYAT
ISBN: 978-975-539-953-9
9 789755 399539

12 TL